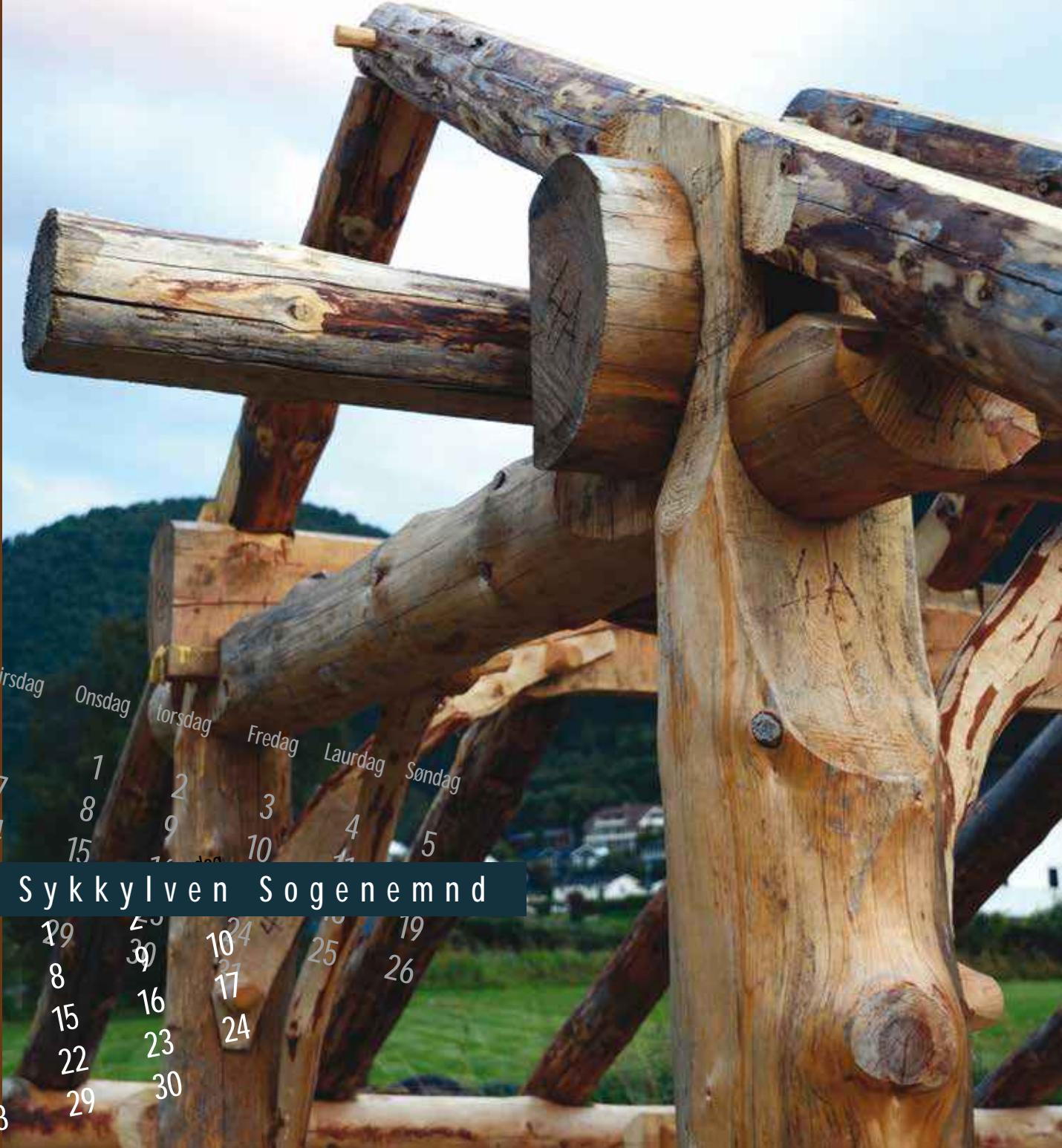

Årbok

F O R S Y K K Y L V E N 2 0 1 7

Januar						
Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Laurdag	Søndag
6	7	1	2	3	4	5
13	14	8	9	10	11	12
20	21	15	16	17	18	19
27	28	1	2	3	4	5
Sykkylven Sogenemnd						
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

Innhold

Jostein Fet: Tunnamn i Sykkylven	side 3
Jarle Tusvik: En turist: O, hvilket skue!	side 10
Anne-Lene Bleken: Søkjande dikt frå forklelomma	side 12
Stein Arne Fauske: Den siste Frua i Sykkylven	side 16
Roald Solheim: Syskena i Hovden	side 26
Bent Tandstad: Den lange marsjen til krigen	side 34
Jarle Tusvik: «Det er spontant, det heile»	side 47
Jarle Tusvik: Møbelgründerar i Sykkylven, del 5	side 52
Per-Svein Tandstad: Sykkylven skitrekk 50 år	side 58
Eldar Høidal: «Vi måtte vere forsiktige når vi tende oss ein røyk»	side 60
Monica Aure Fallingen: Biletavalkaden 2017	side 64
Kjetil Tandstad: Fredelege, likestilte, jorddyrkande soltilbedarar	side 66
Roald Solheim: Samlingsstad i 40 år	side 68
Jarle Tusvik: Ole Tu. Til fjells. 101 år gammal skulestil	side 70
Johan P. Aurdal: Oldefars bibel	side 72
Sykkylven Historielag: Djupdykk i lokalhistoria	side 75
Annonser	side 79
Kjell Ole Løseth: Ved Storfjorden	side 80

Sykkylven sogenemnd er ei kommunal nemnd som formidlar lokalhistorie gjennom ulike kanalar. Tidlegare var det bokutgjevingar nemnda konsentrerte seg om. Dei siste åra har sogenemnda i aukande grad teke i bruk digitale plattformar. På internett finn du oss på adressa www.sogenemnd.no. Her har vi lagt inn eldre bilete frå Sykkylven, her ligg også fleire av bøkene som nemnda har gjeve ut i digital form, det gjeld mellom anna årbøkene og gardssogene. Gardssogene kan du også få som CD-ar. Gardssogene er dverre utselde.

Sykkylven sogenemnd står elles bak emnegruppa *Sykkylven leksikon* på nettstaden www.lokalhistoriewiki.no. Her ligg det ute artiklar om personar, bedrifter, organisasjonar m.m. frå Sykkylven. Alle som vil kan legge ut artiklar her, eller du kan sende artiklane til oss, så legg vi dei ut.

Sogenemnda er også på Facebook. Gå inn på sida *Sykkylven sogenemnd* om det er noko du vil spørje om eller fortelje når det gjeld Sykkylven i fortid og samtid.

Vi har ikkje gløymt dei tradisjonelle bøkene. Mange av sogenemnda sine bøker er til sals i den lokale bokhandelen. Det gjeld mellom anna barndomsminneboka *Senti over, Innflyttarboka* og dei forvitnelege bestemorsogene til Johanne Sætre. Går du svanger med eit lokalhistorisk bokprosjekt? Ta kontakt med oss i sogenemnda, så kan vi kanskje realisere draumen saman!

Eldar Høidal

Leiar Sykkylven sogenemnd

Retting:

I artikkelen om kommunegrensene i Sykkylven i Årbok for Sykkylven 2016 kom vi i skade for å skrive at Ole Strømme var den første ordføraren i Sykkylven. Ole Strømme vart ordførar først i 1911. Det var Lars P. Grebstad som var først av sykkylvsordførarane.

Sogenemnda 2017

Eldar Høidal (leiar), Edel Pernille Ystnes (nestleiar) Astrid Aure, Stein Arne Fauske, Thor Willy Strømme og Heidi Heggem.

Årbokredaksjonen 2017

Kjetil Tandstad (redaktør, telefon 902 01 231 e-post: kjetil.tandstad@online.no)
Eldar Høidal, Thor Willy Strømme, Jarle Tusvik, Kjell Løseth og Aase Wick Sætre.

Utgjevar: Sykkylven Sogenemnd

Skrift på tekst er Century Old Style 11 pt.

Utforming/Produksjon: EldArt Grafisk. Prent: Hatlehols Grafiske AS 172046

ISBN 978-82-92269-21-3

Forsidebilete: Bronsealderhuset på Auremarka tek form. Fra bygginga hausten 2017.

Foto: Hallvard Sandvik.

Tunnamn i Sykkylven

Av Jostein Fet

Kvifor har gardstuna namn som Bøda-eller Tøstenggarden og kvifor har berre nokre få gardar kvinnenamn? Namna på tuna har mykje å fortelje både om samfunnet i eldre tid og om språkutviklinga, meiner Jostein Fet i denne artikkelen.

Med eit tunnamn meiner eg det tradisjonelle, folkelege namnet på eit *gardsbruk* eller ein (*husmanns*) *plass*. Eg sjølv blir kalla Jørn-Jostein heime på Fet. Eg voks opp i Jørngarden og var granne til gutane i Pållgarden, Jogarden, Nilsgarden og Hansgarden. Ein gong i tida var der ein Jørn, ein Påll, ein Jo, ein Nils og ein Hans som dreiv garden og som tunet fekk namn etter. Det var ikkje brukarane sjølve som sette namnet, men alltid grannane, miljøet. Etterleddet på tunnamnet er nesten alltid *garden*, sjeldnare tunet. Men vi må ikkje forveksle tunnamnet med gardsnamnet. Begge får etterleddet *garden*: Jogarden, Dravlausgarden.

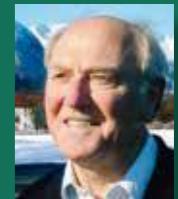
I denne artikkelen har eg gjort eit utval av tunnamn i Sykkylven, med særleg vekt på *målføreforma*.

Klyngetuna har tradisjonar tilbake til mellomalderen. På Fet eksisterer den gamle «landsbyen» framleis. (Foto: Kjetil Tandstad)

Tunnamna som historisk kjelde

Tunnamna høyrer til eit mange hundre år gammalt identifikasjonssystem. Namna kastar lys over vestlandsk jordbruks- og busetjingshistorie. Endeleg kastar tunnamna lys over utviklinga av målføret. Mesteparten av tunnamna stammar frå tidsrommet 1600-1700- og 1800-talet. Dei vestlandske tunnamna er under sterkt press. Dei siste ti åra har talet på gardsbruk som tunnamna knyter seg til, minka med 40–60 %. Sentralisering, urbanisering, samanslåing, utflytting osv. har redusert bruken av dei gamle tunnamna.

Jostein Fet
fødd 1924 i Sykkylven, litteraturosolog og norskfilolog. Han har arbeidd ved lærarskulen og seinare Høgskulen i Volda og var dosent i nordisk litteratur til han vart pensjonist i 1990. Han heldt fram som fri forskar. Han har gitt ut ei rekke bøker om lese- og skriftkultur hos allmugen på Nordvestlandet.

Klyngetun

I hovudsak er det *garddelinga* på 1500 – 1600-talet som er årsaka til framvoksteren av tunnamna slik vi kjenner dei i dag. I den tidlege fasen skjedde det ei to- eller tredeling. Garddelinga har samanheng med ein kraftig auke i folketalet, særleg som resultat av trelasteksporet.

Når det på ein gard vart fleire tun med kvar sine særskilde hus utanom våningshuset, blir heile matrikkelgarden kalla eit *klyngetun*. Det er ei tunform som har sine røter i mellomalderen, men som fram til om lag 1900 var nokså vanleg frå og med Agder til og med Sunnmøre og sporadisk vidare langs kysten til Nordland. Dei fleste gardane i Sykkylven var slike klyngetun: Aure, Vik, Brunstad, Hole, Fet.

Talet på klyngetun minka mykje då utskiftingane byrja stegvis utover 1800-talet og endå meir på 1900-talet. Resultatet var at tuna vart spreidde i særskilde tun for kvar gard. Namnegarden Dravlaus i Sykkylven var før 1900 eit klyngetun, men gjennom utskifting og utflytting vart tunkrullen strekt ut i ei lang remse langs med riksvegen. Likevel utgjer Dravlaus framleis både fysisk og mentalt ei eining med sine hundreår gamle tunnamn: Samongarden, Toregarden, Barbrågarden, Ellinggarden, Karlesgarden, Bøtelgarden.

Grunnlaget for person-tunnamna

Person-tunnamna er særmerkte for klyngetuna. På Nord-Vestlandet finn vi klyngetuna helst på areal med høg bonitet. Sidan gardane var så ettertrakta, var følgje at gardane vart mykje oppdelte, også mellom familiemedlemer (søner). Dei bygdene som toppar lista over person-tunnamn, skil seg ut med mange klyngetun som er plasserte på gode jordbruksområde.

Tun-namna lever framleis.
Postkasser i Velledalen.
(Foto: Kjetil Tandstad)

om folket i heimen. Det gjeld særleg i gardklynger. På Fet unngjekk ein gjerne dei noko litterære nemningane Hansfolket, Nilsfolket, Jofolket, og sa enkelt *hansanje*, *nilsanje*, *joanje*. Mönsteret var vanleg overalt i Sykkylven som elles på Vestlandet.

Tunnamnet kunne også nyttast for å markere eigedom eller tilhørslse: *Hans-drenge*, *Jo-kvennhuset*, *Nils-låvetrøppa*, *Jørn-merra*, men kanskje først og fremst jordeigedom: *Hansbøen*, *Nilshagjen*. «Her er bytet mellom Jørn og Nils», sa far, og viste til ein bytestein ute i marka. Han snakka ikkje om to personar, men om to gardsbruk.

Sterke kvinner

I ei særstilling står tunnamna ute på øyane. Her var det mange kvinner som gav namn til tunet. Gifte kvinner fekk ofte namnet sitt knytt til tunet før dei vart enkjer. Bak

grunnen var det spesielle ansvaret som heimeverande fiskarkoner hadde for hus og heim medan mannen var ute på fiskje. Medan kvinnenamna i mange fjordbygder ikkje kjem over 3–4 %, utgjer kvinnenamna på Godøya 31, 5 %, på Valderøya 18, 8 %, på Vigra 16, 9 %, på Giske 15, 1 %.

Eit par plassar i Sykkylven har namn etter kvinner: Annaplassen på Riksheim og Anetteplassen på Jarnes, begge frå slutten av 1800-talet. Plassekoner måtte ofte styre med garden og heimen fordi mannen ofte var på fiskje eller leigearbeid. Elinagarden på Blindheim var opphavleg ein plass, Karlesplassen.

Barbrågarden på Dravlaus i Sykkylven har namn etter Barbro Olsdotter f. Velle (ca. 1675–1751). Ho er nokså sikkert syster til Kari Olsdotter Velle som gav namn til Karigarden. Dei to systrene gav altså namn til kvar sine to tun i grannelaget. Barbrå er ei av dei yttarst få namnegjevarane som det finst tradisjon om. I sin ungdom var ho sætredeie på Løsetsætra i Ramstaddalen. Ho var så flink til å blåse på lur at ungdomen dansa til spelet hennar, er det fortalt. Den dag i dag heiter det Barbråtu der ho brukte å sitje og spele (*fortalt av Jostein Drabløs i Barbrågarden, etter Olav Løset*).

I denne artikkelen vil eg samle meg om personnamna, dei eg kallar persontunnamn.

Der er mange andre typer tunnamn også, som retningsnamn (Framigarden) og Naturnamn (Bakken, Haugen).

Persontunnamn i alfabetisk rekjkjefølge

Dei fleste persontunnamna er fra 1600–1700-talet. Eg gir att målførreforma og den tilhøyrande normalforma. Men av pedagogiske omsyn nyttar eg ikkje fonetisk skrift fullt ut. Eg har såleis unngått palatalisering som i Elljeng, Gunnja o.l. Somme namn skifter tonelag når dei går over frå normalnorm til målforenorm, såleis har David einstavings-tonelag (tonem 1), medan Dave har tostavings-tonelag (tonem 2).

Bøda etter Bodvar

På Sunnmøre er der to tun med dette namnet: «Bødvagarden i Sunnylven og Bødagar den på Drotninghaug i Sykkylven. Det siste namnet er etter Bodvar Jonsson Nysæter (ca. 1789–1878). I Bøda fell utlydande -r bort, som i Eina, Gunna, Iva, Otta, Steina. I Bødva har målet halde på v-en, som høyrer til førsteleddet.

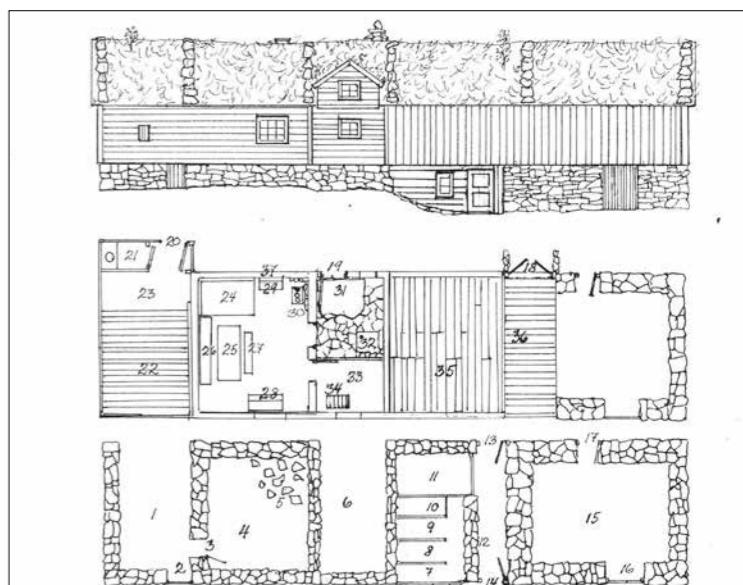
Bøtel etter Botolv

Det skal finnast 4 tunnamn etter Botolv på Sunnmøre, men kan hende er ein to-tre av dei normaliserte av bygdebokskrivarane. Heilt sikker er *Bøtelgarden* på Dravlaus. Namnfarene er Botolv Tollefsson (1681–1738). Han var tilflytt og gifte seg med enkja.

Dave etter David

På Sunnmøre finn vi både Dåve og Dave. På Jarnes var der ein plass dei kalla Daveneset.

Merk at David har einstavings tonelag (tonem 1), medan Dave har tostavings tonelag (tonem 2). Også Namdalens i Trøndelag har dei Dave.

Stova og løa i Åragjerdet

1 Huset	31 Storhelle snøheller
2 Kjellarond	32 Grue riid skorstein
3 Dør til rotelejulen	33 Kammers
4 Fundament, røykoma	34 Trapp til kammerdelen
5 Kjelpe utgrave	35 Tak over kufossen
6 Kjelpe	36 Løsebrø
7 Kjelgård	37 Tallerkenhylle, rekkje
8 Kubas	
9 Kubas	
10 Kjelvestekje	
11 Sauestekje	
12 Spanntil	
13 Fjøsdel bakside	
14 Fjøsdel framside	
15 Djupabryt for høy	
16 Inngang, lem	
17 Dør til djunabryt	
18 Inngang, løsebru	
19 Utdør gang	
20 Inngang, kjøk	
21 Dør	
22 Golobord over kjellar	
23 Kjelpe utgrave	
24 Brei og kort seng	
25 Stovebord	
26 Anvelenk, fast	
27 Fersele, forsete	
28 Dragbenk, seng	
29 Kjøkkenbenk	
30 Jernkombi	

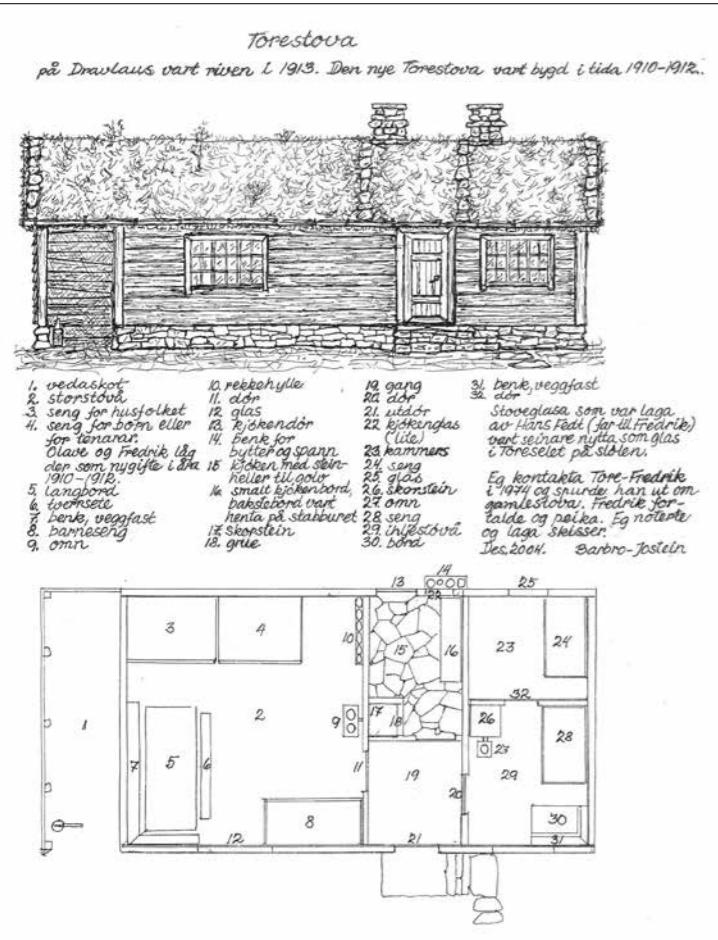
Husfolket i Åragjerdet
Petter Andreas Ingabrigtsen fød. 1842–1923, Johanna Marie Jakobine f. Velle, 1846–1942. Birna som vokste opp i Åragjerdet; Peter (1880), Ingabritt (1883), Nikoline (1886), Sofie (1891), Anna (1896). For ekteskapet hadde Petter Andreas døllen Susanne, og Johanna Marie hadde dattera Jakobine, (heir i gardsøga b. 1896).

Eg takkar jor god hjelpe;
Borgbidi; Nestet, f. Fet; Gadrunn Drabløs, f. Fet; Magnar f. Kaisnar Fet; Laurd Hole Drabløs, f. Fet; Kjell P. Fet og Gunnar Velle.

Under krigen (1940–1945) laga Knut Myrsæt ei maleri av løa og hus sett frå bakåsa. I 1949, då eg var 16 år, måla eg same bygget sett frå framida. Begge maleriа har vore viktige kjelder under rekonstruksjonen av heimen i Åragjerdet.

Velledalen den 22.juni 2010.
Jostein Drabløs

Stova og løa i Åragjerdet.
Teikna av Jostein Drabløs
(Barbro-Jostein).

i Sykkylven er Joansgarden på Tandstad. Namnet er etter tilflyttaren Johannes Tu (1746–1809). Frå min ungdom hugsar eg godt Joans-Ola, han var målmann på fotballaget.

Joan etter Johan
Joangardar finn vi på Løset i Ramstaddalen og på Løset i Søvikdalen. Dei er nokså unge namn, frå slutten av 1800-talet.

Jørn etter Jorgen
Mellom dei 21 Jørngardane på Sunnmøre finn vi heile fem i Sykkylven: på Brunstad, Fet, Hjortdal, Hole og på Klok. Eldst av tunnamna er Jørngarden på Fet etter Jørgen Knutsson (1651–1746). Dei andre er frå 1700-talet og tidleg 1800-talet. (Vi må skilje mellom alderen på ein *gard* og alderen på *tunnamnet*. Ei gammal gard kan ha eit ung tunnamn og omvendt.)

Karles etter Karolus
Karlesgardar finn vi på Dravlaus etter Karolus Drabløs (1790–1861), på Berlihaugen etter Karolus Brunstad (1810–1870) og på Riksheim etter Karolus Erstad (1832–1903), som gjekk under namnet Elva-Karles. Karlesgarden på Dravlaus vart også kalla Jakupgarden eller Bøen. Gamlemannen i tunet vart ofte kalla Bø-Karles, men son hans Jakup-Olav. Eg hørde aldri at det føzte til noko slags misforståingar.

Krissen etter Kristen
Krissegarden på Riksheim heiter etter odelsguten Kristen Riksheim (1724–1799). Der er 14 Krissen-tunnamn på Sunnmøre.

Mons etter Mogens
Dei aller fleste tunnamna er rett fram Monsgarden. Monsgarden på Brunstad er etter tilflyttaren Mons Andeberg (1696–1743), som gifte seg med enkja. Ein einaste stad kjem det danske opphavet til namnet fram, i Mongsgarden på Skylstad i Hjørundfjorden. Brukaren Mongs levde frå ca. 1620–87, då g-en truleg framleis var høyrande i namnet.

Påll etter Pål, Paul
Der er 13 Pålgardar på Sunnmøre og 10 Pållgardar. Halvparten av dei finn vi i Sykkylven: på Fet, Eidem, Haugset, Hjortdal og Tandstad. Pållgarden på Fet heitte for ei kort tid Hans Petter-garden. Den gammalnorske forma er Påll, med såkalla overleng staving, med di både vokalen og sluttkonsonanten er lang. I tunnamnet Påll (Påll) er den lange vokalen runda til å, medan den lange sluttkonsonanten er bevart ved hjelp av palatalisering.

Samon etter Samund eller Sæmund
Jf. Jetmon ovanfor. Samongarden på Dravlaus heiter etter Sæmund Drabløs (1650–1713). Etter ymse utskiftingar

(Alle foto: Kjetil Tandstad)

og jordsal vart det gamle Samonbruket delt i to gardar som fekk nye namn: *Fausagarden* etter ein tilflyttar frå Stranda og *Slettebøen* med nye hus eit stykke frå vegen. Men gamlenamnet var ikkje heilt utdøydd, mannen på Slettebøen kalla vi Samon-Jens, medan kona hans var ho Slettebø-Johanne. Og gamlemannen i Fausagarden gjekk helst under namnet Samon-Ole.

Simå etter Simon

Bygdesogene har litt ulike normalformer. På Søre Sunnmøre er der flest *Simatun*, på Nøre Sunnmøre varierer det mellom *Simå* (4) og *Simo* (2). I Sykkylven er Simågarden på Tandstad den einaste, etter den tilflytte Simon Skylstad (1803–85). Før han kom heitte tunet Åmongarden.

Styrkå etter Størker, Styrkar

Bygdesogene har ulike normalformer. Den gammelnorske forma var Starkaðr, som tyder den sterkhuga, modige. Mellom dei 16 Styrkånamna på Sunnmøre finn vi to gardar i Sykkylven, på Utgård etter den tilflytte Størker Øvre Lande (1765–1842), dessutan Styrkåreiten på Utgård, og på Vik etter Styrker Vik (1622–98), som i 1650-åra reiste til København saman med to andre bondeførarar for å klage til Kongen på dei omsynslause futeskattane. Dei to andre vart straffa hardt, men Styrker kom seg unna og vart ein gammal mann.

Det kan leggast til at i utmarka på Fet er der eit farleg gyl som heiter Styrkågylet. Kanskje omkom der ein ukjend Styrkå i gammal tid.

Sølmon etter Solmund eller Salmund

Bygdebökene opererer med to ulike normalformer. Solmundegarden på Ytre Åm i Ørsta går attende til skulehaldaren *Solmund* Ingebrigtsen (1805–76), medan dei andre Sølmongardane heiter etter ein *Salmund*. I Sykkylven er der to Sølmongardar, på Brunstad etter den tilflytte Salmund Brudevoll (1723–1808), og på Straume etter odelsguten Salmund Strømme (1721–80). Dessutan finn vi namnet på plassen Sølmonshaugen på Lade, utan at vi kan finne nokon Salmund i brukarrekka. Det lange namnet på tunet har resultert i ei drastisk samandraging. I min ungdom kjende vi godt til han Sømsa-Ole og han Sømsa-Einar.

Tømmes etter Tomas

Tømmesgarden på Riksheim er etter Tomas Riksheimgjerde (1650–1736). Tømmes har tostavings tonelag, i motsetning til Tomas, som har einstavings tonelag. Dette eit fenomen som vi støyter på rett ofte, jf. Dåve/David. Eit døme på kor standhaftig målføret kan vere, nemner eg at på Kråkset i Ålesund er der ein plass som heiter Tømsinaplassen etter Tomasine Slinning (f. 1825). Ei ung, sprek gjente i Jogarden på Velle kalla vi berre Tømsina. Ho var døypt Tomasine.

Tørjer etter Torgeir

I 1890-åra kom Torgeir Vikstad (1864–1942) frå Skjåk til Sykkylven. Etter nokre år med skiftande arbeid tok han over landhandelen tett ved kaia, gifte seg, fekk mange born å forsyte, men greidde seg. Buda vart frå no kalla *Tørjerbuda*. Tørjer er ein av småkårsfolket eg held høgast. Han hadde ein særmerkt måte å gå på, som han sikkert hadde med seg frå fjellvandringane i Skjåk. Han tok liksom sats med eine foten for å få fart. «Der kjem anj Tørjer», sa vi skuleungane når han før forbi skulen på veg til Rasmus-plassen på Velle, der han hadde sonen Leidulyv.

Tørmø etter Tormod

Vi finn tre Tørmogardar i Sykkylven, på Aurdal etter Tormod Aurdal (1768–1834), på Eidem etter den tilflytte Tormod Høgreset (1736–1807) og på Straumsheim etter odelsguten Tormod Straumsheim (1590–1665). Tørmogarden på Straumsheim er eitt av dei eldste tunnamna i bygda.

Stall Rasmusgarden på Tynes tek også med seg det gamle tun-namnet inn i vår tid.
(Foto: Kjetil Tandstad).

Tøstenn etter Torstein

Bygdebökene opererer helst med Tosten eller Torsten. I Sykkylven har vi Tøstengarden på Brunstad. Men i min barndom sa eldre folk mest *Tøstennigarden*. Namnet er etter ein Torstein Brunstad (1671–1767). Den palataliserte forma Tøstennj går attende til den gammelnorske forma qórsteinn, som er eit døme på såkalla staving, med di både vokal og endestaving er lange. Jf. Påll ovanfor.

Åmon etter Åmund

Jf. Jetmon, Samon og Sølmon ovanfor. Bygdebökene har normalforma Amund utan unntak. Overgangen Amund til Åmon er døme på runding av lang a-, jf. aker til åker. Åmongardar har vi på Eidem, Haugset, Tjønes og Velle. Alle er nemnde etter brukarar på 1700–1800-talet. Eldste tunnamnet er Åmongarden på Velle, etter odelsguten Amund Velle (1726–70).

Åne etter Arnt eller Arne

Også dette er eit døme på runding av lang a- som i Åmon ovanfor. På Aurdal og Klokk har vi Ånetun, og på Skjøng i Giske er der ein Ångard, etter ein Arnt Ytreland f. 1755. Her er ein replikk frå Nilsgarden på Fet: «Det va ein gong det va ein mann her i garda so va frå Åndabergja på Strand'ne (= Nils-Hans). Ein gong gjekk Blåfønnja heilt nedpå bakkerørne. Det va då han sa: «Gussmakta e stor'e, men fonnjemaka è større.»

Åndabergjet svarar til normalforma Arneberg, men der har skjedd ei konsonantkasting frå Ådna- til Ånda-. Jf. skeiselauparen Ådne Søndrål, og at Arne Garborg i sin ungdom kalla seg Ådne Garborg.

Kjelder

Aurdal, Gustav Weiberg og Martin Gjævenes: *Sykkylven. Gardssoga*, bd. 1–4. 1972 o. s.

Fet, Jostein: *Sunnmørske tunnamn. Individ – samfunn – landskap*. 2010.

Heggstad, Leiv: *Gamalnorsk ordbok*. 1930.

Aasen, Ivar: *Norsk Ordbog*. 1883.

Motiv fra Nysætervatnet
og Fremstevatnet
Foto: Hallvard Sandvik

Søkelven: O hvilket skue

Naturen i Sykkylven har alltid imponert tilreisande.
Denne reiseskildringa stod å lese i Aalesunds Handels- og Søfartstidende, 17. oktober 1896 under signaturen «En turist».
Artikkelen er transkribert av Jarle Tusvik.

Da jeg i sommer fikk nogle dagers ferie, og jeg således skulde opnå mitt ønske om at få komme bort fra den kvalme og usunde byluft, og isteden indånde den friske fjeldluft, begyndte jeg straks at lægge planer for min reise. Det viste sig imidlertid at dette var lettere tænkt end gjort.

Jeg vilde gjerne lægge min reiserute slig at jeg på de få dage jeg havde til min rådighed kunde få se så meget af Søndmøres herlige alpenatur som muligt. Efter fleres råd bestemte jeg mig endelig til at stige island på Aure i Søkelven. Min randsel var snart færdig, fiskegreierne og andre nødvendige småting ligeså.

En søndagsmorgen i strålende solskin gikk jeg så om bord i dampskibet og kom til Aure kl. 9. På den store og prægtige dampskipskai traff jeg mange kjendinger fra Aalesund, som nu boede herinde.

Jeg fikk tilslagt skyss og kl. 10 kjørte jeg opp over Grebstaddalen, forbi det vakre Andestadvand og videre gjennem Søvigdalen og Ramstaddalen til Nysæter. Det var første gang jeg kjørte denne vei, og jeg må tilstå, at alle de lovtaler jeg havde hørt om denne turs naturskjønheder var ikke overdrivelser. Min skydsgut påstod dog at dette var intet at betyde i forhold til, hvad jeg ville komme til at få se på turen ned gjennem Velledalen.

På Nysæteren forblev jeg et par dage. Jeg vilde gjerne forsøge min lykke som ferskvandsfisker. Enten jeg var så dårlig, eller fisken var i så dårligt humør, det ved jeg ikke; nok var det, fisken vilde ikke bide, så fiskekurven tyngede ikke videre på nedturen. Veiret var vistnok ikke heldigt for en god fangst.

De vakre fjelde og åser rundt om tog sig storartet ud, især ved solens op- og nedgang. For at få se noget av Søndmørsfjeldene, besteg jeg Øskaret.

Hvilken herlig udsigt. Jeg måtte uvilkårlig istemme: «Bor jeg på det høye fjeld.»

Fra Nysæter kjørte jeg til Dronninghaug, hvor jeg blev slagen av sådan forundering at jeg måtte standse et kvarter for ret nøye at betragte det sceneri, som jeg havde utbredt lige foran mig. O, hvilket skue!

O, du underdeilige Søkelven! Gives der sted på jorden, som kan sidestilles med denne herlige natur?

Utsikt fra Myrdalen.

**Hotel
„Søkkelen“
(Martin Vik)**

modtager Reisende for kortere og længere Ophold.

God Bevertning. Billige Priser
Rigstelefond i Hotellet.

I Søkkelenens skjønne Natur er Fri luftsadspredelser let tilgjengelige.

Gode Jagtterræn og fiskerige Vande.

Fra Hotel „**Søkkelen**“ kan gjøres interessante Udflygter paa Fjeld og Dal, paa Sø og Vand.

Hotellet anbefales.

Martin Vik.

(Indsendt)

Søkelven.

Da jeg i Sommer fik nogle Dages Ferie, jeg saaledes skulle opnaa mit Ønske om at faa komme bort fra den kvalme og usunde Byluft og isteden indånde den friske Fjeldluft, begyndte jeg straks at lægge Planer for min Reise. Det viste sig imidlertid, at dette var lettere tænkt end gjort.

Jeg vilde gjerne lægge min Reiserute slig, at jeg paa de faa Dage jeg havde til min Rådighed funde saa je saa meget af Søndmøres herlige Alpenatur som muligt. Efters fleres Raad bestemte jeg mig endelig til at stige island paa Aure i Søkelven.

Min Randsel var snat færdig, fiskegreierne og andre nødvendige Småting ligesaa. En Søndagsmorgen i strålende Solskin gif jeg saa om bord i Dampskibet og kom til Aure kl. 9. Paa den store prægtige Dampskipskai traf jeg mange kjendinger fra Aalesund, som nu boede herinde.

Søkjande dikt frå forklelomma

Av Anne-Lene Bleken

Anne-Lene Bleken
fødd 1966, vokste opp på
Lillehammer og var i barndommen ofte på Ikornnes saman med
søskena og foreldra. Anne-Lene er dotter av Adele Bleken Sætre,
Ingeborg sitt andre barn. Ho er sjølv forfattar og har skrive og utgitt tre bøker.

Ei søkjande og filosofisk husmor frå Ikornnes skreiv dikt i det stille og etterlet seg åtte fulle skrivebøker då ho døydde. No er dikta gitt ut, 27 år etter at ho gjekk bort.

Diktsamlinga *Livsdråper* er skriven av Ingeborg Stennes Sætre og utgitt i tre bøker. Ho vart fødd på Stennes, ein liten gard i Hjørundfjorden, 13. april 1918, og budde på Ikornnes heile sitt liv etter at ho gifta seg med Emil Sigfred Sætre i 1941. Dei fekk fem barn og har mange barnebarn og oldebarn.

Ingeborg Stennes Sætre døydde 22. februar 1989, 71 år gammal. Det er familien til Ingeborg som har gjort det mogleg å gi ut diktsamlinga.

Ingeborg Stennes Sætre skreiv ca. 350 dikt i sitt liv, og det er rundt 100 dikt i kvar bok. Ordet *Livsdråper* kjem frå ei av hennar eigne skrivebøker, der ho skreiv ned dikta sine for hand. Samlinga spenner vidt. Eit gjennomgående trekk er dei tidlause, universelle, spirituelle, religiøse og samfunnsengasjerte dikta. Forfattaren er ofte hudlaus ærleg og kan vere både høgstemt og jordnær, alvorsfylt og humoristisk, vis og sårbar. Om å vere diktar skriv Ingeborg Stennes Sætre dette diktet:

SJEL

*Ein diktar har ei sjel som gret,
og skjelv for kvar ein lyd.
Det lever alt i luft og tre,
men mest i eit barn som gret.*

*Ein diktar går alltid djupt på kne.
Og leita i alt som kjem nær.
Finns det ei sanning der?
Bakom livet. Blant stjernehær?*

*Å, Gud, kor eit barneauge er sant!
Ein slepp å leite der.
Der er ikkje falskheit og ikkje begær.
Ein diktar ligg barnet nær.*

Ingeborg Stennes Sætre (1918 – 1989)
skreiv dikt gjennom heile livet. 27 år
etter ho er død, kjem dikta hennar i
bokform. (Foto: Privat)

Tru, liv og sjel

Dikta i den fyrste boka i diktsamlinga er samla under tema som tru, liv og sjel. Mange av dikta i denne boka speglar ei søking etter ei høgare mening med livet og handlar om tru, som var ein viktig del av livet hennar. Det er mange tema og forfattaren skriv blant anna om sjela, lykka, tida, døden og kjærleiken. Fleire av dikta har referansar til Bibelen, som Ingeborg las i kvar kveld og om natta om ho ikkje fekk sove. Orda frå Bibelen hadde ho med seg gjennom heile livet. Her er to små dikt frå den fyrste boka:

STILLA

*Kom, stille fred, kom stille ned.
Der stormen rasa, bed om fred.
Ein dans i tornekratt som stakk og stakk.
Ei sjel som leiter dag og natt.
Og finn so havn i Jesu' navn.*

TIDA

*Tida, ei kostbar perle.
Grip henne den som kan.
Tida, ein elska yndling.
Frå æva til æva rann.*

*Tida ligg gøynd i sekundet.
Kvart pust er deg underlagt.
Kven kan tida utgrunde?
Eit punktum der ingen har makt.*

Tru og liv, natur og barndom

Dikta i den andre boka er samla under tema som tru, liv, natur og barndom. Her er mange forskjellige naturdikt, og fleire beskriv den storslåtte vestlandsnaturen, som forfattaren kjende så godt frå sin oppvekst og sitt vaksne liv. Forfattaren skriv også dikt frå sin barndom, som fortel spennande historier frå ei faren tid, og er eit stykke interessant kulturhistorie. Her er eitt av Ingeborg Stennes Sætres mange naturdikt:

DET GULNA LAUV

*Solskysst og bore i fagre skogar.
Livets løyndom. I vårens sekund.
Underfanga i bristande knoppar.
Gudebore i fagre skogar.*

*Livsguden bever.
I solsprett den lever.
Millionar naturens brødre.
Modnast saman i gyllen haust.*

*Solmoden, gyllen den siste klednad.
Snart får du gøyme din gylde pryd.
Svartkledd går skogen mot kvite kyst.*

Tru, liv og samfunn

Dikta i den tredje boka er samla under tema som tru, liv og samfunn. I mange av dikta stiller Ingeborg Stennes Sætre spørsmålsteikn ved samfunnet, som ho var levande opptatt av i sitt liv, både lokalsamfunnet og verdssamfunnet. I denne boka skriv ho om jorda og brødet, om pengar, krig, sex, makt og mykje meir. Samtidig skriv ho om det å vere menneske; om å vere kvinne og mann, mor og far, son og dotter. Her er eit av dikta frå Livsdråper III:

SON MIN

*Hjarta, hjarta. Slær du?
Kvar er du?
Finst du endå?
Leik deg barn kring mor di.
Ungdom med dans og smil.
Mann med din viv.*

Ingeborg Stennes Sætre gjekk alltid med papir og penn i forklelomma for å kunne skrive ned dikta som kom til henne.

Dei gamle skrivebøkene som Ingeborg Stennes Sætre skreiv ned dikta sine i saman med diktsamlinga i tre band som nettopp er utgitt. (Foto: Anne-Lene Bleken)

*Leik deg verd i krig og strid.
Kall det morro når bomber fell!
Og mennesker dør og skrik!
Menneskehjarta, leik deg i svik!*

*Men dei gjekk. Bar våpen.
Ropa: "Halleluja!"
Kasta bomber frå flyet ditt.
Du sa: Dette måtte du;
Bere og kaste våpen mot andre,
og andre mot deg!*

*Og vivet ditt ligg ved di sida.
Ho seier:
"Kjenn, sonen din lever
her under hjarta mitt."
Hjarta, hjarta banker og slær.
Den iskalde verda lær!*

*Strid for fred i verda.
Bli martyr!
Strid for fred i hjarta.
Du er meir enn eit dyr!
Eller skal vi seia:
"Versogod. Lat verdi forgå!"*

FORMYNDARTONEN

*Høyr formyndartonen bruser.
Høyr det ville kor!
Tonar - Tonar. Ord - Ord.
Frå ei utam Hjord.*

*Frels oss frå formyndartonen.
Høyr eit samlingsrop.
Fadervår vi daglig hjaller.
Saml oss kring ei tru!*

*Hjarta, skjelv du, skjelv du
for formyndartonen i frå Hel?
Opn deg himmel!
Send eit under. Heilt og sælt!*

*Høgt står logen i frå Hel,
under himlens kvelv.
Eng'len Gabriel er på veg
med det glade bod.
Himmelens formyndartone:
Jul - Jul.*

*Høyr - Høyr den glade tonen,
bytest om frå Hel.
Ljoset spreidd på heile jorda.
Gjenklang frå formyndertonen:
Komen er menneskesonen!*

Barndom i Hjørundfjorden

Ingeborg Stennes Sætre var dotter av Adine og Andreas Stennes og vokste opp i ein søskensflokk på 4. Adine Stennes døydde da Ingeborg var 9 år gammel, og den yngste broren blei adoptert av ei søster til Adine og vokste opp i Ålesund. Mange historier kom frå barndomen i Hjørundfjorden. Forteljartradisjonen i familien er sterkt. Dei hadde ikkje fast veg og måtte ro over fjorden for å komme på skulen, på butikken og til kyrkje. Garden låg like under fjellet Stålberghorn, og det hende at der gjekk ras. Familien veit at Ingeborg skreiv nokre dikt då ho var liten jente, men historia fortel at ho brende dei etter at bror hennar fann dei og erta henne. I oppveksten på Stennes beskrev Ingeborg Stennes Sætre seg sjølv som eit naturbarn.

NATURENS BARN

*Ein fridomstrang
som naturen føder i eit barn.
Heilt frå det er lite.
Det er ikkje trækla med alle band,
som dei fleste barn må vite.
Alt som stroymar ut av ei sjel.
Det er ein fridomstrang
som føddest då det var lite.*

*Naturen var som ein veldig arm.
Rundtom frå alle kanter.
Over hovud og ned til strand
var høge fjell i naturens rand.
Det var som i ei gryte.
Det kan skrivast massevis
om disse fjelli mange.
Eg ser dei for mitt indre,
mektige som riser.*

*Fjelli hadde kvar sitt navn.
Eg hugsar alle saman.
Eg skal nok nemne mange her.
For det er berre gaman.
Det er mitt eige Stålberghorn.
Smørdalstind og Skåratind.
Saksa. Nakken. Brekktind.
Men størst av alt var Slogen.*

*Han stend so prektig som ei brud.
Mange dei vil sjå han.
Og når ein kjem på Slogens topp.
Det gjer i hjarta fort eit hopp.
Det er eit fagert syn å sjå.
For under deg dei andre fjelli låg.*

STRAUMSHORN

*Dagen haller, det lid mot kveld.
Soli sig sakte ned bak fjell.
Kaster i kjærlek sitt siste sukk.
Gyller so fagert, den øvste topp.
Sveiper seg kjælent som mjuke skinn,
blekrođ og gyllent det siste skin.
Før dagen haller og gjeng i øva inn.*

*Høgt stend dei pynta til nattetid.
Du fagre Straumshorn, so høg og fri.
Kjørlig du tek imot.
Kvar stråle, varm og mild.
Og legg viljugt til, eit kjælent skinn.
Di breide bringa, so varm og god.
Ei brudekruna av skaparhanda.
Elskar deg, og kysser deg godnatt.*

*Den gyldne topp, stend høgt mot sky.
Eit spyd mot himmelen blå.
Den fargeprakt som om deg slår.
Kvar dag deg solens strålar når.
Og bakom deg ei gudeseng.
Ei kvild for jord og sol.
Ein solnedgang kvar dag,
når dagen haller og det er kveld.*

Utsikt frå Ikornnes med
Straumshornet. (Foto:
Anne-Lene Bleken)

Vaksenliv på Ikornnes

Ingeborg Stennes Sætre var heimeverende husmor og budde i huset på Soltun på Ikornnes heile sitt vaksne liv saman med Emil, barna og seinare barnebarn. Så vidt familien veit, skreiv Ingeborg sitt første dikt, Viljen, i 1957, 39 år gammal. Dikta skreiv ho på lause ark og i kladde- og skrivebøker, og familien huskar at ho hadde penn og papir i lomma på kjøkkenforkleet sitt og satt og skreiv dikt ved kjøkkenbordet i periodar. Nokre få dikt vart trykt i Sykkylvsbladet i forfattarenes levetid, og ho las også opp dikt på ungdomshuset i bygda ved enkelte høve. Dette er eit av dikta som kom på trykk i Sykkylvsbladet:

Diktsamlinga

Det var Ingeborg Stennes Sætre sin yngste son, Idar Jarle Sætre, som skreiv inn dikta på skrivemaskin saman med mor si i perioden 1984 - 85. Stennes Sætre sitt andre barnebarn, Anne-Lene Bleken har gitt ut diktsamlinga på forlaget Munay - www.munay.no.

Dikta blir utgjevne i si opphavlege form, slik Ingeborg Stennes Sætre sjølv skreiv dei.

Den siste Frua i Sykkylven

Av Stein Arne Fauske

Stein Arne Fauske
fødd 1977, har studert historie ved NTNU i Trondheim. Han har blant anna arbeidd som bygdebokfattar og har skrive ei rekke historiske artiklar frå Sykkylven og Sunnmøre. Han var med på å ta initiativet til Sykkylven Historielag.

I 1809 døydde Sebastiane Hiorth Mechlenburg på Klokkarhaugen i Sykkylven. Det var ikkje berre namnet som gjorde henne til ein eksotisk fugl i bygda. Ho var kapteinsenkje, prostedotter, jord-eigar og kyrkjeeigar.

Ho høyrd med andre ord til ein heilt annan stand enn alle andre sykkylvingar på den tida. Frå den herskaplege bustaden sin på Klokkarhaugen styrte ho over eit stort jordegods og livet til ei mengd leiglendingar både i bygda og utanfor. Med utgangspunkt i arveskiftet etter Sebastiane og andre skriftlege kjelder, vil eg freiste å seie noko om korleis livet kan ha vore på Klokkarhaugen og i bygda elles i tida til Sebastiane – Den siste Frua i Sykkylven.

Fru Capitaininde

Sebastiane vart fødd i 1726 på Sjøholt og var dotter til sokneprest i Ørskog og prost på Nordre Sunnmøre, Hans Jacob Hiorth og kona Gjertrud Reimers.

«Døbt 14. november min Datter nom: Sebastiana som blev født 11. november kloken 10 om dagen. Fadder lieutenant Ole Bringeland, Studios Stevelin Reutz, min Værmoder frue Catherina Morsen bar det, jomfrue Rebecca Reimers, Jomfrue Mallene Cristina Mohrsen.»

Slik skriv sokneprest Hiorth i kyrkjboka om dåpen til dottera Sebastiane. Lat oss først sjekke kven fadrane var. Dette gir ein god indikasjon på kva sosial stand vesle Sebastiane vart fødd inn i. Det må ha vore eit staseleg følgje i Ørskog-kyrkja denne dagen. Løytnant Bringeland veit me lite om, anna enn at han tente i kompaniet til kaptein Rømer, som budde på Klokkarhaugen. Han ser ut til å vore busett på Ørskog eller i Sykkylven i 1720-åra.

Studenten Reutz var son til presten i Norddal og vart seinare sokneprest i Herøy. «Min værmoder» fru Catherina Mohrsen, var dotter til den kjende handelsmannen Jørgen Thormøhlen i Bergen, i si tid Norges største skipsreiari, og eigar av det første dansk-norske skipet som frakta slavar frå Afrika til Karibia. Catherina var gift med ein annan bergenskjøpmann, tyskfødde Bastian Reimers. Det var altså han Sebastiane var oppattkalla etter. Rebecca og Mallene (gift med Søren Nilssen Meyer) var Sebastiane sine morsøstre. Det var med andre ord liten tvil om at Sebastiane var ein del av det øvste sosiale sjiktet både på Sunnmøre og på Vestlandet med.

Vi veit ingenting om barne- og ungdomsåra til Sebastiane. Truleg vart ho sendt vekk til ein familie av tilsvarande stand for å få den oppsedinga som høvde seg for ei jente som henne. I 1748 gifte Sebastiane seg med Nils Mechlenborg. Han hadde lenge kafsa for å få arven etter morsyster si, Ingeborg Marie Rømer, som eigde Klokkarhaugen, og mykje meir enn det. Dette fekk han ikkje gjennom. Derimot kjøpte den grunnerike presten Hans Jacob Hiorth jordegodset etter Ingeborg Marie. Kanskje var dette motivet for at Nils gifte seg med Sebastiane i 1748? Det er uråd å vite, men likefullt svært truleg.

Mechlenburg var offiser, kaptein då dei gifte seg, og slik sett gifte Sebastina seg ned i stand. Nils Mechlenborg døydde allereie i 1757, då var han generaloberst og sjef for Nordre Sunnmøre linjekompani. Sebastiane vart att åleine, og etter alle solemerke

skulle ho vere klar til å gifte seg opp att etter eitt års sørgetid. Ho var ei ung enkje tidleg i 30-åra, av fornem familie og rik nok til at belarane burde stå i ko. Men tvert imot det som måtte ha vore venta, vart ho verande i enkjestand livet ut. Frå Klokkarhaugen administrerte ho sitt eige jordegods, og ikkje minst kyrkjegodset, som var ein del av arveluten etter mannen.

Frua på Klokkarhaugen

I folketeljinga 1801 får vi oversikt over hushaldet på Klokkarhaugen. På garden var der fleire hushald. Dotter til Sebastiane, Gjertrud, og ektemannen Jakob Jonsen Eide, budde i eige hus med fem born. Der var tre husmenn, to av dei var såkalla jordlause. Det vil seie at dei berre hadde eitt hus og i hovudsak levnaerte seg av anna enn jordbruk. Husmennene og familiene deira var ein integrert del av drifta av Klokkarhaugen, og budde på umatrikulert grunn på garden.

Plasselfolket vart mellom anna nytta som fiskarar for sjølvfolket, som tørka og selde fisken. Dei hadde også arbeidsplikt på garden. Til slutt i lista over personar på Klokkarhaugen, finn me enkefrua sjølv «Sebastiane Hiort», hennar seks tenrar og kårenkja, Randi Larsdtr.

Sebastiane heldt det mest fornemme hushaldet i heile bygda. Ho var også utan samanlikning den rikaste. I 1789 vart det kravd inn formuesskatt i Danmark-Norge for første gong på sidan 1520. Noka ugild taksering var det ikkje snakk om. Folk skulle gi opp formuen sin sjølv på ære og samvit. Resultatet vart deretter,

Men om me reknar med at samvitet var jamt fordelt, gir skattelista ein viss peikpinn på formuestilhøva. Sebastiane betalte 6 dalar og 64 skilling i skatt av formuen sin. I tillegg hadde ho 100 dalar i årleg pensjon som offisersenkje, men all pensjon under 101 dalar var friteken skatt. Skattetaksten var ein halv prosent. Etter det skulle formuen til Sebastiane vere om lag 1333 dalar. Til samanlikning skatta dei fleste bøndene i Sykkylven ingenting, av di dei rekna seg som for fattige. Dei som skatta, la 12, 24 eller 48 skilling. Berre ei handfull personar på Sunnmøre skatta av større formue enn Sebastiane.

Gravferd

Sebastiane døydde truleg mett av dagar 18. januar 1809, 86 år gammal. 26. februar var det gravferd, eller rettare jordpåkasting, for sjølve gravlegginga hadde nok skjedde rimeleg kort tid etter jo døydde. 8. april sto denne «Cantate» forfatta av futen på Sunnmøre, Ole Christian Bull, på trykk i Bergenske Adressekontoirs efterretning.

På ei oblateske i solv i Sykkylven kyrkje finn vi desse to våpeneskjolda.. Ho vart gitt av Sebastiane og ektemannen Nils eingong for 1769. Det veit vi sidan ho vart laga av gullsmeden Hans Jørgen Reutz frå Norddal som døydde dette året (Sjå "Tidsskrift for Sunnmøre historielag 1999: Dale, Bjørn Jonson: Gullsmed i gamle dagar - Verk og virke på Sunnmøre i laugstida.") Skjoldet til Sebastiane til høgre og Nils Mechlenburg til venstre.

Cantate
Ved Frue Capitaininde
Sebastiana Hiorth Mechlenborgs
Jordfærden den 27de Februar 1809

Mel: *Hvo veed hvor nær mig er min Ende.*

Til Himlens Gud, til Gravens Hvile
 Snehvids Alder kaldte dig;
 Hvor sødt er det, at kunne smile
 Til Døden, naar den melder sig!
 Dig skrække ej Dødens Bud,
 Nei! Glad Du gik af Verden du.

Naar kraftløs Alderdom forkynner
 Os Dødens komme, bør vi troe,
 At den med stærke Skridt sig skynder,
 For at befordre vores Roe;
 Det Bud Du forud ogsaa fik
 Før Du herfra til Bedre gik.

Alt længe træt af Verdens Møje,
 Ej mere Glæde her Du fandt;
 Aldfader selv udj det Høie
 Til Himmelten Dit Hierte bandt;
 Glad lagde Du Din Vandringss stav,
 Og venlig aabned sig Din Grav

Fra Gravens Rand du saae tilbage
 Din Aften udj trende Leed;
 Endeel af dem Dig og modtoge
 Udi den lyse Evighed;
 En Søn af Sønnesøn nys foer
 I Sporet af sin Oldemoer

Efter Ligets Nedsettelse i Graven:
 Dit hvilested vi nu tildække,
 Vi ej tilbage kalde dig;
 Forhaenget vi for Scenen trække,
 Hist har en anden aabnet sig;
 Fred om Din Grav! Guds Fred med Dig!
 Sov, Saligsov sødelig.

1. mars samla slektningane seg på Klokkarhaugen til den første skiftesamlinga. Vi kan sjå føre oss fleire båtar stemne inn Sykkylvsfjorden og legge til i støene på Klokkarhauen. Til stades var også handelsmann Peder Tonning på Taskeberget i Borgund, lensmann i Valle skipreide Peder Christian Astrup, gardbrukarane Jørgen Jetmundsen Sætre og Ole Anderssen Blindheim. Dei to siste møtte som vurderingsmenn under arveskiftet. I tillegg var der rorskantar, kreditorar, tenestefolk og truleg ikkje så reint få nysgjerrige bygdefolk.

Skifteforretninga var svært omfattande. Vanlegvis ville ei arveskifte ta ein dag eller to. Dette skiftet derimot varte mykje lengre. Der var fleire samlingar og det ende-

lege resultatet var ikkje klart før i august. Her var mengder av lausøyre og jordeigedom som no skulle skiftast. Buet var som nemnt stort – ufatteleg mykje større enn skifta etter sykkylvingar flest. Brutto 4910 dl og 4 merker, netto 3716 dl og 3 skilling. I 1809 vart det halde skifte etter 11 sykkylvingar, inkludert Sebastiane. Gjennomsnittsverdien på buet i dei andre skifta var på ca 78 daler, men verdien spriker mykje, frå 10 daler til 196. Til samanlikning var ei god kyr etter skiftetaksten verd 9 dalar. Arven etter Sebastiane var med andre ord like mykje verd som 546 kyr. Ikke anna vente at skiftehandsaminga tok tid, og at det vart bråk med slike verdiar på bordet. For det vart det!

Arv og arvingar

Uvenskap mellom skyldfolk under arveoppgjer er ikkje noko nytt. Skifteforretninga i buet etter Sebastiane inneheld alle ingrediensane til uvenskap. Sidan Sebastiane hadde to born, skulle arven delast i to, men ikkje i to like delar. Sonen Hans Jakob, hadde rett til ein brorpart som var dobbelt so mykje som det søstera Gjertrud fekk. So langt so greitt. Men som me skal sjå, var arvingane mange og utgangspunktet svært ulikt. Hans Jakob Nilsen Mechlenburg døydde i 1800, 51 år gammal. Han var gift med Anne Bagge Høgh, og overtok handel i Vegsund etter svigerfaren Iver Jørgensen Høgh. Hans og Anne fekk 12 born, åtte av desse var i live eller hadde etterkomrar under skiftet i 1809. Denne barneflokken skulle prege store delar av handelsborgarskapet på Sunnmøre dei komande tiåra:

Nils Mechlenburg (1773 - 1868), handelsmann på Apalset i Ørskog, Anne Bagge Mechlenburg (1776 - 1812), Sebastianne Mechlenburg (1776 - 1807) gift med Carl Coch Calmeyer, busett i «Christiania stift», Iver Fredrik Mechlenburg (1780 - 1855) tok over handelen i Vegsund etter faren, Elisabet Marie Mechlenburg (1781-1853) gift i 1811 med Carl Essaias Rønneberg i Ålesund, Henrik Holterman Mechlenburg (1784-1816), utdanna juveler og busett i Søvik i Borgund, Johan Hansteen Mechlenburg (1787-?) Under skiftet var han kontorist hjå futen Landmark, seinare skrivar i Rentekammeret, Christiane Fredrikke Mechlenburg (1790-1875) gift med Christian Fredrik Wasmuth, kjøpmann i Ålesund.

Gjertrud Nilsd. Mechlenburg gifte seg i 1779 med Jakob Jonsen Eide (1745-1813), son til Jon Jakobsen og Marte Gundersd. på Heimste Eide i Eidsdalen. Det ser ut til at Jakob var ein vanleg bondeson. Skiftet etter faren Jon syner korkje særleg stor verdi eller innhald. Korleis kunne han då ha fått gifte seg med Gjertrud, ei jente av ein heilt annan og for ein bondeson, mest utilgiendeleg stand?

Der finnест døme på ekteskap på tvers av sosiale skiljelinjer, men det er sjeldan. Noko kjærleksekteskap kan me utelukke. Dei kan ha elskar kvarandre so mykje dei ville, utan at Sebastiane ville ha godkjent noko ekteskap for det. Det er difor freistande å tru at Gjertrud må ha hatt eit slags lyte. Kanskje hareskår? I alle fall noko som gjorde henne mindre eigna som kone til nokon av eigen stand.

Konflikten mellom arvingane gjekk i hovudsak ut på om nokon hadde forsynt seg frå buet medan Sebastiane framleis levde. Gjertrud og Jakob vart direkte skulda for å ha forsynt seg grovt. Særleg var enkja etter Hans Jakob Nilsen Mechlenburg, Anne Bagge Høgh, frampå med skuldingar. Her var mykje som mangla, både juvelar og reie pengar. Etter mykje om og men og parlamentering, vart mesteparten av det Gjertrud og Jakob hevda dei tidlegare hadde fått, ført attende til buet og delt mellom arvingane. Dei hadde i røynda lite å stille opp med mot den store banden av handelsborgarar.

Jord- og kyrkjeeigaren

Arveskifta er ei oppkome av informasjon om svært mange tilhøve i samfunnet. Det første spørsmålet ein kan stille er: Korleis vart Sebastiane so rik?

I det gamle norske jordbruksamfunnet var det ein ting som gjorde den store skilnaden på folk – anten eigde du jord, eller so gjorde du det ikkje. Dei aller fleste sunnmöringar eigde ikkje jord, heller ikkje garden dei budde på. Mesteparten av jorda var samla på få hender. I 1801 var mindre enn 20 bruk i Ørskog prestegjeld eigde av dei som budde på og dreiv bruket. Nokre få bønder eigde partar i andre bruk, men det var

slett ikkje vanleg. Resten av brukarane, plassemenn så vel som bønder, leigde jorda dei levde av. Sal av jord var sjeldan. Særskild sjeldan var sal av jord frå ein borgar eller embetsmann til ein bonde.

Grunnen var enkel. Jord var det aller beste investeringsobjektet, ja, i mange høve eigentleg det einaste. Når ein først eide ein gard, var det stort sett ingen utgifter hefta ved det. Ein måtte rett nok betale skatt, odelsskatt, og ofte legge ned tid og krefter på å få leiglendingane til å betale det dei skulle. Elles var det berre å sope inn pengane. Leiglendingen måtte betale årleg leige, landskyld. Kvar gong det kom ein ny mann på bruket, skulle det betalast første-byggsel eller avgift for gardfesting. Kvart tredje år skulle leigekontrakten fornyast, og i den samanheng vart det betalt ei avgift. Der var heller ingen statleg regulering av desse avgiftene, med unntak av landskylda. Var ein, som Sebastiane, jordeigar av eit visst format, då var ein absolutt framfødd.

I 1720-åra dukka det opp eit nyt investeringsobjekt for personar med kapital til overs. Den dansk-norske staten var i ei djup økonomisk krise. Det hadde vore meir regelen enn unntaket i lang tid. Gjennom heile 1600-talet hadde kongen seld unna statseigd jordegods, og samstundes raffinert og auka skattetrykket. Etter Den store nordiske krig, var ikkje dette lenger nok. Skattetrykket var maksimert. Kongen hadde heller ikkje fleire gardar å selje. Ein glup embetsmann kom med ei kreativ løysing. Kva med å selje kyrkjene? Dette førte i mange høve til ei juridisk hengemyr, men det var det nok få som tenkte på der og då.

Kyrkjene vart selde. Ikkje berre sjølv kyrkjebygget, men alle rettar som låg til kvar einskild kyrkje. I hovudsak galdt dette dei gardane som kyrkjene eigde og kyrkjetienda. Dei nye kyrkjeeigarane fekk alle inntektene som kyrkja tidlegare hadde hatt. Kyrkjeeigarane måtte dekkje utgiftene til vedlikehald, vin og lys, men i dei fleste høve var inntektene mange gonger større enn utgiftene. Under skiftesamlinga kjem det fram at den årlege inntekta av jordegodset til Bastiane var på mellom 400 og 500 riks-daler, tilsvarande verdien av om lag 100 kyr.

Garden og husa

Gjennom over 200 år var Klokkarhaugen den einaste storgarden i Sykkylven. Frå Rømer tidleg på 1700-talet, til Børre Berli på 1900-talet. Men korleis såg garden ut på Sebastiane si tid?

I skiftet etter Sebastiane er husa på Klokkarhaugen korkje rekna opp eller takserte. Dette kjem av ein avtale Sebastiane gjorde med svigersonen Jakob Eide i 1790. Då selde ho garden til Jakob for 350 dl, ein ganske rimeleg pris, men med forkjøpsrett dersom Jakob skulle døy før henne, og fleire klausular om bruk og underhald resten av livstida hennar. Men indirekte gir skiftet opplysningar om husa på garden. Under skifteforretninga gjekk takstmennene frå rom til rom og registrerte kva slags gjenstandar som var der. Me veit difor at der var ei «Storstue» og ei «Dagligstue». Desse kunne ha vore under same tak, men ut frå samanhengen ser det ut til at det er snakk om to hus. Begge stovene hadde kammers. I tillegg var der eit stabbur, ymse uthus og hus knytt til gardsdrifta. Men desse er ikkje nemnde i skiftet. Derimot er det nemnt eit «kariol-skyl», den tids garasje, og truleg ei av svært få i Sykkylven. Køyrevegar var det lite av, men Bastiane kunne truleg køyre til og frå kyrkje.

Det er alt ein kan vite med utgangspunkt i arveskiftet. Ei meir detaljert skildring av husa finn vi i skøyta på Klokkarhaugen frå 1744, det året Hans Jakob Hiort, far til Sebastiane, kjøpte garden:

«Vaanningen bestaar af 4 Stuer med fire Jern Kackelofner, et kiøcken et lofft over og 1 ark, 1 Ildhuus, et veed huus, 1 bagstehuus, 1 Sængehuus, med lofft og Skaatt, et lidet Torv huus, 1 lade paa Myren, 1 stafbur, 1 Røgstuue, 1 Smidiehuus og 2de tømmernøster Samt hæste Stald, 1 koe fiøs, hønsehuus, og høehuus, [...] tillige medgaardens bundehuuser...»

Me veit ikkje om alle desse husa sto i 1809, men det er like fullt truleg at desse husa eller liknande hus var å finne på Klokkerhaugen også då Sebastiane døydde.

Skiftet

Dei fleste arveskifta er sette opp etter same mal. Først vert alle arvingane lista opp, deretter kjem alt av verdi, laust og fast, som høyrer til skiftebuet. Til slutt kjem alle fordringar, eller utgifter, som skal trekkast frå. Eit «vanleg» bondeskifte på denne tida vil vere på alt frå to til fire - fem sider.

Skiftet etter Sebastiane er på om lag 60 sider. Her finn me side opp og side ned med gjenstandar som ho mest truleg var den einaste i Sykkylven som hadde. Dekketøy for 12 personar i sølv, gardiner til begge stovene, eit kvitt lakkert te-bord med tilhørande tekanner og koppar. Og på soverommet ein lenestol, to par briller, spegel, eit klaffebord og ei raudmåla himmelseng med forgylte lister og raudt omheng. I senga låg fleire puter og ei dyna fylt med ærfugldun. Alt dette luksusartiklar, milevis frå furubord og benker og korte senger med halmbolster og skinnfell, som var kvardagen til folk flest. Skiftet inneholdt også ein grundig gjennomgang og vurdering av kyrkja og inventaret der.

Også gjeldspostane kan fortelje mykje. Samanlikna med arvingane i eit «vanleg» bondeskifte, var arvingane til Sebastiane røynde forretningsfolk. Nesten alle arvingane kom med krav til buet. Flest fordringar hadde svigersonen Jacob Eide. Gjennom desse fordringane får vi innblikk i noko av aktiviteten på Klokkarhaugen. Jacob har

Bastian

Sebastiane Mecklenborg døydde for over 200 år sidan, og det er lite som kan sporast direkte til henne. Oblatøskja i kyrkja er der, og det same er ei mengd personar både i Sykkylven og elles i verda som er etterkomarane hennar. Framfor alt er det namnet hennar som lever i dag, og då framfor alt gjennom namnet Bastian!

Ingen stad på Sunnmøre har det vore, og er, so mange Bastianar som i Sykkylven. Allereie før Sebastiane var død hadde sykylvingane byrja kalle oppatt borna sine etter henne.

I folketeljinga 1801 finn me berre fem som heitte Sebastiane. To av desse i Sykkylven, nemleg Bastiane Jakobsdtr, barnebarn til vår Sebastiane, og Bastiane Knudstr på Vik. I folketeljinga 1865 finn me ei einaste Sebastiane, nemleg Sebastiane Caroline Tønnessen i Ålesund. Ho var mykje truleg i slekt med vår Sebastiane, sidan mora heitte Anna Margrethe Mecklenburg.

Kva so med Bastiane? Jau, folketeljinga syner 11 Bastiane i Noreg. Av desse er fem i Sykkylven. Når det gjeld Bastian er talet noko høgre, 187, men 77 av desse bur i Møre og Romsdal, og heile 27 i Sykkylven. Morfar til Sebastiane, Bastian Reimers, frå Hamburg, er altså gjennom dotterdotter si på sett og vis skuldig i alle bastianane her i Sykkylven.

Kjenner du ein Bastian? Her er døme på nokre:

Bastian Roald   Bastian Aure   Bastian Rogne   Bastian Weiberg-Aurdal
(Fotos: Sykylvsbladet.)

mellan Anna vore til Bergen minst ein gong for året. Der betalte han på vegne av svi-
germora, dette i 1799:

1 tonne fransk salt, 2 rd 3 ort (truleg til klippfiskproduksjon på Klokkarhaugen)

1 td malt 4 rd (til ølbrygging)

1 anker kyrkjevin 8 rd, 8 skilling

2 kagger kyrkjebrød, 3 ort, 12 skilling

Reparasjon av Stueuret, 1 rd, 3 ort.

Erter, 1 rd, 4 ort 8 skilling.

Slik held det fram, side etter side. Kvitteringar som gjeld både drifta og produksjonen på Klokkarhaugen, og drifta av kyrkja med tilhøyrande jordegods og leiglendingar. Til slutt finn me også kvitteringar som gjeld sjølvé gravferda. Tre famner ved til oppvarming av kyrkja, 2 rd til Sjur Gjerde for ringing, 2 rd til to menn for å grave grava, «en likkiste for den afdøde, 8 rd». I tillegg kjem maten, fleire kalvekroppar, seks orrfuglar, 16 ryper og mykje meir. Fleire tønner øl, fransk brennevin og 2 kg tobakk.

Litteratur og kjelder:

Gardssoga for Sykkylven W-A bd. 1-4.

Skifteprotokollar for Nordre Sunnmøre.

Leilighedssange – Ole Christian Bull (Didrik Arup Seip)

Bergensk Adresskontoirs Efterretninger 1809 nr 14

Ministerialbok for Ørskog

Folketelling 1801, 1865, 1875, 1900, 1910

Alle kjeder via digitalarkivet.no

Vik anno 1809

I skiftet etter Sebastiane Mechlenborg på Klokkerhaugen finn vi ei oversikt over alle gardane ho åtte. Dei fleste av dei i eigenskap av å vere kyrkjeeigar i Sykkylven. For fleire av desse gardane har det vorte halde takst med utgangspunkt i husa på garden, kor godt garden var dyrka og om der låg andre sokalla lunnender til bruket. Dette kunne vere skog eller t.d. lakseverpe.

I skiftet finn me slike detaljerte skildringar av bruken på Vik, to av bruken på Stave og alle bruken på Hole. I tillegg ei synfaring og taksering av kyrkja på Aure. Her er skildringa av bruket til Knut Knutsen på Vik, slik den står skriven i skiftet. (Der eg har vore i tvil om lesinga av eit ord, er dette markert [??].)

Nordre Sunnmøre sorenskriveri, Skifteprotokoll 2a, 1803-1810, f. 244a

Dito dato blev retten saadt paa bemeldte gaard Viig i Valde skibrede i lejlændingen Knud Knudsens hus, for at foretage en lovlig besigtelse og taxationsforetning over det herværende Jordebrug, der tilhører bemeldte afgangne enke frue Sebastianne Mechlenborgs Boe- og lejlændingsvis besiddes af ovennævnte Knud Knudsen i følge hans paa samme havenden Bøxel Seddel af dato 31de May 1782 og tinglyst den 1ste junii s.Aa, Hvis brug er af Skyld 1 vog 14 2/4 merker fiskesleje med bøxel og landskyldsret, ved foretningen var nærværende de før brugte 4re taxationsmænd sc: Jørgen Jetmundsen Sætre, Siur Olsen Giære, Ole Anders Blindem og Ole Ellingsen, Indre Echornæss, ligeledes var ved foretningen nærværende lejlændingen forbenævnte Knud Knudsen..

Retten foretog sig da først at besee de hær
paa bruget befindende huse der er følgende:

- Een Stuebygning af Tømmer hvori er følgende Verelser: a. en gammel røgstue af tømmer med en opmuret grue og Tørkerovn oven over, samt 4re Blye vinduer i, 2de paa vestre og 2de

paa østre Side. B. Een kove af tømmer med loft og et lidet vindue i. c. en fordør af staveværk med en liden gang af ditto, staaende paa den vestre side affordoren, alt under et tag med Spærreværk og er tækket med hun, næver og torv, som af mænderne blev vurderet for

16 --

1. een nye saakaldet Madstue af tømmer forsynet med grue og Ovn oventil samt en fordør af staveværk, hvori er en opmuret skorsteen og endelig en liden gang paa den ene siden af Stuen, opsadt af staveværk, alt under et Tag, tækket med hun, næver og torv for

20 --

1. 1 saakaldet nyestue af tømmer med loft [??] Bredder med 2de Blye vinduer samt fordør af Staveværk og en gang paa den vestre side af stuuen, opført af staveværk og bordklædning om, videre et Troe Skaat tilbygget paa den søndre side af huset af Staveværk under et Tag, tækket med hun, næver og torv for

24 --

1. et Stolpebur af tømmer med fordør og gang paa begge sider af staveværk og bordklædning neden om, tækket med hun, næver og torv.

6 --

1. een høe og kornlade af staveværk med en kornlove i samt en tilbygget hestestald af tømmer, hvilken lade er kled med Bord rundt om. Taget af Sperreværk tækket med do do do

16 --

1. 1 gammel koefiøs af tømmer og spærreværkstag, tækket med hun, næver og torv.

1. Een Smalefiøs af tømmer med et lidet Skaat Paa den eene Ende af Staveværk tækket med hun, Næver og torv

5 --

1. Halvdeelen i et Qværnhuus af Tømmer Med Torvtag, hvilken halvdeel blev anset

1 --

1. et færingsnøst af tømmer med Sperreværks tag, tækket med hun, næver og torv

6 --

1. Et Sæhlhuus af tømmer staaende paa hiemme Sæteren kaldet Højsæt med torvtag

1-3-0

1. Een tømmer fiøs staaende paa Høiset med torvtag.

1 --

1. et sæhlhus af Tømmer staaende paa den saakaldte Aasæter Sætremark og er tækket med hun, næver og torv

1 --

1. et do gammelt Sæhlhuus af tømmer staaende paa den fremste Sæter kaldet Giemsdal, tækket emd hun, never og Torv

5 --

1. een Stage lade af tømmer staaendes i ud-

marken paa Højsæt saeter mark, tækket med hun, næver og Torv.

1 --

1. een do Skogelade af tømmer staaende i bemeldte udmark med [??] Torv tækket med hun, næver og torv.

0-2-0

1. een do Skogelade af gammelt tømmer staaende i gaarden udmark kaldet Trame med gammelt torvtag.

0-2-0

Tilsammen de foran specificerede huse opløbe til

106 --

Derefter blev gaardens Jordvej besetet som befandtes at være middelmaadig dyrket. Til gaarden hører en temmelig S[??] ged Fyrre Skaug ligesaa fornøden Brænde fang af Birk, Aare og Eine Skaug. Dens udsædd er omrent 5 tønder havre, 1 tønde halv byg og en halv tønde byg og avles i et middelaar 24 tønder havre, 12 tønder halv byg og 4 tønder byg. Der fødes paa gaarden 15 klavebundne nød og 22 Smale creature. Dette jordebrug som skylder med bøxel og landskyldsrett til 1 vog 14 2/5 mrk fiskesleje, blev foruden de foranbemelte huse med til og underliggende herligheder af Skaug, sæterhavn i gaardens Udmark samt Qværne og saugbrug der begge er belliggende paa Gaarden Vigs grund [??] del videre henhører og til dette Jordebrug en femtedeel i det her under gaarden beliggende laxeværpe i Haugbugten kaldet for

130 --

Bliver altsaa Jordebruget med de foran spesificerede Af beløb Den Summa 236 -- skriver toe hundrede tredive og sex rixdaler.

Utskiftingkart over Innmark på Vik, Orskougs Herred,
Romsdals Amt 1877. Statens kartverk.

Utskifting Kart over Innmark på Vik, Orskougs Herred, Romsdals Amt 1877. Statens kartverk.

Orskougs Hinner

Romsdals Amt

Utgitt av Statens kartverk
Mars 1877

Vik

Kart over
Innmark

over

Syskena i Hovden

Av Roald Solheim

Roald Solheim, fødd 1946, har vore rektor ved Hundeidvik skule. Han har gjennom mange år vore aktiv i lokalhistorisk arbeid i Hundeidvik og har også vore redaktør for Årbok for Sykkylven.

Syskenflokken, med ein snittalder på nitti, voks opp under Hovdeåsen og har vore av eit slitesterkt slag. Anny, Hans, Dagny og Knut dyrka eit breitt spekter av interesser og har kvar for seg spela ei viktig rolle i det makelause dugnadsmiljøet i Hundeidvik.

Laura Larsine Alnes Hovden (1895-1979) og Ole Kristian Hovden, (1887-1979), var gardbrukarar i Knutgarden i Hovden i Hundeidvik. Dei vart foreldre til Anny Marie Hovden Strand, fødd 1925, Hans Karsten Hovden, fødd 1927, Dagny Lina Hovden Vedvik, fødd 1929 og yngstemann Knut Bjarne Hovden, fødd 1931. Det er ikkje kvardagskost at ein heil syskenflokke nærmar seg ein snittalder på 90 år. Men trass i høg alder, er alle like klåre i hovudet i dag som dei var for femti år sidan.

Ein staseleg stad

Hovden ligg som ei lita perle for seg sjølv 189 meter over saltvatnet ved munnen av Hjørundfjorden. I daglegtalen blir Hovden kalla Høvdne som tilstadsnemning og Høvdå som påstadsnemning. Garden har sagtømmer i Langlia, som ligg aust for den gamle Sykkylvsbrua i retning av Kolda. Fremst i Langlia har dei seter, om lag fire kilometer frå innmarka. Setra var i drift til ut i mellomkrigstida. Det gamle selet er halde godt ved like, og blir brukt i fritida. Før det vart vanleg med oljemotor på bygdene, om lag 1910, hadde bruket eit vasshjul nedanfor løa til å dra truskemaskina. Hovden hadde kvern i Sykkylvselva saman med Hatlemark. Kverna er borte no, men murane står att. Garden Hovden er solrik, med storlått utsyn over bygda nedanfor og til frendar på gardane langs stranda på andre sida av fjorden. Frå Hovden kan du sjå Skopshornet, Megardsdalen, Hundahornet og tinderada på andre sida av fjorden. Og du ser Hareidlandet og dei andre øyane i eventyrlandet der vest. Der er mykje lys i Hovden, og mykje himmel.

Åremål

Eg fekk med meg fotografen Hallvard Sandvik på besøk til dei fire veteranane. Vi starta i bustaden til Hans. Han fortalte at det var han som var odelsgut, men det vart likevel til at broren Knut tok over heimegarden. Hans fylte 90 år no i august, noko sønene til Dagny markerte med ein flott fest for slekt og vene. Det var fin stemning, god middag, kaffi og kaker. Men gåver ville ikkje jubilanten ha: "Eg har det eg treng, så send heller nokre kroner til Leger uten grenser". Etter at vi hadde sett oss rundt i heimen til Hans, køyrdde vi til systera Anny Hovden Strand som bur nokre hundre meter lengre aust. Her var dei tre andre syskena samla. Knut hadde åremålsdag denne septemberdagen. Systrene hadde invitert brørne til kaffi og kaker og vi fekk vere med på festen. Praten gjekk lett rundt bordet.

Ole var, i tillegg til jordbruk og fiske, også på bygningsarbeid. Dei dreiv heile tida med nybrotsarbeid. Huslyden fulldyrka 20 mål jord - for hand. Borna hjelpte til både ute og inne, noko dei gjorde med glede. Når skuledagen var over, hadde borna streng beskjed om å skunde seg heim att. Syskena fekk ikkje så mykje tid til å gå så mykje på besøk til jamaldra i skuleåra. Men dei hadde kvarandre. Etter at dei hadde gått dei bratte bakkane frå gamleskulen til Hovden, skifta dei frå skuleklede til arbeidsklede og åt middagen som mora kvar dag hadde ståande klar. Så måtte dei gjere heimeleksene. Dei eldste hjelpte dei yngste og mor kontrollerte arbeidet og gav ros og råd. Så tok andre del av dagen til.

Fire syskena frå Hovden. Hans og Anny til venstre, Knut og Dagny til høgre.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Dagny, Knut, Anny og Hans Hovden ein dag på tidleg 1930-talet.
(Foto: Ole Hovden)

Mjølk og ullarbeid

Jentene hjelpte til med slikt som på denne tida vart rekna som kvinnearbeid. Det var oppvask etter måltida, vask og skrubbing av golv og trapper, vask av klede. Kleda vart vaska for hand i kjellaren og skyldes i grova. Vinters tid kunne det vere kaldt for fingrane. Elles hjelpte jentene til med brødbaking og anna matlagning. Matlagninga føregjekk på kjøkkenbenken og ved vedkomfyren. Elles var det «å gå i fjøsen». Bruket hadde sauher, hest, gris, høner, kalvar, okse og til vanleg sju mjølkekyr. Mjølkinga gjekk føre seg for hand. Etter at ei ku var ferdigmjølka, tømde dei mjølka over i eit stort spenn som kunne ta 30 liter. Over det store transportspannet stod det ein traktforma sil av aluminium med filter i botnen. Filteret fanga smårusk. Dei store mjølkespannene måtte vaskast grundig kvar dag. Det kunne vere eit tungt arbeid.

Etter at mjølkinga var ferdig, måtte transportspannet til avkjøling i grova, der det var kaldt vatn. På tidleg 1900-tal leverte garden mjølka til det vesle bygdemeieriet som låg nær der Formfin Møbelfabrikk er no. Karane køyrdde dei tunge spanna med sotmjølk til meieriet. Der vart mjølka separert. Mennene tok skummamjølka med heim att og nytta den til kalvefor. Då syskena vaks opp, vart mjølkespanna sende med rutebåten til meieriet i Ålesund. Etter kvart tok varebilruta over denne transporten. Vår og haust måtte sauene klippast. Det og var kvinnearbeid. Ein del av ulla vart spunne til garn på rokk. Det ferdige garnet strikka dei til sokkar, vottar og kufter. Alt dette var kvinnearbeid. Det same var sying av klede, veving og farging av åklede og tepper.

Vårvinna

I vårvinna skulle bøen ryddast for kvist og kvas som vinden hadde lagt frå seg. Gjerda

Selskap i stova til Anny og Nikolai Strand. Frå venstre Knut, Dagny, Hans og artikkelforfattaren Roald Solheim. Anny sit i lenestolen til høgre. (Foto: Hallvard Sandvik)

og lea kring bøen skulle setjast i stand. Mesteparten av gjødsla frå dyra var samla i gjødselkjellaren. Til transport av gjødsla brukte dei ein mokaslede som hesten drog. På denne litt lange sleden var det festa ei stor kasse av tre. Sleden måtte lessast med grep og handemakt.

Møka (dialekt: ub.f. myker, mykra b.f.) vart lagt i høvelege haugar, klar for spreiling med grep. Ein del av husdyra stod i bingar eller stekkjer i fjøsen om vinteren. For at det skulle vere tørt i bingen, strødde dei sagmask under dyra der. Det kom også halm og høyrusk ned i stekkja og vart liggande der som utilsikta armering.

Grisane, småkalvane og sauene stod i slike stekkjer. Om våren måtte tallen eller melen hakkast med grep for hand, lessast og køyраст ut med trillebære, lessast på mokasleden og køyраст til bøen eller åkeren og spreiaast der. Arbeidet med melen, der sauene hadde stått, var eit svært tungt og tidkrevjande arbeid, minnest Dagny. I mai kunne kornet såast og potetene setjast. Den 17. mai var det halvhelg, det var greitt å setje poteter før middag. Om gauken hadde gale då. Det var viktig.

Torvtaking

Som brensel i matlagninga brukte kvinnene litt lauvved, men mest torv. Torvtaket låg på ei myr i utmarka eit godt stykke aust for den gamle Sykkylvsbrua. Arbeidet med å spa torv gjekk føre seg mellom vårvinnen og slåtten. Det var eit arbeid for heile huslyden. Torva vart spadd i høvelege stykke som vart sett til tørking. Når torva var turr, stabla dei henne opp inne i ei lita torvløe som høyrde til bruket. Torvløa var ein liten, heilt enkel grindbygning. Dei henta den lagra torva utover hausten etter behov.

Først stappa far torva i jutesekker, fortel Knut. Så bar far den tunge sekken den tronge råsa mange hundre meter til den gamle Sykkylvsbrua. Det vart mange slike turar før vogna hadde høveleg lass, og før hesten kunne dra kjerra med jarnskodde hjul til tunet i Hovden. Torvtaking var kjekt, mimrar Dagny. Vi hadde med middagsmat, nistemat og kaffikjel, og så sat vi ei stund saman og kvilte i det fine vårvêret. Dagny fortel at under ein søndagstur til Kolda no i sommar fann dei att området der dei spadde torv i hennar barndom. Ho fann jamvel gruesteinane og klyftekjeppane av eine som heldt staven som bar den kolsvarte kaffikjelen. Barndomsminna strøymde på.

Slåtten

Etter torvtaking stod slåtten for døra. Slipesteinen var flittig i bruk. Far slipte, og borna snudde sveiva. Akkurat det kunne vere litt keisamt. Knut fortel at karane slo bøen med langolv og sette opp hesjer. Kvinnene raka og hesja graset. Var det gode meldingar, tørka graset i hes til høy på åtte dagar.

Slike tider kunne dei også tørke graset på voll. Først jamna dei graset. Så snudde dei det med riva. Om kvelden måtte dei lage såter - sæte det halvtørre graset, slik at det ikkje skulle trekke til seg dogg om natta. Neste dag, etter at sola og brisen hadde tørka bort nattdogga, skulle såtene kastast utover marka att.

Slik arbeidde dei med graset til det vart til tørrhøy, som kunne samlast saman og køyrist til løa. Var det regnvêr, gjekk det lengre tid. Var det skikkeleg gale med uvêr, tørka ikkje graset før det var skjent. Då kunne det bli ein vanskeleg vinter for dyra.

Skurdønn

Etter slåtten kom potethaustinga, og etter den, skurdonna. Dei skar kornet med sigd eller skurru og hesja det. Når kornet var tørt, køyrdé dei det inn i løa. Her vart det ligande ei stund før truskinga tok til. Dei dyrka både havre og bygg.

Under krigen var det fine somrar, minnest Knut. Dette hjelpte folket gjennom dei vanskelege krigsåra då det var knapt om det meste. Jamvel kveite dyrka dei. Om dette fortel Hans: Far vart kontakta av ein slekting i Ålesund som heitte Riksheim. Han arbeidde med lossing av båtar. Ein gong kom det ein båt med ei last kveitekorn som skulle brukast som for til dei tyske hestane. I lasterommet var det ein sekkr som det var gått hol på. Kanskje var det rotter om bord? Litt av kornet rausa ut og hamna på dørken. Riksheim samla opp dette kornet i matveska si. No spurde han om Ole Hovden ville ha kornet. Ole takka ja. Dei braut opp ein liten åker på ein plass på innmarka der dei norske kontrollørane ikkje gjekk, og sådde kornet. Og kveiten vokste og mognast. Etter nokre år hadde dei så mykje kveite at dei kunne male ein del til mjøl. Mor Laura baka. Syskena hugsar enno kor godt desse kveitebrøda smaka. Det var verkeleg festmat!

Maling var mannsarbeid. Det var vel helst om natta de mol? spør Anny leiande. Ja, under krigen så var det nok det, svarar dei to brørne. Det var slik at tyskarane ville ha kornet sjølve, og la ned forbod mot maling av korn på eiga kvern. Lensmannen fekk i oppgåve å plombere kvernene. Det skulle festast eit segl på ein vital del av kverna. Og nåde den som braut seglet! Men, fortel Hans, vi hadde ein omtenkksam lensmannsbetjent i Sykkylven som heitte Grønningsæter. Han festa seglet på ein slik måte at det var enkelt å løyse det og feste det att. Det var ulovleg. Men på den måten surra og gjekk kvernene i bygda jamt gjennom heile krigen og gav mat til mange.

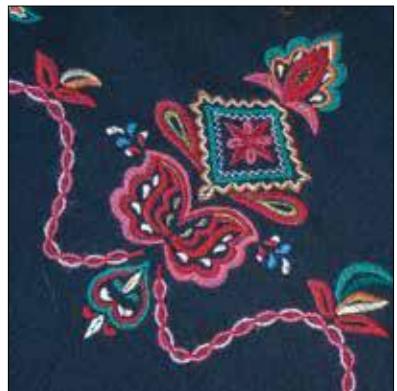
Dagny

Dagny lika godt å vere med på sjøen. Det var ikkje alltid karane var så glade for det. Det var ei overtru at kvinner i båten førte ulukke med seg, men Dagny brydde seg ikkje om slikt vas. Ho stilte på ved naustet og kom seg om bord i færingen. Der rodde og fiska ho minst like godt som gutane.

Då Dagny var 17 år tok ho seg teneste på Alnes. Det var i 1946. Ho arbeidde i fire år der ute. Eitt år var ho hos ein huslyd der det var fem vaksne søner. Alle var fiskarar. Dei var ofte borte under Færøyane og fiska. Dei kunne vere heimanfrå i vekevis. Når dei så kom heim att, var det kvinnene som måtte vaske kleda deira. Kleda var oftast heilt innbarka med fiskeslog og motorolje. Det var eit storarbeid og eit slit å få dei reine att. Vaskemaskin fanst ikkje. Det måtte vaskast og skrubbast for hand. Dagny lika seg godt på Alnes. Her fekk ho vere med på heimefiske. Det var moro! Seinare arbeidde Dagny ti år på møbelfabrikken RAJO i Tusvikbygda.

Dagny er svært interessert i bunader og bunadsaum og har brodert over førti bunader. Dette er tidkrevjande detaljarbeid! Bunadane som Dagny har laga er kjende for å vere vakre kvalitetsdrakter som mange vil ha.

Dagny gifte seg i 1956 med Bjarne K. Vedvik frå Sør-Flatanger. Bjarne var fødd i 1930 og døde i 2001. Dei to fekk hustomt med stor hage av foreldra og bygde hus i

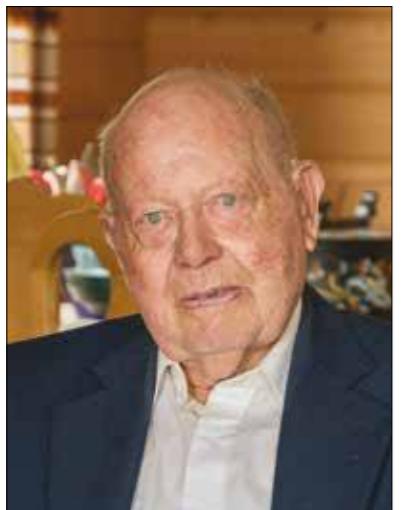
Dagny er flink med bunadssau. Her er ein vakker detalj.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Dagny Hovden har brodert bunader og har kosa seg på sjøen!
(Foto: Hallvard Sandvik)

Anny har skrive mange
meiningsfylte og omtykte
prologar. Ho er i tillegg
spesialist på bunadsskjorter.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Hans Hovden er finsnikkar
og treskjerar og har formidla
tradisjonen, blant anna om
Vetestova på Hovdeåsen.
(Foto: Hallvard Sandvik)

1959. Dei kalla eigedommen Høgetun. Dagny og Bjarne fekk fire guitar. Kåre Halgeir er fødd 1956. Han bur på Hamar. Ole Dagfinn er fødd 1957. Han har bygt hus i Hovden. Bjørnar er fødd 1962 og Stein Roar i 1967. Begge har bygt hus og bur i Hundeidvik.

Anny

Då Anny var ungdom, tok ho også seg teneste på Alnes. Ho var der i mange år. Anny gifte seg i 1954 med Nikolai Olsen Strand, fødd i 1929 i Kvernes. Dei fekk tomt med stor hage nær Dagny og bygde stovehus der i 1961. Anny og Nikolai fekk to søner. Det er Ottar, fødd 1956, som bur på Åsvangen i Hedmark og Leif Atle fødd i 1962.

Anny er spesialist på bunadsskjorter. I alt har ho laga over 500 slike stasplagg. Skjortene er uvanleg vakre og nøyaktige. Alle fire syskena er interesserte i skriving og lesing, men Anny er nok den som har skrive mest. Tallause er prologane og festskrifta som ho har skrive og framført i ulike samanhengar. Anny har vore uløna «sekretær» for heile Hundeidvikbygda i alle år. Det er ho som held styr på kven som har sete i komiteane som skipar til julefestar eller 17. mai-feiringar. Dette er viktig, slik at oppgåvane i bygda går på omgang og alle får vere med og ta sin tørn. Både Anny og Dagny har vore aktive i foreningslivet i Hundeidvik.

Hans

Hans var uvanleg interessert i trearbeid. Han arbeidde lenge både som bygningsmann og som finsnikkar. Ei tid arbeidde han på ein møbelfabrikken Stilig i Tusvik. Her var Birger Aure disponent. Han var også tilsett på Formfin Møbler ei tid. Så fekk han sjå ein annonse i lokalavisa. Det var ledig stilling som treskjerar på fabrikken til Sandvik Møbler i Hornindal. Dette var først på 1970-talet. Hans søkte, og vart tilsett. Han flytta til bygda, og budde i fyrtinninga på Ytrehorn. Hans fekk først opplæring av den kjende treskjeraren Oddvin Parr på Hellesylt, han som mellom anna har laga treskurdene med Peer Gynt-motiv i Peer Gynt-senteret på Hellesylt.

Så kunne Hans ta til som treskjerar på heiltid. Det var ei fin tid. På fritida fekk Hans stå på fabrikken og skjere ut dei vakre møblane han har i heimen. Elles fiska han ein del i Hornindalsvatnet. Der var det både laks og aure, og mange store og feite fiskar drog han på land. Han gav det meste av fisken til andre. Etter tre år i Hornindal flytta Hans tilbake til Hundeidvik.

I 1975 gifte Hans seg med Anna Sofie Hoel. Ho var fødd i 1921. Dei bygde seg hus nær tunet i Hovden og flytta inn i 1977. Anna døydde alt i 1980, berre tre år etter at dei hadde teke nyehuset i bruk.

Det vart ei trist tid, minnest Hans, med ei tåre i augnekroken. Det som hjelpte meg til å komme vidare, var fleire ting, fortel han. For det første har eg ei kristen tru. Eg kunne vone på eit liv etter døden. Det var vi innprenta då vi var born både i heimen og på skulen. For det andre hadde eg alle syskena mine heilt i nærlieken, og gode venner mange stader. Dei kom og besøkte meg. For det tredje hadde eg mange interesser. Eg las ein del. Eg fiska og dreiv hjortejakt. Eg gjekk turar og arbeidde seit og tidleg. Då fekk eg sove godt om natta. Så gjekk no åra, og det leie kom på avstand, seier han.

Hovdeåsen

Hans er svært interessert i historie, og sit inne med store kunnskapar der også. Her er soga kring Hovdeåsen sentral. Med sine 369 meter over havet, er ikkje Åsen mellom dei høgaste fjella, men som representant for vetesystemet i Noreg, ruvar likevel høgde-draget. På denne staden var det ein kongeleg utpeika bålpllass, ein vete. Hunsvenen var ein viktig del av eit stort, nasjonalt forvarssystem som var i bruk heilt til telegrafen kom. Telegrafen var oppfunnen av Samuel Morse i 1837. Den første offisielle telegraflinja i Noreg stod ferdig i 1854. Føremålet med vetesystemet var ikkje å angripe nokon, men å verne om fred og tryggleik. Veten på Hovdeåsen har tradisjonar tilbake til førhistorisk tid. Det vil seie meir enn tusen år attende. Hans har gått tallause turar til toppen av Åsen, og veit namn på kvar ein stein ved den bratte råsa.

Turgåing og fysisk arbeid har som nemnt Hans alltid syntest om. Jakt og fiske også. Samtalar og sosialt samvere er triveleg. Kryssord, lesing av aviser og bøker har alltid vore viktige interesser. Garden, grenda og kommunen er Hans svært oppteken av: Hundeidvik og heile Sykkylven skal vere gode stader å bu i for alle. Og Hovden er eit godt føredøme i så måte. Her bryr folk seg om kvarandre. Dei går på besøk ofte. Dei talar med respekt om kvarandre. Dei hjelper kvarandre. Ja, tenk om det kunne ha vore slik i alle grender og i alle gater.

Historieformidlaren

Når skuleborna skulle på læretur til Hovdeåsen, var det naturleg å spørje om Hans kunne vere med. Han stilte på. Alltid gratis. Hans fortalte småstubar under vegs. Når fylget var vel framkomne og hadde ete nistematen, sette Hans seg godt til rettes på ei lyngtue, og elevane samla seg interesserte kring han.

Hans fortalte levande om tilhøva i Noreg for tusen år sidan. Om fattige småårsfolk som træla og sleit for å overleve, og om rike bønder som kunne utvikle seg til naske småkongar. Han fortalte om samvitslause bandar med kjeltringar frå framande land som kom seglante i svarte skip nattes tid og ville stele verdiane, drepe menneska og brenne heimane. Hans fortalte om vetesystemet langs kysten, og om kor viktig dette varslingsystemet var for at folk skulle få leve i fred. Det var vakt ved vetane. Dukka skumle skuter opp, kveikte dei bålet. Eld og røyk varsla folk ved grannevetane - som i sin tur også tende sine bål og sende signalet vidare. Då var alle vaksne menn pliktige til å ta med seg mat og våpen og skunde seg til avtala leidangskip.

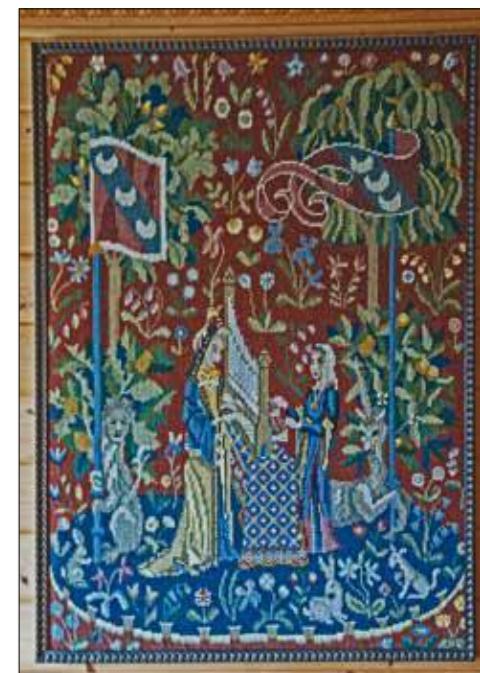
Vetane hadde både ei akutt oppgåve der og då, og ein langsiktig avskrekking-verknad. Ingen skulle tru at dei kunne komme til norske fjordar i ureint ærend utan å møte motstand.

Alle syskena er framleis svært sentrale i Hundeidvik Historielag. Hans og Knut var viktige då vetestova som står på Åsen vart rekonstruert og tømra, og då informasjonstavla der oppe vart laga. Gjestebökene i vetestova fortel at eit svært stort tal turfolk besøker dei historisk-pedagogiske bygningane. Mange av turfolket kjem frå utlandet. Dei spør, lyttar, fotograferer og filmar ivrig og er imponerte over anlegget og takksame for informasjonen. Dei formidlar vidare det dei har lært når dei kjem tilbake til heimlandet. Syskena var også sentrale då Hundeidvik Historielag bygde kvernhuset ved Raudåna, og seinare grindaløa på Kolda. Dei stod heile tida på med gåver, rådgjeving, praktisk innsats, motivasjon og trivelege forteljingar.

Tiner og fat

Hans har eigen verkstad i kjellaren. Han har ikkje tal på kor mange kaketiner han har laga, men det er nok over tre hundre. Han laga tinene frå grunnen. Materialane handplukka han i skogen. Så grovsaga Knut emna på gardssaga, og let dei tørke. Når emna var tørre, kunne Hans kappe materialane i høvelege emne og ta dei med inn på verkstaden der han forma trevyrket til dømes til ei kaketine. Så rosemalā han tina. Hans gjekk på eit kurs i rosemalāing som vart halde av kunstnaren Egil Dahle i 1968.

Hans er ein meister til å dreie pyntefat. Han er først i skogen og leitar ut dei mest spennande emna. Så grovkjær Knut desse også på gardssaga, og let dei tørke. Når emna er skikkeleg tørre, tek Hans dei inn på verkstaden og skjer dei til smale lekter, så fatet ikkje seinare skal snu seg. Lektene høvlar han heilt rette, og limar dei saman. Så dreiar han emnet og pussar det. Til slutt rosemalāar han fatet. Hans har også laga og rosemalā eit stort

Dette vegteppet er laga av
kona til Hans Hovden, Anna
Sofie Hovden.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Ei vakker kasketine som er
lagd frå grunnen og rosemalā
av Hans Hovden.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Denne staselege golvklokka står i bestestova til Hans Hovden. Han har både bygd kassa og utført treskurden.
(Foto: Hallvard Sandvik)

tal kister og skrin. Alt er blitt til med mykje kjærleik og stor omtanke. Det er liv i linjene. Folk som skal halde basarar til eit godt formål, kjem gjerne til Hans og spør etter gevinstar og han har alltid noko på lur. Gåva blir hovudgevisten. Lukkelege er dei som vinn! Denne veggpryden er til å bli glad i. Tinene og fata er populære presangar til konfirmasjonar, bryllaup, jul og fødselsdagar. Kunsthåndverket til Hans er spreidd vidt utover. Folk som har slekt i utlandet vil gjerne gje dei noko spesielt, handlaga og ekte norsk. På den måten har pyntefat hamna også i alle dei andre nordiske landa og i Island, Skottland, Tyskland, Frankrike, Italia, Polen, Estland, Latvia og Nord-Amerika. Eitt av fata før jamvel til Hawaii, men det er ei soge for seg.

Knut

Som nemnt vart det Knut som tok over gardsbruket. På 1970-talet og før det dyrka dei poteter og hadde husdyr over alt i Hundeidvik. I industrien vaks lønene, men i jordbruket var lønsemada minkande heile tida. Mange hadde ei kjensle av at dei dreiv med uønskt gratisarbeid. Kring år 2000 hadde dei fleste sluttat med kyr og sauher. Slik vart det i Hovden også.

I Hovden var husa gamle. Knut utførte det tidkrevjande arbeidet med å halde dei tilårskomne bygningane i stand. Knut var også ein mykje etterspurð bygningsmann. Han og Hans utførte ein stor del av arbeidet då Hans, Anny og Dagny bygde seg nye hus. Knut var også sentral då borna til syskena seinare bygde seg hus. I tillegg stod han for bygginga av eit stort tal bustadhus og andre bygningar både i Hundeidvik og i resten av Sykkylven. Det var ikkje berre nybygg. Det var også vøling og restaureringarbeid. Hus må haldast ved like. Knut er kjend for å ha godt skjønn, vere nøyaktig, arbeidsam og effektiv. Det var aldri noko tull med Hovde-karane.

Saman med faren bygde Knut ei gardssag nær heimetunet. Her saga dei materialar til eige bruk. Etter kvart kom andre og spurde om å få sage tømmeret sitt der. Dette auka på. Etter kvart vart det svært mange som ville bruke saga. Gardssaga i tunet var ikkje tenkt til dette, mellom anna var veltepllassen for liten. Då bestemte Knut seg for å lage eit nytt sagbruk. Han fann ei stor tomt i utmarka nær veggen lengre aust.

Opplagsplassen vart no romsleg og låg i lett hallande tereng. Det vart lettare å handtere dei ferdige materialane. Knut fekk montert hydraulisk sjølvtrekk på sagebenken, så no slapp han å sveive benken for hand. Det vart enklare for ein person å kløyve tømmeret. Knut kjøpte også sagblad med tenner av hardmetall. Då slapp han å kvesse bladet sjølv, noko som før måtte gjerast etter kvar økt, og var ganske tidkrevjande.

Og folk avtala tid og kom med materialane sine. Det gjekk lettare no når kundane kunne lesse skurlasta og hunveden etter kvart, og ta med seg alt bort frå sagbruket med det same. Det var mykje sawing. Knut var på saga seint og tidleg når han ikkje var på andre oppdrag.

Dugnad

Hundeidvik er kanskje dugnadsbygda fram for andre. Skal det forskalast ein mur, er det dugnad. Skal det støypast ei plate, er det dugnad. Skal det byggjast eller utvidast skulehus, bedehus eller grendahus, er det dugnad. Bygginga av vetestova på Hovdeåsen, kvernhuset i Raudåna og grindløa på Kolda vart også til på dugnad. Det same

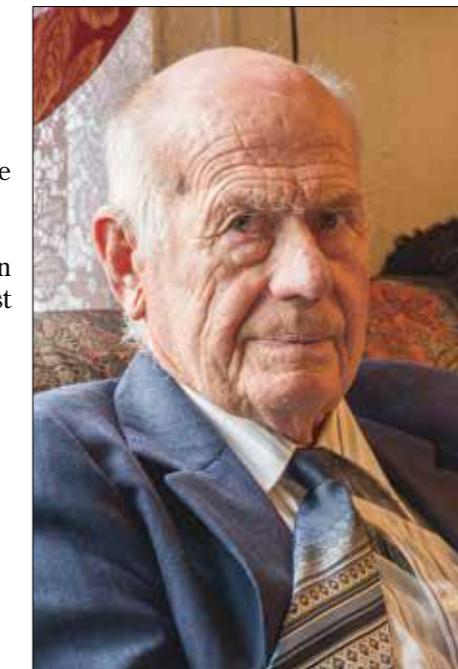

Knut Hovden er gardbrukar og sagbrukseigar. Han er kjend for å vere ein dugande bygningsmann og ein flink finsnikkar. På sagbruket sitt har han laga til materialar til mange bygningar.
(Foto: Hallvard Sandvik)

var bygginga av uteskulen i Rustene. I alle slike samanhengar stilte både Knut og Hans opp og tallause trivelege timer har det blitt.

Tømring er interessant. Men Knut er også ein dugande finsnikkar. Han har mellom anna laga mange detaljrike modellar av ulike bygningar. Mest kjend er modellen hans av eit lafta kvernhus slik det var i gamle dagar.

Pålitelege modellar treng vi.
Syskena i Hovden er gode modellar for oss alle.

Knut Hovden har vore gardbrukar, bygningsmann og har drive eige sagbruk.
(Foto: Hallvard Sandvik)

Den lange marsjen til krigen

“Fare fare krigsmand, døden skal du lide”

Av Bent Tandstad

Bent Tandstad
fødd 1955, er
frå Jakupgarden
på Tandstad.
Han er journalist
i NRK Nyheter
på Marienlyst i
Oslo, og busett
i Horten. Han
har tidlegare
jobba i avisene
Sykylvsbladet,
Gjengangeren
og Sunnmørs-
posten. Ein vari-
ant av artikkelen
er også publisert
på nrk.no.

Juni 1864. Ei gruppe norske bondesoldatar har starta ein marsj frå Lærdal i Sogn og Fjordane med Gardermoen i Akershus som første mål. Dei er mobiliserte for å hjelpe Danmark etter at Austerrike og Preussen invaderte landet. Blant mennene i den vandrante, uniformerte flokken er oldefaren min, Jens Olaus Karolussen Tandstad og tre andre frå Sykkylven.

1864. Årstalet har brent seg inn i dansk historie som eit stort traume. Landet miste 20 prosent av landarealet og ein tredel av innbyggjarane i ein blodig krig mot Preussen og Austerrike. Ikkje slik at ein tredel miste livet i krigshandlingane, men som følgje av at store folketette landområde gjekk tapt.

Mindre kjent er det at fleire tusen norske bønder vart mobilisere for å hjelpe danske mot overmakta. Mange var involverte her i landet i det store spelet rundt krigen i Danmark. Kongen, Stortinget, dei store hovdingane i norsk litteratur på den tida, Bjørnson og Ibsen, songglade studentar med punsj i glasa og danskætta embetsmenn med sterke kjensler for gamlelandet.

Til og med fire fattige gardbrukar frå Sykkylven hadde ei rolle i dette. Dei var plukka ut av kongen til å delta i ein norsk-svensk styrke som skulle setjast inn i krigen på dansk side. Eg har namna på tre av dei fire frå Sykkylven:

Nils Peder Pedersen Weiberg (1817-1892). Kom frå Eidsdal og gifte seg til Tormodsgarden på Aurdal. Hadde gått underoffisersskulen i Bergen og hadde sersjants grad.

Jens Olaus Karolussen Tandstad (1837-1919) frå Jakupgarden på Tandstad.

Nils Larsen Klokkerhaug (1837-1905) frå Geila på Vik.

Den andre slesvigske krig

Krigen i Danmark i 1864 vart kalla den andre slesvigske krig. Striden stod om hertugdømma Slesvig og Holstein. Danmark blir skulda for å ha framprovosert ein krig dei visste, eller burde ha visst, dei aldri hadde ein sjanse til å vinne.

Det danske diplomati arbeidde på høggir for å skaffe hjelpe til forsvarer av landet. Kong Carl XV Johan, som styrte twillingrika Sverige og Noreg, var tilhengjar av eit sameint Skandinavia, og han ville gjerne hjelpe danske. Vonde tungar har sagt at årsaka til dette truleg var at han såg seg sjølv som ein mogleg felles konge for dei tre skandinaviske landa om dei vart samla til eitt rike.

Kongen hadde ein plan om å samle 20.000 soldatar, 4000 frå Noreg og resten frå Sverige, i Skåne for derfrå å kome Danmark til hjelpe. I tillegg kom store delar av både den svenske og den norske marinen.

Kong Carl Johan sökte støtte for planane i Stortinget, og han fekk eit solid fleirtal for ei norsk mobilisering. Det vart også løyvd pengar. Men det vart også sett ned ein komité som skulle greie ut vidare korleis dette skulle gjerast i praksis, og då vart det teke fleire etterhald.

Både ja og nei

Stortinget vedtok også, rett nok med eit relativt lite fleirtal, ein tekst som klart sa frå om at fleirtalet av det norske folk var motstandar av å gå til krig for å støtte Danmark. Dermed hadde Stortinget vedteke at norske soldatar skulle mobiliserast, men også at folket eigentleg er motstandarar av å hjelpe nabolandet i sør. Stortinget vedtok dette i mars 1864:

“Stortinget samtykker i, at Norges linjetropper og rofлотtille, naar og forsaavidt hans Majestæt maatte finde det fornødent, anvendes til bistand for Danmark under dets krig med de tyske magter”.

Så litt seinare kom dette vedtaket: “Skjønt den store flerheden af det norske folk sikkerlig ikke ønsker nogen nærmere politisk forbindelse mellom de forenede riger og Danmark”.

Med “forenede riger” er meint Noreg og Sverige.

Med dampskip til Trondheim

For sykylvingane starta dramaet tidleg i mai. Saman med andre utkommanderte frå Ørskougske Kompani av Det nordfjordske musketeerkorps gjekk ferda først til Trondheim og det militære øvingsområdet Øisanden i Melhus. Her skulle dei førebu seg til krigen. Liknande mobiliseringar fann stad på Austlandet. Her vart soldatane sende rett til Gardermoen.

Nils Peder Pedersen Weiberg var ein
av dei fire frå Sykkylven som deltok i
marsjen frå Lærdal til Gardermoen.

Dei danske styrkane gjekk
på eit gigantisk nederlag i
slaget ved Dybbøl.

Det einaste biletet som finst av Jens Olaus Karolussen Tandstad, truleg rundt 1916 i tunet i Jakupgarden. Her står han heilt til venstre. Vidare Jens (Ingeborg-Jens) Tandstad, Ingeborg Tandstad, ei av systrene hennar, Lovise Tandstad (mi bestemor) med vesle Olga og så Karl Tandstad (min bestefar), også kjent som Synske-Karl.

bruket til Jens Olaus då sistnemnde gifte seg i 1869.

Trondheims Adresseavis fortel at den store øvinga på Øisanden i første omgang vart utsett på grunn av vanskelege værforhold. Det var uvanleg sein vår i Trøndelag i 1864, og det snodde og hagla til langt ut i mai. Øvinga kom likevel i gang, men støyte på mange problem. Utstyret til soldatane var forseinka, dei mangla blant anna skikkeleg fottøy. Likevel vart dei kommanderte ut på lange utmarsjar, og mange fekk til dels alvorlege gnagsår.

Leirområdet var fullt av snø, og når snøsmeltinga først kom i gang, så vart det flaum. Halmen som vart brukt til soveunderlag for soldatane vart våt, og det var rett og slett forferdelege forhold. Det vart seinare skrive i Trondhjems Adresseavis om øvinga at "soldatene led meget ondt".

Trua med opprør

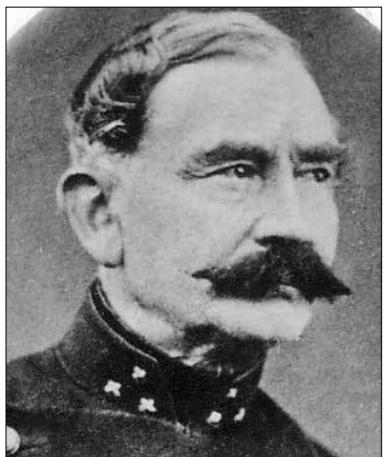
Stemninga blant soldatane var til tider svært amper, og det var ei gruppe som nærmest trua med å gjøre mytteri. Dei ville nekte å ta ordre frå offiserane sine og marsjere til Trondheim. Soldatane frå Sunnmøre var under kommando av kaptein Simon Lauritz Klüver. I ein biografi om Klüver er denne øvinga på Øisanden nemnt. Her heiter det at soldatane hadde eit nært forhold til sjefen sin, og at han nærmast var som ein far for dei.

Då trønderane ville gjøre opprør, nekta dei å vere med på det. Dei ville ikkje gå i mot Klüver sine ordrar. Og etter kvart roa situasjonen seg ned i leirområdet. Det blir sagt om Simon Lauritz Klüver at han, trass i at han fekk den militære utdanninga si i ei tid då "stokkeprygel" var ein del av kulturen, så var denne forma for kadaverdisiplin fjern for han. Han kjende alle soldatane sine personleg, og han hadde ei eiga evne til å kommunisere med dei, ifølgje biografien.

Når Klüver ikkje var i felt med soldatane sine, var han ein lidenskapeleg hageentusiast. Han brukte all fritida si på å stelle i hagen, og han elskar å vise fram blomeprakta til alle som vitja han i heimen hans i Ørskog. Dette var altså sjefen til oldefar min og dei andre bondesoldatane frå Ørskougske kompani.

Masete oberst

Ein annan som var med på øvinga på Øisanden i Melhus, Elias Petter T. Muri frå Valldal

Kaptein Simon Lauritz Klüver hadde eit godt forhold til soldatane sine i Ørskougske musketeerkorps.

Det er lite å finne om denne mobiliseringa i historiske verk, men i avisene frå den gongen kan ein finne litt informasjon. I avis Aftenbladet for 12. mai 1864 blir det meldt at soldatar frå Romsdal reiste med dampskipet "Sundmør" frå Molde til Trondheim for å delta på ei større militærøving på Øisanden i Melhus kommune som førebuing til krigsinnslags i Danmark. I den korte meldinga blir det fortalt at det var stor jubel for soldatane før avreise med hornmusikk og hurrarop.

Men det blir også fortalt om sterke farvelscener og mykje gråt. Mange av familiemedlemene på dampskipa var sikre på at dei aldri ville få sjå sine kjære igjen, står det i notisen. Det står også at soldatane frå Sunnmøre vart sende til Trondheim med dampskipet "Baron Jarl", og her var nok sykkylingane med. Oldefar var då 27 år gammal og framleis ugift.

"Soldatene led meget ondt"

Eg veit at oldefar vart farlaus som treåring i 1840. Mor hans gifte seg opp att i 1841, men ho døydde alt tre år seinare. I 1864 var det nok framleis steafaren hans som dreiv garden, men han skøyte over

i Norddal kommune, sa dette i eit intervju med Sunnmørsposten 17. september 1936: Akkurat krig var eg ikkje med på. Men eg var på Øisanden (Ved Gaulosen) der vi låg i to månader og bidde på ordre til å fare til Danmark for å hjelpe våre frendar danskanne i den dansk-tyske krig. Det var kritisk og spent, og mange var nervøse. Men vi var mange som gjerne vilde fare og, seier han blant anna i intervjuet, som er ført i pennen av lærar Karl Rem.

Muri vart seinare yrkesmilitær, og han hadde tittelen premiersersjant. Han fortel om forholda på Øisanden våren 1864: «På Øisanden stod vi under ein oberst Bjerk, som var følt hard og streng, han maste og dreiv oss overmåte hardt den heile tid. Han var følt ille likt. Millom anna kommanderte han oss fleire gonger for vika til å bade i den iskalde og fårlege Gaula. Det var slike farlege kvervelstraumar der. To mann drukna, og ved badinga var det mykje knurr både av befal og meinige».

Han fortel også at stokkeprylen ikkje var uvanleg i hans tid. Ein haslestokk så tjukk at an gjekk gjennom eit av dei grove børseløpa dei brukte vart brukt til å slå med. Ein underoffiser vart kommandert til å slå, medan alle offiserane stod og såg på. I slike tilfelle var det somme som seig saman under slaga. I den første tida han var med måtte dei halde seg sjølv med mat. Dei hadde med seg kake (brød), flatbrød og annan mat, som måtte vare både 5, 6 og 7 veker.

«Det mygla gjerne for oss, og somme vart då sjuke. Det var nok takka vere militærlegane at denne ordninga vart avskaffa», seier Muri i intervjuet.

Frikjøp frå teneste

Dei meinige og underoffiserane i den norske hæren på denne tida var i all hovudsak fattige bønder. Byborgarane var fritekne frå militærteneste, og det same gjaldt dei som budde i dei tre nordlegaste fylka, Nordland, Troms og Finnmark. Dei som hadde meir pengar enn andre kunne kjøpe seg fri frå militærtenesta ved å betale ein endå fattigare stakkar for å avtene verneplikta for seg. Det var ikkje meir enn rett og rimeleg, meinte fleirtalet på Stortinget den gongen.

Offiserane kom frå dei høgare sosiale laga i samfunnet, og dei hadde ein status på lik line med embetsmenn, prestar og lensmenn. Først i 1876 fekk vi det ein kan kalle ei alminneleg verneplikt.

Medan øvinga på Øisanden gjekk mot slutten, vart situasjonen i Danmark meir og meir fortvila. Den danske hæren vart bokstaveleg tala driven frå skanse til skanse. Det gjekk mot ein katastrofe om dei ikkje fekk hjelp.

Sviket mot Danmark

Det var ikkje noko som tyda på at det var noko hastverk med å mobilisere norske soldatar, og spesielt den norske åndseliten raste mot det dei meinte var sviket mot det danske brorfolket. Rundt 150 norske frivillige reiste for å hjelpe Danmark, og mange av dei gjorde ein stor innsats.

Ein av dei var den norske militærlegen Daniel Schiøtz. Han døydde av utmatting medan han arbeidde for å berge såra danske soldatar, og både Bjørnstjerne Bjørnsson og Jonas Lie skreiv dikt til minne om han. Her er litt frå diktet Bjørnson skreiv:

*Han på ingen stormagt vented
uden den, som er hos Gud.
Dengang han sig døden hented,
skikked han ej forud bud
ned til England og til Franken,
om han og fik lov at dø
mellem brødrene på banken
ved den dybe, danske sjø.
Første dåd af ungdom ildet,
første sterke, klare tro,
første mand, som svor ved gildet, –
første over dødens bro.*

Det vart skrive mange dikt om den manglende norske hjelpe til Danmark. Bjørnson og Ibsen stod fremst på barrikadene med krav om at vi måtte hjelpe brorfolket. Det vart mange dikt og flammande talar av det, utan at det hjelpte danskane.

Christian IX, fersk konge innsett i 1863, innleidde regjeringsstida si med å underteikne den såkalla Novemberforfatninga, som var den direkte årsaka til at Preussen og Austerrike gjekk til krig. Den førre kongen, Fredrik VII, døydde barnlaus, og dette opna for ei ny slektsgrein, Glücksburgerane, som er stammen i både det norske og det danske kongehuset. Christian IX var konge i Danmark frå 1863 til 1906.

Novemberforfatninga var kort sagt ei forordning som skulle knyte hertugdømmet Slesvig tettare til Danmark. Det blir sagt at kongen frykta den tyske reaksjonen, men at han også var redd for å ikkje å vere nasjonalistisk nok for dei danske nasjonalistane.

Skandinavismen

Kjende danskane seg trygge på at Storbritannia og dei skandinaviske tvillingrika Sverige og Noreg skulle kome til hjelp? Trudde dei at Skandinavismen, ideologien om eit sameint Skandinavia, stod sterkare i nabolanda enn han verkeleg gjorde?

Den danske historikaren Rasmus Glenthøj skriv i boka "1864 – Sønner av de slagne" at 1864 er Danmarks "urtraume". Her skriv han at danske politikarar verkeleg hadde rekna med støtte frå 20.000 norske og svenske soldatar i krigen. Han seier at skandinavismen som ide hadde størst oppslutning i Danmark, men at støtta var betydeleg også i Sverige og Noreg. Glenthøj trur at dersom Storbritannia hadde gått inn i krigen, og dermed også Sverige og Noreg, så kunne lett ein nordisk union blitt ein realitet.

Han fortel at skandinavismen hadde utspringet sitt i skandinaviske studentmøte, som vart arrangerte i Stockholm, Uppsala, Kristiania og København i frå 1843 og utover. Han meiner at sjølv om det vart sunge og drukke mykje på desse samlingane, så var det langt meir enn ein romantisk selskapsklubb der mat og drikke var det viktigaste. Skandinavismen var rett og slett draumen om at Danmark skulle slutte seg til unionen mellom Sverige og Noreg. Glenthøj minner om at dei som var med på desse samlingane var framtidige politikarar og embetsmenn, som ville få stor innverknad på politikken i heimlanda sine. Han poengterer også at kongehusa var varme tilhengjarar av skandinavismen.

Dette er eit vers frå ein av dei mest populære songane på desse skandinaviske studentsamlingane:

*Lenge var Nordens herlige stamme,
Spaltet i trenende syngende skudd
Atter det skilte böier sig sammen
En gang i tiden vorder det ett
Da skal det frie, mektige Norden
Føre til seier folkenes sak*

Bjørnsson, Ibsen og Wergeland

I mai 1864 vart det Skandinaviske Selskab danna i Kristiania. Det vart halde folkemøte i fleire norske byar for å samle støtte til å gå inn i krigen på dansk side. 3000 deltok på eit folkemøte i Oslo, som sende ein klar beskjed til kongen om at dei støtta kampen hans for "Nordens Grænse".

Vi har nemnt Bjørnsson og Ibsen, som engasjerte seg sterkt i skandinavismen, men det var også diktatarar som ikkje var like begeistra. Henrik Wergeland var skeptisk, og i diktet Nordmandens Katechisme skrev han dette: "Hvor ligger det berømte land Scandinavia? Jeg stirrer hvad jeg kan igjennem Luftens Blaanen, thi ligger det et

Den danske historikaren Rasmus Glenthøj.

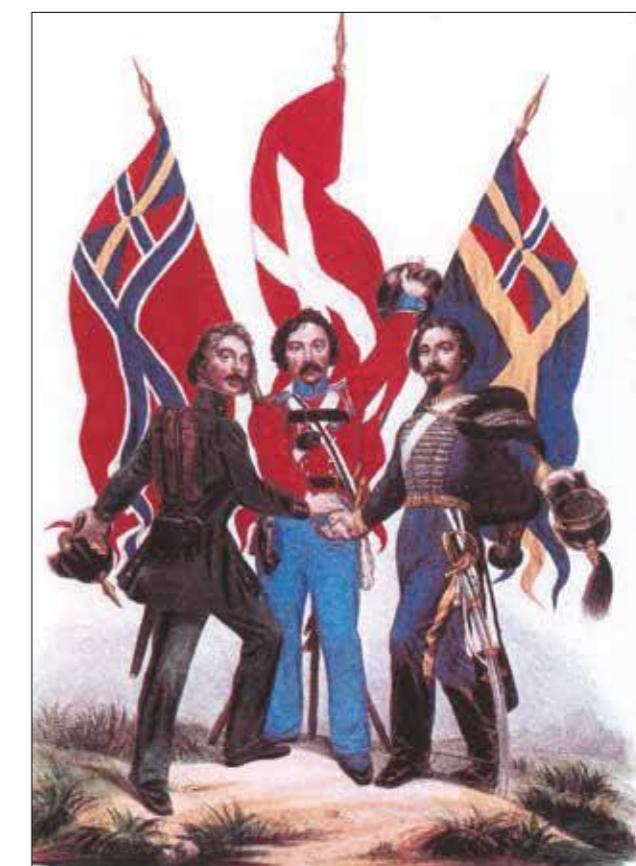
Henrik Wergeland var motstandar av Skandinavismen.

Fakta om Den dansk-tyske krig

- Krigen var mellom Danmark på den eine sida og Austerrike og Preussen på den andre. Striden stod om hertugdømma Slesvig og Holstein.
  - Danmark prøvde i 1863 å gjere dei sjølvstyrte hertugdømma Slesvig og Holstein til ein del av kongeriket Danmark gjennom den såkalla Novemberforfatninga.
  - I februar 1864 gjekk Austerrike og Preussen til angrep. Då var Danmark diplomatisk og militært isolert.
  - Etter eit militært gjennombrot ved Dybbøl skanse okkuperte angriperane heile Jylland, og i fredsaftalen, som vart underskriven i Wien på hausten same året, måtte Danmark gi frå seg Slesvig og Holstein til det tyske forbundet.
  - Nord-Slesvig gjekk tilbake til Danmark etter ei folkerøysting i 1920.
- (Kjelde: Store Norske Leksikon, snl.no)

Otto von Bismarck, seinare kjent som Jernkanslaren, viste ingen nåde mot Danmark.

Dette var skandinavistane sin draum, Noreg, Sverige og Danmark som ein stat.

skriv i si bok "Under fremmede flagg", (Nordmenn i utenlands krigstjeneste), at Danmark langt på veg sjølv var skuld i at landet igjen vart invadert av Austerrike og Preussen.

Krigen var i alle fall ikkje til å unngå. 8. februar 1864 kryssa soldatar frå Austerrike og Preussen grensa, og helvete var laust for danskane. Og det vart snart klart at dette var ein krig Danmark ikkje på nokon hadde sjanse til å vinne på eiga hand. På slagmarka gjekk det frå vondt til verre dag for dag for danskane. Dei tysk-austerrikske styrkane var totalt overlegne på alle frontavsnitta. Det var berre eit tidsspørsmål om når nederlaget var eit faktum.

I praksis viste det seg at Stortinget ikkje var interessert i å hjelpe danskane, i alle fall ikkje utan at Storbritannia grep inn. I boka Norsk forsvarshistorie, bind 2, skriv historikaren Roald Berg at det ikkje berre var stortingspolitikarane som var skeptiske til å gå inn i krigen på dansk side, men også offiserane i den norske hæren. Det var ei utbreidd meining i det norske offiserskorpsset at den svensk-norske hær berre eksisterte på papiret. Han seier at Stortinget nærmast "forbød kongen å gå til krig". Vedtaket blir tolka som ein måte for Stortinget å vise kongen at han ikkje kunne gjøre noko på eiga hand.

«Eit velretta spark»

Det blir sagt at Henrik Ibsen forlét Noreg på grunn av dette, og at Den dansk-tyske krigen var hans farvel med nasjonalromantikken. Han reiste til Italia, der han blant anna skrev "Peer Gynt". Skildringa av Dovregubben i Peer Gynt, og snakket om å vere seg sjølv og seg sjølv nok, peika direkte mot regjering og storting.

Eit velretta spark, som det blir sagt. Alt før krigen braut ut skreiv Ibsen det vidkjende diktet "En broder i nød". Vågn sterk og kæk/Fra folkesøvn til død/en broder i nød. Hver mand på dæk/- her gælder rappe råd.

Ibsen budde i Roma då han seinare skreiv diktet "Fra Dybbøl-Dagene", med seinare tittel "Troens Grund". Dette diktet handlar om ei mor som er så underleg trygg for sonen sin:

"Forklaringen lå snublende nær, sønnen var krigsmand i den norske hær".

Skandinavismen stod sterkt i ein del miljø, blant embetsmenn, studentar og diktalar, men det var ikkje noko vanlege folk hadde noko forhold til. Heller ikkje på Stortinget hadde Skandinavismen fått fotfeste.

Eg kan aldri tenkje meg at oldefaren og dei andre bondesoldatane hadde noko forhold til denne tankegangen. Vanlege folk hadde meir enn nok med å greie seg gjennom ein tøff kvardag. Det var langt frå det daglege strevet på eit tungdrive småbruk på Vestlandet til romantiske skålviser på dei skandinaviske studentmøta.

Avdeling med god disciplin

Tidleg i juni er den store øvinga på Øisanden over for oldefar og kompaniet hans, og no byrjar det å bli vanskeleg med kjelder som fortel kva som skjedde vidare. Den einaste skriftlege kjelda for kva som skjer vidare har eg frå Gardssoga for Sykkylven av Gustav Weiberg-Aurdal. Truleg har han fått opplysningane via munnleg overlevering frå ein slekting av ein av dei fire frå Sykkylven som var mobiliserte.

Dei fekk beskjed om å ta seg til Gardermoen for å slutte seg til beredskapsstyrken som skulle hjelpe danskane, i tilfelle Noreg skulle gå inn i krigen. Årsaka til at nettopp soldatane frå Ørskougske vart valde ut, kan ha samanheng med den ampre stemninga på øvinga på Øisanden.

Ørskougske var ei avdeling der disiplinen var god, og kaptein Klüver hadde eit godt forhold til soldatane sine. Klüver var fødd i Fredericia i Danmark i 1809, og han hadde kanskje også eit personleg ynskje om å hjelpe landsmennene sine. Fredericia var ein av byane som vart okkupert av dei utanlandske soldatane.

Kong Christian IX av Danmark var redd for å ikkje vere nasjonalistisk nok for dei danske nasjonalistane.

Ferda gjekk vidare med dampskip til Lærdal i Sogn og Fjordane. Det er uklart om sunnmørssoldatane først fekk seg ein tur heim, eller om dei reiste direkte frå Trondheim til Lærdal. Frå Lærdal skulle dei marsjere, med full militær oppakning, over Filefjell, gjennom Valdres og Ringerike og vidare til Gardermoen.

Den lange marsjen

Eg veit ikkje kor mange som deltok i denne marsjen, berre at oldefar og tre andre frå Sykkylven var blant dei. Det var ein lang marsj. Landevegen i dag seier 281 kilometer, men vegen var langt meir snirklete den gongen, så det var i alle fall godt over 300 kilometer.

Peer Gynt i Dovregubbens Hall, slik teiknaren Theodor Kittelsen såg det.

Dei fylgde den gamle kongevegen over fjellet, ein veg som var brukt av både sivile og militære i fleire hundre år. Det var den viktigaste ferdelsåra mellom Vestlandet og Austlandet. Eg veit ikkje kor lange dagsetappar soldatane hadde, men dei gjekk neppe lenger ein rundt 30 kilometer kvar dag, og kanskje er det meir realistisk å rekne rundt 20 kilometer dagen. Går vi ut frå at dei skulle leggje bak seg rundt 320 kilometer, kanskje meir, så kan vi trygt rekne med at dei brukte mellom to og tre veker på turen frå Lærdal til Gardermoen. På same tid som bondesoldatane startar den lange marsjen frå Lærdal, opplever dei danske soldatane det eine store nederlaget etter det andre.

Det ser rett ille ut på slagmarka, men danske leiarar har framleis håp om at særleg Storbritannia skal forstå kva fare ein tysk okkupasjon kan utgjere, slik at dei går inn på krigen på dansk side.

På Gardermoen er det ventestemning blant soldatane som alt er på plass for om mogleg å bli sende i krigen. Mange er sikre på at det blir krigsteneste, andre trur det ikkje blir noko av det. Den kjende militærstrategen og seinare krigshistorikaren Didrik Schnitler gjør teneste i generalstaben på Gardermoen i denne perioden, med eit spe-sielt ansvar for desse soldatane.

Ifølgje fleire kjelder var det på denne tida var innrullert ein ståande styrke på mellom 3000 og 4000 soldatar, som venta på orden om å gå i krigen. Det blir fortalt i ei historisk oversikt for Forsvarsbygg at Slaveriet, eit fengsel for livstidsdomde straffangar på Gardermoen, vart nedlagt og gjort om til forlegning, matsal og kjøkken for soldatane. Oldefar og dei andre sunnmørssoldatane var på veg for å slutte seg til denne styrken. Ein del av soldatane var samla der alt frå slutten av mars, like etter at Stortinget gjorde det litt tvetydige vedtaket sitt om å hjelpe Danmark.

Ibsen og Peer Gynt

I Oslo-avisa Aftenbladet står det 14. juni ein notis om ein ung soldat i denne styrken som hogg av seg eine fingeren, i håp om å sleppe unna krigsteneste. Dette skal ha skjedd 3. juni i 1864. Han hadde kone og og små born heime på garden.

"Forrige Fredag indtraf paa Gardermoen den Begivenhed, at en 24 Aar gammel Soldat fra Hadeland, af Frygt for at komme i Krigen, besluttede at lemlæste sig for derved at unddrage sig Krigstjenesten. Han afskar da, efter sin egen Forklaring, af sin høje Haands Pegefinger det første Led og Halvparten af det andet; men Lægens Erklæring gaar ud paa, at han sandsynligvis ikke med den venstre Haand vilde have kunnet skjære Fingeren af, hvorimod han maaske har hugget den af med en Øxe, hvorom han dog ikke har villet gaa til Bekjendelse. Krigsretten dømte ham til 20 Dages Kachot «for Forsøg» paa at unddrage sig fra Krigstjenesten, idet han forøvrigt blev kjendt at være fremdeles tjenstdyktig".

Henrik Ibsen fylgte nok godt med på det som stod i avisene om soldatane som venta på Gardermoen. Det er lett å trekke parallellar frå denne sanne historia og til nasjonal-eposet Peer Gynt. Her skildrar Ibsen nettopp ein ung mann som skadar seg på denne måten for å ikkje bli sendt i kriga. Det er då Peer Gynt kjem med det vidkjende sitatet: "Ja, tenke det; ønske det, ville det med; – men gjøre det! Nej; det skjønner jeg ikke".

I diktet "Kirkevejene" er han også inne på same tematikken.

Bjørnejeger og fjellklatrar

Eg kjenner ikkje til noko om psyken til oldefaren min eller medsoldatane hans. Eg veit at han var ein uvanleg sprek mann. Han var blant anna bjørnejeger og og ein dugande fjellklatrar. No var ikkje fjellklatring noko han dreiv med for moro skuld, slik folk gjer i dag, det var utenkleleg den gongen.

Han avtente verneplikta si som hjelpar for ein offiser frå Oslo, som dreiv geografisk oppmåling på Sunnmøre. Dei to karane skal etter som ordet går ha vore oppom dei fleste fjelltoppane i det som i dag blir kalla Sunnmørsalpane. Det var dessutan viktig for ein bonde på desse kantane å kunne ta seg fram i bratt terreng. Det hende seg at husdyr gjekk seg fast i fjellet, og det å miste dyr kunne få katastrofale konsekvensar for familieøkonomien.

Eg gjekk nyleg delar av den gamle kongevegen frå Lærdal over Filefjell. For meg var det ein flott tur på ein nyrestaurert gammal veg. Eg prøvde å setje meg inn i situasjonen til oldefar og dei andre soldatane som sleit seg fram dag etter dag, og som ikkje visste kva som venta når dei ein gong kom fram.

Tankane om natta

Eg visste at eg hadde ein bil i bakhand og at eg skulle på jobben igjen. Eg visste kva som venta meg. Det gjorde ikkje soldatane i 1864. Tenkte dei mykje på döden? Eller snakka manfolk saman om slike kjensler på den tida? Dei var kanskje tøffe når dei

snakka saman under marsjen, men kva tankar hadde dei når dei gjekk til ro for natta? Kom angstn krypande? Var dei redd for aldri å kome tilbake til heimstaden?

Eg veit ikkje om oldefar hadde møtt oldemor på dette tidspunktet, dei gifte seg i alle fall ikkje før i 1869. Men det er grunn til å rekne med at mange av medsoldatane var gifte eller trulova, og nokre hadde sikkert born. Dette finn eg i boka "Regler for soldaten i felt" frå 1910. Instruksen i 1864 var nok ikkje så ulik:

"I sin høyeste form er fordrikingen den, at han uten tanke paa sig selv skal utøve sit hverv som krigsmand, selv om døden derigjennem synes ham sikker."

Eller som det heiter i ei gammal skillingsvisse:

*"Krig og kiv har været ifra begyndelsen
Og det varer så lenge verden står,
En usling maa det være, som er bange for sit liv
Naar krigstrommerne begynder at slaa."*

Vakre fossar og stupbratte gjel

Dei visste nok kva som kunne vente om dei vart sende i krigen. Men visste soldatane på veg over fjellet frå vest til aust noko om det politiske spelet som gjekk føre seg i Stortinget? Neppe. Det var nok like fjernt for dei som København, Stockholm og det kongelege slott. For dei var det berre å marsjere vidare og håpe det beste. Eg går og beundrar den flotte naturen langs Kongevegen, vakre fossar og stupbratte gjel. Eg legg turen innom Borgund stavkyrkje, ei av dei eldste kyrkjene vi har her i landet. Ikke vanskeleg å kjenne eit historisk sus her. Var det noko dei utkommanderte soldatane brydde seg med? Kva visste dei om norsk historie? Historiske bygg og vakker natur. Var det plass i hovuda deira til slike ting?

Kåre Hovland med den nyrestaurerte Vindhella-vegen i bakgrunnen.

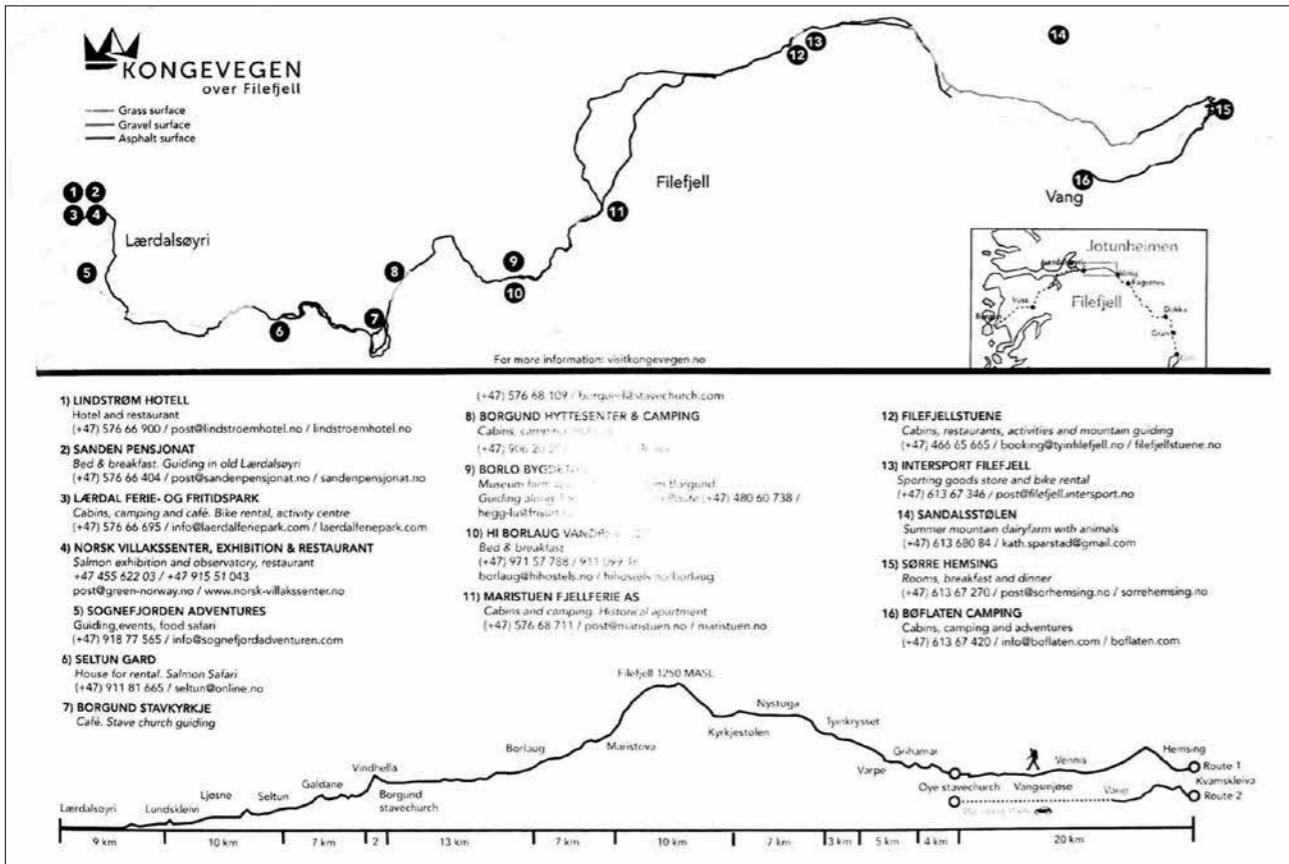
Eg har med meg Kåre Hovland på turen langs Kongevegen. Han har leidd arbeidet med restaureringa av vegstrekninga på vegner av Lærdal kommune. Han er ei levande historiebok om denne viktige ferdselsåra. Han fortel at Kongevegen frå Lærdal og over Filefjell var den viktigaste ferdselsåra mellom aust og vest også for militære mannskap. Betre enn nokon kjenner han dei dramatiske historiene som knyter seg til Kongevegen. Heilt fram til 1799 var lærdølane frilegde frå å gjøre militærteneste, fordi dei hadde ansvaret for å vedlikehalde Kongevegen. Når det då vart bestemt at dei likvel skulle kallast inn til teneste i militærret, så vekte det sterkt harme i Lærdal.

Lærdølane nekta å fylge ordre, og dei gav seg ikkje før det vart sendt soldatar mot dei. Hovudmannen bak protestane, Anders Lysne, vart avretta, etter ei avgjerd i Høgsterett i København. Etter dette vart Lærdals kompani oppretta, og dei vart kjende for å vere gode soldatar, men også temmeleg uregjerlege, fortel Kåre Hovland. "De er ypperlige soldater om end temmelig vilde", var dommen frå ein av offiserane som leide kompaniet.

I dag er den gamle kongevegen frå Lærdal og over Filefjell ein turistattraksjon og ei flott rute for fotturistar.

Maristova og St. Thomas-kyrkja

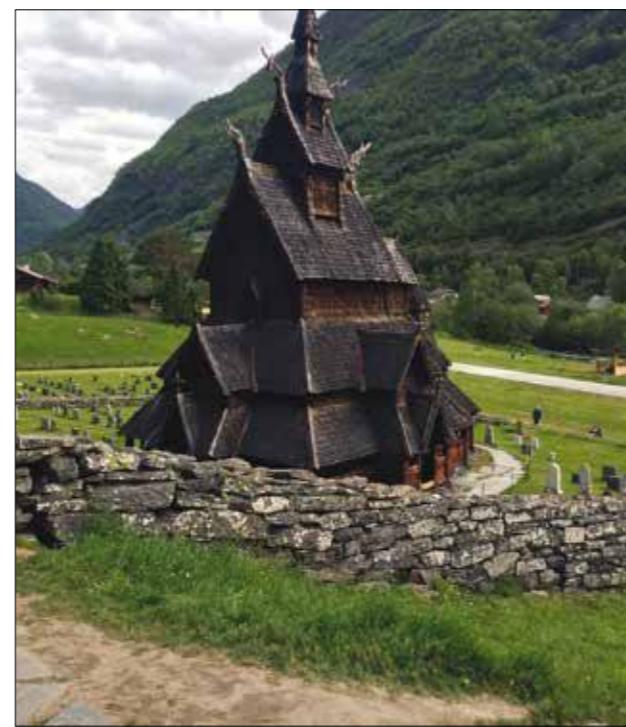
Tilbake til oldefar og medsoldatane hans og deira vandring over Filefjell. Forsommaren er ikkje den verste tida å gå langs den gamle kongevegen. Det var ein del tøffe parti dei måtte forsere, slik som Galdane og Vindhella før dei kom til Borgund stavkyrkje. Så går det kraftig oppover forbi Borlaug og Maristova (Maristuen), der dei ganske sikkert hadde ei overnatting. Her skal dei ha teke mot reisande over fjellet heilt frå 1300-talet. Soldatane overnatta truleg på skysstasjonar på vegen, det var fleire av dei, eller på gardar langs ruta.

Den nye St. Thomas-kyrkja på Filefjell vart sett opp nesten 200 år etter at den gamle vart riven.

Til høgre: Når soldatane kom opp frå Vindhella-svingane kunne dei sjå rett ned på Borgund stavkyrkje, ei av dei eldste kyrkjene her i landet, bygd kort tid etter kristninga.

Skal vi tru Petter Elias T. Muri, som var eit par år yngre enn oldefar og som deltok på øvinga i Øisanden, måtte dei leve på nistemat teken med heimanfrå så lenge som fem, seks og sju veker. Om dette gjaldt for soldatane på veg over Fillefjell, så var det tøffe tak. Men det er all grunn til å tru at dei fekk kjøpe mat på gardane og skysstasjonane dei overnatta på. Kanskje overnatta dei på Kyrkjestølen midt oppe på fjellet, der den gamle St. Thomas stavkyrkja stod fram til 1809. Denne kyrkja vart bygd like etter kristninga av Noreg, og gudshuset fekk tidleg ord på seg for å ha lækjande kraft. Dette førte til at mange menneske frå både Valdres, Sogn og Hallingdal søkte seg dit. Det var særleg mykje folk der rundt Syftesok 2.-3 juli.

Etter kvart fekk samlinga ved St. Thomas-kyrkja eit stadig meir verdsleg preg. Etter som åra gjekk tok handel, dans, drykk og generell sedløyse meir og meir over for det kyrkjelege.

Dette verset, med ukjent opphav, fortel litt om kva som skjedde på Filefjell tidleg i juli:
"Her vart mange ein god hest sprengd, mang ein sprek kar dengd og mang ei ven møy krenkt".

Upopulær prest

Dette gjekk hardt inn på danskepresten Wilhelm Fredrik Müller, og for å få slutt på lauslivnaden såg han ikkje anna råd enn å gi ordre om riving St. Thomas-kyrkja. Til stor harme frå innbyggjarane i bygdene rundt Fillefjell vart kyrkja riven i 1808. Det vart eit folkekrev om at kyrkja måtte byggast opp att, men det var vanskeleg å skaffe nok pengar. Først i 1971 stod den nye kyrkja ferdig, og framleis blir Syftesok markert der. Men i langt rolegare former enn på 1700-talet.

Ferda for oldefar og dei andre bondesoldatane gjekk så vidare ned mot Valdres. Snart såg dei Vangsmjøsa i det fjerne, og marsjen gjekk vidare gjennom dei grøderike bygdene i Vang og Vestre Slidre. Vegen er lang, men utan dei store stigningane. Etter eit par dagsmarsjar frå Filefjell nådde dei knutepunktet Fagernes ved den vakre Strandefjorden.

I mellomtida ser situasjonen stadig mørkare ut for Danmark. Den tysk-austerrikske angrepshæren valsar fram, og danskane er sjanselause. Den eine skansen fell etter

den andre, men den danske kongen og regeringa hans klamra seg til håpet om utanlands hjelp. Dei sette si lit spesielt til Storbritannia, som danskane meinte ville få god grunn til å reagere når dei såg korleis Austerrike og Preussen fossa fram i Danmark. Det var diskusjonar i Storbritannia om dei skulle hjelpe Danmark, men det drog ut.

Blodbadet ved Dybbøl

I slaget ved Dybbøl vart 4810 danske soldatar drepne, det vil seie nesten halvparten av dei som deltok på dansk side. Angrepshæren miste 1201 soldatar, som var litt over tre prosent av styrken. Det var eit sant blodbad. I slaget ved Als vart 3092 danske soldatar, drepne, såra eller tekne til fange. Mange vart tekne til fange fordi det var stor mangel på offiserar og andre som kunne leie soldatane.

Dette visste dei knapt noko om dei sunnmørske bondesoldatane på veg ned frå Filefjell, gjennom Valdres og ned gjennom dei austlandske flatbygdene mot Gardermoen.

Samstundes heldt det politiske spelet rundt den norske innsatsen fram på Stortinget. I boka Norsk utenrikspolitikkas historie fra 1995 av Bjørgo, Rian og Kaartvedt står det at norske og svenske soldatar og marinestyrkar vart halde i kampberedskap heilt til Danmark kapitulerte 12. juli. Heilt fram til denne datoan var det uklart om Storbritannia ville gripe aktivt inn til støtte for Danmark, og håpet om britisk intervensjon var det siste halmstrået danskane hadde. Då visste dei også at Sverige og Noreg ville sende soldatar.

Endeleg framme

Nokre dagar før 12. juli skreiv den britiske avisa The Times of London at Storbritannia alt hadde avgjort at dei ikkje ville gi inn i krigen, og då forstod danske politikarar at dei vart ståande åleine. Det var ingen veg utanom kapitulasjon.

Eg veit ikkje akkurat når dei sunnmørske bondesoldatane kom fram til Gardermoen, men dei vart møtte med beskjed om at det ikkje vart noko krigsteneste på dei. Tvert imot fekk dei beskjed om å gå tilbake same vegen som dei kom. Det var dei sikkert glade for, og dei fekk sikkert tid til å kvile seg litt før dei starta på heimferda. Dei fekk seg nok litt skikkeleg mat på Gardermoen, for vi kan lese i avisene at matstallet for dei mobiliserte soldatane var svært bra. Kanskje fekk dei til og med seg skikkeleg nistemat på ferda heim.

Og medan Danmark slikka såra sine etter det store nederlaget, og store delar av Jylland var tapt til tyskarane, starta oldefar og dei andre soldatane på heimferda. Kanskje fekk dei til og med nye marsjstøvlar før den over 300 kilometer lange ferda frå Gardermoen, gjennom dei bølgjande kornåkrane på Ringerike, vidare gjennom Valdres over Filefjell og ned til Lærdal. Derfrå fekk dei forhåpentlegvis båtskyss til Ålesund, og så skulle dei vel klare å kome seg vidare til heimbygdene sine. Og då ville det alt vere seinsommar eller tidleg haust.

Jernkanslaren

Det danske nederlaget var totalt og knusande, og den preussiske leiaren Otto von Bismarck hadde bestemt seg for å lære danskane ei lekse. Danmarks utenriksminister Bluhme gjorde eit tappert forsøk på å mildne dei harde vilkåra under forhandlingar i Wien same hausten. Han bad om at Nord-Slesvig framleis skulle vere under Danmark, og at den framtidige grensa mellom landa skulle dragast frå Flensburg til Tønder.

Bluhme hadde håp om at Austerrike og Preussen skulle godta det, om ikkje anna fordi innbyggjarane i området ikkje på nokon måte kjende seg tyske. Bismarck nekta. Han hadde opphavleg ein plan om å leggje under seg heile Jylland, men Austerrike ville ikkje vere med på det. Dei gjekk med i krigen under føresetnad at han berre skulle gjelde Slesvig og Holstein.

Otto von Bismarck gav sin øvstkommanderande i Nørrejylland, general Vogel von

Falkenstein, om å setje i verk straffetiltak i form av toll og ekstraskattar. Dette vekte sterke reaksjonar i Danmark. Danskane skulda Bismarck for å vere svært småleg og at han let seg leie av personleg hemnlyst. Då Bismarck seinare vart kanslar for eit samla Tyskland fekk han raskt tilnamnet Jernkanslaren.

Mange år seinare sa Otto von Bismarck at om det var nokon som hadde god grunn til å hate han, så var det nettopp danskane. Det gjorde dei nok også, men danske maktmenn var mest av alt bitre på nabolanda og Storbritannia for manglende hjelp. Trass i eit intenst diplomati under heile krigen, var det ingen av dei europeiske stortmaktene som tok sjansen på å måle krefter med Bismarck på slagmarka.

Rett nok fekk Danmark tilbake Nord-Slesvig frå Tyskland etter det tyske nederlaget i første verdskrigen. Men traumet frå 1864 lever vidare. I 2014 var det 150 år sidan krigen, og det kom fleire nye bøker om det som skjedde. Det var også ein storstilt dramaserie på fjernsyn om hendingane, der norske Jacob Oftebro hadde ei av hovudrollene. Og det er lite som tyder på at det interessa for dette viktige året i dansk historie skal bli mindre.

Fare fare krigsmand

Det var neppe hornmusikk og jubelrop på brygga då dei sunnmørskiske bondesoldatane kom tilbake til heimtraktene sine på seinsommaren eller tidleg haust i 1864. Dei var tilbake frå krigen det aldri vart noko av, og slikt blir det ikkje medaljar og heltehistorier av.

Fare, fare krigsmand, døden skal du lide, heiter det i ei gammal regle. Dei kom seg unna både krigen og døden dei brave bondesoldatane, men det vart ein lang marsj før dei kom heim for å halde fram med liva sine. For oldefaren min sin del gifte han seg fem år seinare, og han vart far til 11 born. Sikkert ein tøff marsj det også. Draumen om eit sameint Norden, Sverige, Noreg og Danmark som eitt land, døydde også etter det danske nederlaget. Her i landet vart dette starten på kravet om sjølvstende frå Sverige. Draumen om eit samla Norden vart erstatta av ein draum om eit heilt sjølvstendig Noreg. Og 41 år seinare, i 1905, vart det ein realitet.

Kjelder: Gardssoga for Sykkylven (Gustav Weiberg-Aurdal), Stein Arne Fauske, Ruth Hemstad, Rasmus Glenthøj, Tore Gjære/Ørskog historielag, diverse historiske verk.

Fakta om Otto von Bismarck

- Fødd i Schönhausen 1. april i 1815 i ein adelsfamilie.
- Blir rekna som mannen bak Tysklands samling i 1871. Før det var han den fremste politikaren i Preussen.
- Kjend for å gjennomføre dei politiske måla sine «med blod og jern» (durch blut und Eisen) og slik fekk han tilnamnet Jernkanslaren. Men han var også ein dyktig diplomat. Var riksksanslar i Tyskland i nesten 20 år.
- Sette i gang tre krigar. Mot Danmark i 1864, mot Austerrike i 1866 og Frankrike i 1870–1871.
- Innførte eit strengt strafferegime mot Danmark etter kriga i 1864.
- Mange år seinare sa Bismarck at om det var nokon som hadde god grunn til å hate han, så var det danskane.
- Døydde i Friedrichsruh 30. juli 1898.
(Kjelde: Store Norske Leksikon)

Fakta om Kongevegen over Filefjell

100 kilometer lang strekning mellom Lærdal i Sogn og Fjordane og Vang i Valdres i Oppland. Strekninga har vore ein viktig ferdssveg mellom Vestlandet og Austlandet uminnelege tider. Vegen er nemnt blant anna i Snorre, og her vandra og reid Heilag Olav, Halvdan Svarte og Kong Sverre. Frå 1890-åra var dette den første vegen mellom vest og aust der ein kunne køyre med hest og kjerre. Denne oppgraderinga erstatta den gamle ride- og kløvvegen. Vegen er bygd etter «det franske prinsipp»- med mest mogleg rett linjeferding, god drenering og ei godt oppbygd vegbane. Breidda var fire meter. Denne vegbygginga starta ingeniorane sin tidsalder i norsk vegbygging, som skulle reformere den moderne vegbygginga. Dei mest spektakulære strekningane er Vindhellavegen og Galdane. Vegen var i svært dårlig stand, men det har vore eit omfattande restaureringsarbeid dei siste åra. Restaureringsprosjektet er eit samarbeid mellom Sogn og Fjordane og Oppland fylkeskommunar, Vang og Lærdal kommunar, Valdres Natur og kulturpark, Valdresmusea og Statens vegvesen.

-Det er spontant, det heile

Av Jarle Tusvik

Kva er eigentleg kunst? I dag kan kunst vere alt frå pissoaret på veggen til sydenferie. Kva skal ein lage? Kanskje minigolfbane eller skateboards?

Dette er spørsmål Lars Kjemphol arbeider med. Han lagar alt frå vanlege måleri til store interaktive installasjoner i samarbeid med andre kunstnarar. Arbeida hans er kvardagsting som blir blanda saman med gamle mytar og ein god dose humor. Lars Tore Kjemphol var første gjestekunstnar hos Galleri KunstKompressor på Vik i mai 2017. Etter at mange hadde spurta etter han, var han tilbake med utstillinga frå 13. til 17. september i år.

Utstillinga omfatta både malerier og installasjoner, men med overvekt på maleri. Lars Tore omtala sjølv utstillinga ved at den har sprikande uttrykk. Måleria har svært ulike motiv. Nokre viser landskap og natur her i Sykkylven, medan andre er henta frå eige hovud. Bildelane han har måla på, synet meir abstrakt kunst.

- Det er spontant det heile, både motiva og sjølve utstillinga, seier kunstnaren. Lars Tore Kjemphol er son til Lars Kjemphol og Torunn Løyning Kjemphol, og vaks opp på den gamle handelsstaden i Tusvik, der Torunn i dag har etablert seg med Galleri 2K. Torunn driv også med biletkunst og 2K står for to Kjemphol, Lars Tore og Torunn.

Dei siste 17 åra har Lars Tore budd og arbeidd i Oslo. Han er utdanna ved Statens Kunstakademiet i Oslo frå 2006 - 2008, der han tok master i 2008. Statens kunstakademiet er ein norsk høgskule med fordjuping i måleri, fotografi/video/film, digital kunst, lydkunst, skulptur, installasjon, performance, og kunstteori. Sidan 1996 er Kunstakademiet i Oslo plassert under Kunsthøgskolen i Oslo.

Frå 2001 til 2002 var han elev ved Strykejernet kunstskole. Strykejernet kunstskole, også kjend som Strykejernet maleskole er ein privat vidaregående skule i Oslo med kunstfag som spesialitet. Skulen gir eitt- og toårig undervisning innan måleri, teikning, grafikk, skulptur, elektronisk kunst (video) og andre kunstformer. Skulen samarbeider med kunstnarsenteret Can Serrat i Catalonia.

Jarle Tusvik, fødd 1944, er pensjonist etter eit langt arbeidsliv som tilsett i administrasjonen hos Ekornes. Han er medlem av årbokredaksjonen.

Torunn Kjemphol er den eine halvparten av kunstnarkollektivet 2K i Tusvika. (Foto: Jarle Tusvik)

Lars Tore Kjemphol i arbeid på lerretet. (Foto: Heidi Josefsen)

Frå KunstKompressor på Elvetun på Vik. (Foto: Hallvard S)

(Foto: Hallvard S)

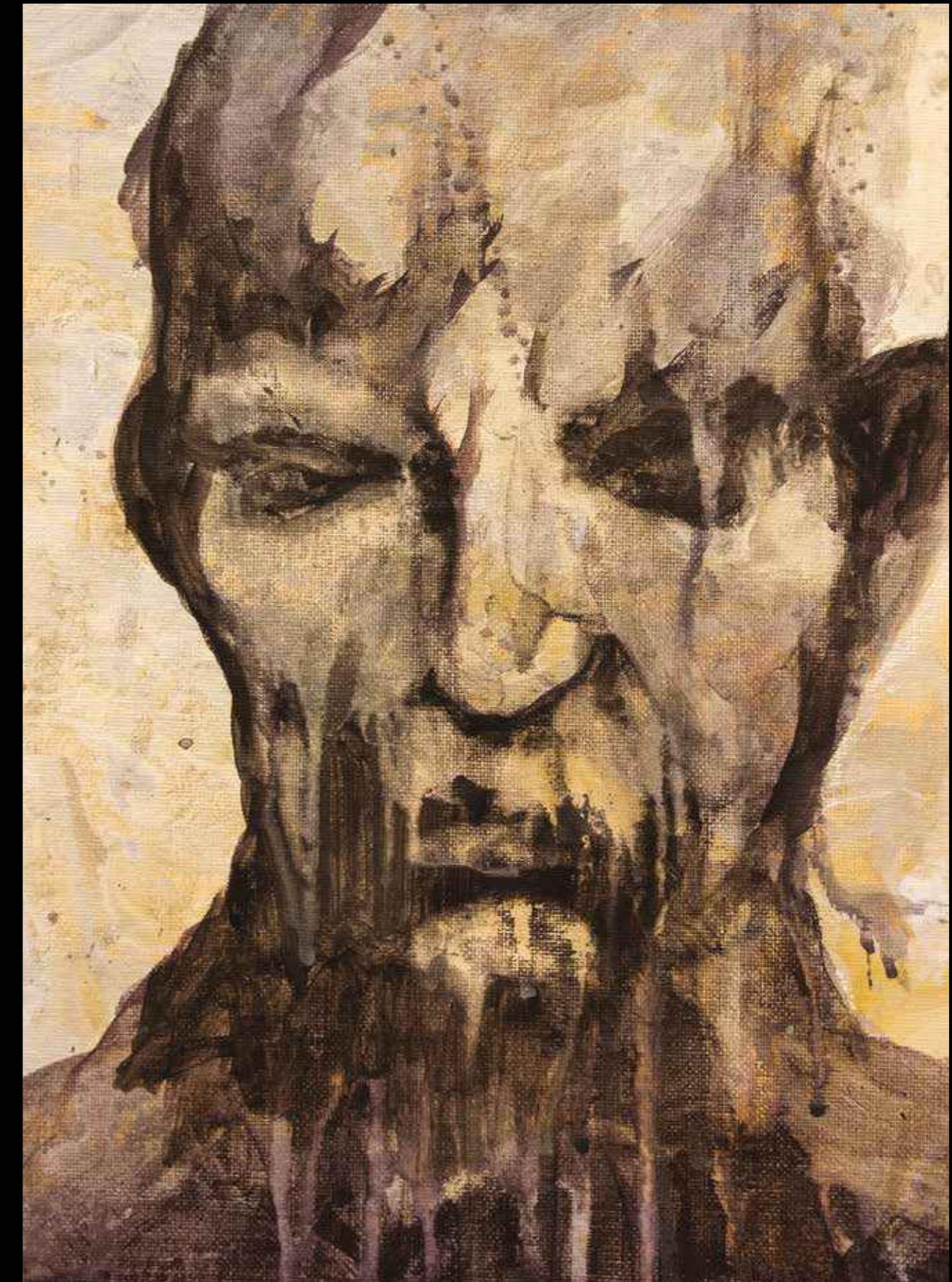
Lars Tore Kjempohl i arbeid på lerretet.
(Foto: Heidi Josefsen)

Solo-utstillingar:
2016 Tettstedet Tretten: Kunstneriske intervensjoner
2015 One Night Only: Kunstnernes hus -Oslo
2015 The Nordic House: Faeroe Islands
2011 Galleri BOA "Lowteck Woods" Oslo
2010 Galleri Maria Veie "Woodland Woodshop" Oslo
2009 Galleri Maria Veie "The times they are a'canging."
2008 Astrup Fearnley-museet
Utstilling Trondheim

Gruppeutstillingar:
Frå 2005 til 2016 har han deltatt i til saman 59 arrangement..

Stipend:
Treårig arbeidsstipend frå BKH
2014 Prosjektstøtte Øvre Fossum Gård
2013 Rom For kunst: Støtte utvikling av
kunstsenter Stovner.
2012 Statens kunstnerstipender: diverse stipend.
2010 Norsk Kulturråd, støtte til etablering av
fellesverksted.
2010 Kulturrådet prosjektstøtte.Woodland
Skateboards.
2009 Statens Kunstnerstipender:
3 årig arbeidsstipend.
2008 Statens kunststipender: Diverse stipend.
2008 Etableringsstipend.
2007 BKHs kunststudent-stipend.

Frå KunstKompressor på Elvetun på Vik. (Foto: Hallvard S)

Møbelgründerar i Sykkylven

(Del 5)

Av Jarle Tusvik

Jarle Tusvik

fødd 1944, er pensjonist etter eit langt arbeidsliv som tilsett i administrasjonen Hos J.E. Ekornes, Han er medlem av årskredaksjonen.

Sentrumsområdet var eit svært aktivt område når det galt møbelindustri i den første gullalderen fram til 1954. Spesielt oppover Grebstaddalen var munnhellet «møbefabrikk i anna kvar kjellar» treffande.

GREBSTDAD

Eidem & Johansen Møbelverksted

Johnny Eidem og Arne Johansen gjekk saman om å starte Eidem & Johansen Møbelverksted i 1947. Dei konsentrerte produksjonen sin om to typar lenestoler, ein med polerte og ein med overstoppa lener.

I startfasen heldt dei til på Fauske. Etter at Arne Johansen tok over bnr. 41 på Grebstad, flytta dei verksemda dit. I 1948 var der fem personer i produksjonen, med rekna eigarane.

Johnny Eidem utvandra til Amerika i 1950. Arne Johansen dreiv vidare for eiga rekning eit års tid, for så å fortsette ved Hjellegjerde Lenestolfabrikk AS.

L. Kleiven Møbelverksted

Leif Kleiven kom til Sykkylven frå Ørskog i 1935. Då vart han aksjonær ved Lenestolfabrikken Solid AS. Han fann seg kone i Sykkylven, Laura Grebstad frå bruket Myren på Grebstad. Dette bruket tok Leif Kleiven over i 1939 og bygde verkstad kort etter, der han starta produksjon av salongmøbler og lenestolar. Han hadde fire tilsette i 1942.

Leif Kleiven utvandra til New Zealand sommaren 1951. Då tok stesonen. Ludvik Riksheim over. Han ga det namnet L. Riksheim Møbefabrikk, men han gav opp fabrikksdrifta etter eitt års tid.

Olav Andreassen Møbelverksted

Olav Andreassen, som seinare var med å starte Emballasje AS, dreiv tapetserarverkstad i eit uthus ved bustadhuset sitt på Grebstad frå 1941. I 1943 hadde han fire tilsette. 1946 var siste året han dreiv sjølvstendig, og han byrja ved Lenestolfabrikken Solid AS og kjøpte nokre aksjar der.

O. Haddals Møbefabrikk

Osvald Haddal kom i gang i 1941 i kjellaren på Vad-huset i Aure sentrum. Med seg hadde han handelsbetjent Einar Moldestad. Verksemda gjekk derfor første tida under namnet Moldestad & Haddal. Seinare vart Moldestad løyst ut.

Osvald Haddal kjøpte tomt på Grebstad i 1949 og bygde stovehus. Verkstaden fekk då plass i kjellaren i nyhuset. Fabrikken hadde i etterkrigsåra til vanleg 5-6 tilsette. Dei laga lenestolar og salongar.

Bedriften vart nedlagd og Osvald Haddal reiste i 1963 til Etiopia for å gje opplæring i møbeltapetsering. Einar Moldestad dreiv i 1950-åra møbelproduksjon i kjellaren i bustadhuset sitt på Klokkarhaugen. I 1955 hadde han fem tilsette.

Møblement frå O. Haddals Møbefabrikk. Osvald Haddal reiste i 1963 til Etiopia for å lære opp folk i møbeltapetsering.
(Foto: P.P. Lyshol)

AURDAL

K. Blindheim Møbelverksted

Verksemda var i drift berre nokre få månader. Det var nokre karer, med Selmer Aure i brodden, som skipa ein lenestolfabrikk i 1943. Aure hadde hovudsamband i forretningsverda, og han skulle ta seg av salet. Det vart ikkje levert meir enn eitt parti frå verksemda, som heldt til i ein kjellar på Høgset.

AURE/ VIK

Sykkylven Kurvvarefabrikk - 1929

AS Vestlandske Stol- og Møbefabrikk - 1932

AS Vestlandske Møbefabrikk - 1964

Vestlandske Møbler AS - 1986

J.E. Ekornes AS, avd. Vestlandske - 1997

Skipa 22. oktober 1929. På skipingsmøtet til kurvfabrikken var det ti personar til stades og vart selskapet sine første aksjonærar; Karl Emdal, Fridtjof Fredriksen, K.S. Brudevold. O.K. Hjorthol. T.O. Blomberg, B.R. Tynes, Karl Ramstad, O.T. Lied, Oluf Strømmejerde og Lars Brunstad.

Fridtjof Fredriksen og Karl Emdal vart hovudaksjonærar med tre aksjar kvar. K.S. Brudevold tok to partar, medan dei andre teikna seg for ein kvar. Aksjane lydde på 1000 kroner. Bedriften leigde første åra lokale hjå Ole T. Lid.

Året etter trekte Lars Brunstad og B.R. Tynes seg då dei fekk hendene fulle med sine eigne bedrifter. Karl Utgård, Asbjørn Fredriksen, Karl E. Vik og Hans B. Strømsheim kom inn som nye aksjonærar. Dei flette korgbord, korglampar, aviskorgar, babykorger og sjukebårer. Korgstolane kom likevel snart til å bli det dominante produktet. Dei nye møblane fylte eit verkeleg behov i den norske marknaden. Stolmodellen No. 71 vart ein suksess. Prisen levert fraktfritt til Oslo var ni kroner.

I 1931 flytta Sykkylven Kurvvarefabrikk frå O.T. Lied sitt bygg til kjellaren på Valhall. Same året vedtok generalforsamlinga å kjøpe Sykkylven Aksjemølle på Aure-kaia. Skiften frå korgstolar til overstoppa lenestolar som skjedde denne tida, kom til uttrykk i ei endring av firmanamnet.

Den 21. mars 1932 vart verksemda registrert som AS Vestlandske Stol- og Møbefabrikk.

Kjøpet av Sykkylven Aksjemølle syner at leiinga ved Vestlandske hadde ambisiøse planar for fabrikken. Dei nøgde seg heller ikke med å ominnreie mølla som ho var. Møllebygget vart i første omgang leigd bort for to år, og samstundes vart det sett i gang

Tilsette ved A/S Vestlandske Stol- og Møbefabrikk 1933. Framme frå venstre: Sverre Aure, Thomas Tandstad, Alf Svensen og Bjarne Møller. Midtrekk: Kristian Fet, Odd Blomberg, Monrad Hoff, Hans Strømsheim, Jostein Blomberg, Lauritz Brudevoll og Andreas Hellesylt. Bak: Ukjend, Petter Konrad Hjorthol, Petter Straumsheim, Lars Aurdal, Oddleiv Emdal, Nils Tandstad, Jon Brudevoll og Ole Elias Emdal.

Frå hamna på Aure med sentrum i bakgrunnen. Sykkylven Aksjemølle midt på bildet.

byggearbeid ved sida av mølla. Etter kvart kom fleire av aksjane over til Fridtjof Fredriksen, Asbjørn Fredriksen og Karl Utgård.

Då Vestlandske kunne flytte inn i dei nye produksjonslokalene på Aure-kaia, fekk verksemda maskinverkstad. Tidlegare hadde treverk vorte leverte av mellom anna K.P. Tandstad Trevarefabrikk og Erstad Trevarefabrikk.

Bemanninga ved Vestlandske kom opp i 70 personar før brannen i 1939. Den store Aure-brannen gjorde Vestlandske huslause. Som ei akutt løysing fekk dei leige Erstad Trevarefabrikk på Ikornnes.

Hausten 1941 kunne dei ta i bruk nye lokale på Vik. Første byggesteget var på 12 x 40 meter i tre høgder. Eit av særprega til Vestlandske var framsynt satsing på nyskapande design. Brørne Adolf og Ingmar Relling vart viktige medspelarar for Vestlandske i åra framover. AS Vestlandske Stol- og Møbelfabrikk var saman med dei første møbelfabrikane som prøvde seg på eksport, for Vestlandske fekk det ikkje særleg omfang før Westnofa vart skipa i 1955.

I 1965 vann Vestlandske førstepremien i Møbelprodusentenes Landsforening sin designkonkurranse med stolen Siesta, teikna av Ingmar Relling. Siesta-stolen kom til å stette høge estetiske krav, det syner alle designprisane som har vorte stolen og designaren til del.

I 1970 brann den eldste delen av fabrikken ned. Etter dette tok bedriftsleia avgjerd om at dei ville kutte ut salongmøblar og berre satse på laminerte stoler, noko som viste seg å vere ei fornuftig satsing. Det vart også ei påbygging med ein hall på 1800 m².

I 1990 var det 85 tilsette, og bedrifta hadde ei golvflate på 9.500 m². Selskapet vart kjøpt opp av Ekornes i 1997.

Ingmar Relling og stolen Siesta fekk designpris i 1965.

Vestlandske Møbelfabrikk i 1975.

Lenestolfabrikken Solid AS

Den minste av dei tre korgmøbelfabrikane som kom i gang i bygda i 1929 var AS Korgmøbelfabrikken Solid. L.K. Hjelle vart tilsett som disponent. Dei andre aksjonærane var Nils Klock og brørne Petter og Lars Hjelle frå Stranda. Her måtte også dei tilsette fram til 1937 løyse aksjebrev. På det meste var det 20 aksjonærar ved Solid.

Dei leigde lokale hos Andreas Furseth, som då hadde avvikla skreddarverkstaden sin. Seinare tok dei i tillegg i bruk ein del av huset til Bastianne Aure på Vik, der møblane vart stoppa og trekte.

Då Møre Kurvmøbelfabrikk flytte til Ørsta i årsskiftet 1931-32, tok Solid over dei lokala dei hadde leigd på «Fixen». Her var dei til dei flytta over i kjellaren på ungdomshuset «Valhall» på Aure.

Solid var med då skiftet frå korgstolar til overstoppa lenestolar med trerammer skjedde. Tapetsermester Pettersen frå Ålesund vart henta for å gje ei innføring i oppbygging av lenestolar. For at verksemda skulle få plass til å ta seg av heile produksjonen investerte eigarane i eit trebygg på Vikøyra i 1936-37.

Møre Møbelindustri AS

Det var det fjerde aksjeselskapet som kom i gang innafor møbelindustrien i Sykkylven etter 1929. Det var seks ungdommar som gjekk saman om starten i 1932. Det var Karl Johan Gjevenes, Sverre Gjevenes, Leif Aurdal, Bernhard Welle, Olai Kleppe frå Volda og Johan S. Aure. Dei skaut inn 300 kroner kvar som aksjekapital. Dei fekk tilhald i kjellaren i Bakkegarden på Aure.

Nokre av dei var kjende med møbelproduksjon frå tidlegare, men likevel knytte dei til seg salmakar Hansen frå Ålesund og son hans for å få opplæring i lenestolproduksjon. Treverk vart kjøpt frå Erstad Trevarefabrikk på Ikornnes. Dei hadde ein agent i Bergen og ein i Oslo. Salet utvikla seg tilfredstillande, men det var verre å få opp-gjer i rett tid. Verksemda hadde ein svak kapitalbase og inntektene var små dei første åra. Første året var bedriften oppført med ei inntekt på 110 kroner i kommuneskattelista, og i 1933 og i 1934, 200 kroner.

Då to store butikkar i Oslo og Bergen gjekk konkurs, gjekk også Møre Møbelindustri etter i 1936.

Johan S. Aure starta opp att under krigen med møbelfabrikk under same namnet og i dei same lokalene. Johan S. Aure var eineeigar.

Produksjonen var overstoppa lenestolar og salongar i forskjellige prisklasser. Treverka kom frå Peter P. Fet, Konrad Brunstad og Johan O. Erstad. Dei fleste møblane gjekk nordover i landet, og noko vart også selt til dei to Vestfold-byane, Tønsberg og Sandefjord. På det meste hadde han 12-13 tilsette. Verksemda vart lagt ned i 1953.

P.J. Andestad Trævarefabrikk

Petter J. Andestad kjøpte i 1928 ei tomt ved strandlinja på Aure for 672 kroner. Han fylte ut tomta og bygde trevarefabrikk i 1929.

Produksjonen ved Andestad sin trevarefabrikk var variert. Første tida gjekk det mest på vindauge og dører, men dei laga også møblar, t.d. soveromsmøblar. Frå 1931-32 vart det laga ein del treverk til møbelfabrikkar i bygda. Bedriften hadde då frå 8 - 14 tilsette.

P.J. Andestad tok tidleg til med trelasthandel, og det var som trelasthandlar han sidan markerte seg i bygda. I 1945 etablerte han seg med trelastforretning i Ullavika. I 1935 leide Andestad bort bygget på Aure til AS Vest-Norske Møbelfabrikk. I 1936, etter at dei hadde flytta til Ørsta, vart huset selt til Klocks Lenestolfabrikk.

Alf Svensen Lenestolfabrikk

Alf Ingolf Svensen var ein av dei fagarbeidarane som vart henta til Sykkylven først i 1930-åra for å lære sykylvingane møbelproduksjonens finesser. Alf Svensen tok til ved Sykkylven Kurvmøbelfabrikk i 1930 og var der nokre år før han i 1934 byrja med eigen lenestolfabrikk.

Første åra heldt han til i kjellaren i Fønix-bygget, og under krigen var han i kjellaren i heimen sin på Grebstad. Rundt 1950 sette han opp eit fabrikkbygg i Haugbukta på to og ein halv etasje. Svensen hadde to-tre tilsette. Alf Svensen vart alvorleg sjuk midt i femtiåra, og han la ned fabrikken i 1955.

Tilsette ved Lenestolfabrikken Solid A/S. Bildet viser ein del av arbeidsstokken omkring 1935. Framme frå venstre: Birger Strømme, L.K. Hjelle og Frantz Leira. Bak: Arne A. Tandstad, Leif Kleiven, Lars B.J. Aure, Jens E. Tandstad og Olav Andreassen.

AS Vest-Norske Møbelfabrikk

Skipa i årsskiftet 1934-35 som ei arbeidareigd verksemd. Bak etableringa sto to initiativtakarar, Charles Dahl og Petter J. Andestad, som skaut inn ein aksjekapital på kr 6.000.

Men dei trong meir kapital og dei rykte difor inn ei annonse i ei lokalavis, der dei gav melding av at eit aksjeselskap skulle skipast. Fem personar slutta seg då til med ein aksje kvar, slik at kapitalen kunne utvidast til 11.000 kroner.

Andestad åtte bygget som dei kom til å nytte. Dahl var disponent første tida. Då Dahl trekte seg ut, kom Karl Johan Eidem inn i hans stad.

Dei tok også inn tre tilsette i tillegg slik at arbeidsstokken talde 11 personer. Produksjonen var soveromsmøbler; senger, skap og nattbord. Salet skjedde i hovudsak gjennom ein agent i Oslo, Fearnley.

I 1935 byrja det fleire frå Søre Sunnmøre og dei ville at Vest Norske skulle flyttast til Ørsta, noko som skjedde september 1935. Eidem gjekk då med i eit aksjelag som skipa møbelfabrikk i Ullavika – Ullavik Møbelfabrikk AS / Lunheim Møbelfabrikk.

O. Melseth & Co. Møbelverksted

Bedrifta vart skipa i eit husvære ved Styrkåbakken på Vik i 1945. Eigarane var Ole Melseth og dei to sønene, Einar og Kåre. Ole bygde hus i 1946 på bnr. 15 under Bakkane på Aure og flytte dit. Dei hadde to-tre tilsette.

Dei laga ikkje berre lenestolar, men også kaminstolar og heile salongar. Dei hadde forhandlarnett som dekte heile landet. Verksemda vart avvikla rundt 1960.

Stol frå O. Melseth & Co Møbelverksted. 1950-åra.
(Foto: P.P. Lyshol)

Møblement frå 1950-talet
frå A. Asbjørnsen Lenestolfabrikk.
(Foto: P.P. Lyshol)

A. Asbjørnsen Lenestofabrikk

Bedrifta var eit framhald av Straumgjerde Kurvvarefabrikk som Petter Hjorthol og Petter Straumsheim skipa i 1933. Petter Hjorthol og Asbjørn Asbjørnsen dreiv i lag i vel eitt år før Asbjørnsen tok over utstyret og byrja for seg sjølv i 1943. Han heldt til i husværet i Knutgarden på Aure. Han spesialiserte seg på overstoppa lenestolar og salongar.

Bygde hus i 1949 på ein parsell av Knutgarden og flytte verksemda dit, med eit produksjonsareal på 130 m². Arbeidsstokken var då seks personer medrekna eigaren.

Varene vart selde over heile landet, men mest til Aust- og Sørlandet.

Bedrifta vart avvikla i ordna former i 1960.

N. Roald & Co. Møbelverksted

I 1942 fekk Nils Roald med seg to mann, Johan Myklebust frå Stadlandet og Sverre Aure. Etter nokre år sat Nils Roald att med eigaransvaret åleine.

Avsetnaden på dei overstoppa lenestolane frå verksemda var god, og det tok ikkje lang tid før det vart for trøngt i Jan-kjellaren på Aure. Difor tok dei i bruk to kjellarar til, i Bakkegarden på Aure og i eit hus på Eidem. Fram til midt i femtiåra ga verksemda arbeid til 6-7 personar.

Etter nokre leie tap på kundar som gjekk konkurs, fann Roald det tryggast å legge ned bedrifta i 1958.

Smart Møbeltaperverksted

Gerhard Ringdal dreiv frå 1940 til 1946 ein leiketyfabrikk der han laga ymse dyrefigurar på hjul. I fabrikken var det tre-fire tilsette. Varene vart selde til butikkar i Ålesund. Like etter krigen bygde han bustadhús på ei tomt som var utskild frå Jangarden på Aure. Der innreidde han verkstad i kjellaren og tok opp møbelproduksjon. Det var tre eigarar i Smart; Ole O. Wolstad, Lars Hagen og Gerhard Ringdal. Bedrifta var etter tilhøva godt utstyrt. Ho var mellom dei første som fekk levert pute-stappemaskin frå Alfred Nyborg Maskinfabrikk AS.

Eigarane og dei to tilsette hadde rikeleg med oppgåver til eit godt stykke ut i 1950-åra. Verksemda vart lagt ned i 1960.

J. & A. Aure Lenestolfabrikk

Bedrifta vart skipa i 1941 av brørne Jens og Alfred Aure. I 1946 kom og broren Lars med på eigarsida.

J. & A. Aure Lenestolfabrikk var med i den store presentasjonen av det lokale næringslivet i verket «Det norske næringsliv» i 1953. Der heitte det om verksemda: «Ved verkstedet drives fabrikasjon av stoppede møbler av alle slag. Markeder er hele landet, salg kun til forretninger. Verkstedlokalet har nå en grunnflate på 90 m² samt like mye lagerplass. Firmaet beskjeftiger for tiden 6 arbeidere.» Dei heldt til i kjellaren på Bøen på Aure. Bedrifta vart avvikla i 1958.

Johan Holmberg Møbelverksted

Johan Holmberg sette i gang lenestolfabrikasjon i lag med fosterfar sin, Karl Ramstad, i 1941. Produksjonen var etter kvart spreidd på fire forskjellige plassar, i kjellaren til Sykkylven Hotell, i kjellaren til Søkelven og Omegns Privatbank, i kjellaren til Jens Klokkerhaug og i bustadhuset til Holmberg på Vik.

Det mest vellukka produktet til bedrifta var ein patentert gyngestol utan meiar. Elles vart det laga salongar og lenestolar. Holmberg var arbeidsgjever for fem personer i 1942. Seinare under krigen var arbeidsstyrken 5-15 personer. Karl Ramstad gjekk ut av bedrifta i 1942. I 1946 flytta Holmberg til Skodje. Då var det meininga at L.K. Hjelle Møbelfabrikk skulle halde fram med å lage gyngestolen, men det vart det ikkje noko av.

Karl Ramstad Lenestolfabrikk

Karl Ramstad fekk skøyte på eit stykke av Aurebøen i 1915. Kort tid etter førté han opp bustadhús på tomta. Det var i kjellaren på dette huset han på sine eldre dager starta lenestolproduksjon. Han kom i gang tidleg under krigen, og i 1943 disponerte han over ein arbeidsstyrke på sju personer.

Verksemda minka noko inn i etterkrigsåra, men Karl Ramstad kunne syne fram positive driftsresultat heilt fram til han døydde i 1955. Då var det fem tilsette. Etter 1955 sto kona til Karl, Karoline, som eigar nokre år, før drifta vart avvikla.

Fix Lenestolfabrikk

Fabrikken vart grunnlagt sommaren 1934 av Karl og Sverre Lyshol, Olav Andreassen og Olav Furseth. Dei fekk tilhald i kjellaren til Andreas Furseth på Klokkarhaugen, som var far til Olav Furseth.

Produksjonen var stoppa lenestolar og salonger. Treverk tok dei ifrå Tynes og Mjøen Trevarefabrikk. Ein hovudkunde var Ingvald Hatlevik Møbelforretning i Ålesund. Då denne forretninga velta over ende etter oppstarten av Fix, fekk lenestolfabrikken ein lei knekk. Drifta varte berre nokre få månader.

O. Furseth Lenestolfabrikk

Olav Furseth hadde ein solid bakgrunn frå møbelproduksjon då han kom i gang med denne verksemda i 1942. Han hadde arbeidd ved Solid, Vestlandske, K. Emdal og drive Fix Lenestolfabrikk.

Andre krigsåret kom han i gang igjen i dei same lokala som ved forsøket med Fix i 1934. Broren Paul hadde fram til krigsutbrotet nytt heile førsteetasjen i det dåverande Furseth-bygget på Klokkarhaugen til P. Furseth Konfeksjonsfabrikk. Frå 1940 gjekk konfeksjonen noko attende, slik at det vart ledig plass i bygget. Olav Furseth flytta då inn i ei fløy med møbelfabrikken sin. Bedrifta hadde seks tilsette det eine året ho var i drift i Sykkylven. Rolf Espe var kontormann ved O. Furseth Lenestolfabrikk frå starten av. I 1943 flytta O. Furseth fabrikken til Sandane.

Rolf Espe

dreiv ei møbelverksemd nokre år under krigen. Han laga lenestolar i leide lokale i Phil-huset på Aure. Produksjonen til Espe og medarbeidarane hans vart omsett gjennom O. Furseth Lenestolfabrikk.

Sykkelven Skitrekk L/L 50 år

Av Per Svein Tandstad

For femti år sidan tok ein del ivrige ungdommar initiativet til eit skitrekk i den gamle skibakken på Blindheim. Skitrekket var i drift til slalåmbakken på Fjellsætra tok over.

Hausten 1966 byrja eg som lærar ved Sykkylven ungdomsskule. Vi var då ein liten familie på tre, Ingrid og eg og eittåringen Bernt Inge. Hus hadde vi fått i Sjursgarden på Vik. Eg var i slekt med Sjurs-Jenny på far min si side. Sjurs-Oddmund studerte i Göteborg for å bli el-ingeniør dette året.

Den tida var eg ivrig alpinist. Eg kom tilbake frå lærarskulen til eit godt alpinmiljø i Sykkylven. Denne hausten kom vi i miljøet saman og drøfta om vi skulle prøve å få til eit skitrekk i Blindheimsløypa. Strandarane hadde fått opp eit skitrekk på Strandafjellet og skulle vi også få vere med i dansen, hasta det med å få i gang eit skitrekk også i Sykkylven.

Vossavinsj

Det nye styret fekk følgjande samansetning: Per Svein Tandstad, formann. I styret sat Borgar Tynes, Bernt Ludvigsen, Lidvar Lillebøe, Torleif Tynes og Atle Sunde. På møtet før jul vart det bestemt at vi skulle undersøkje litt om kva slags trekk vi kunne kjøpe. Det var senje om at ein måtte satse å eit stort trekk. Det var diskusjon om det skulle ligge på Blindheim. Nokre ville at det skulle gå opp på Aureklipet, medan andre meinte det skulle gå frå skyteplassen og opp på Sætrefjellet. Vi kontakta eit firma på Voss, kalla «Vossavinsja». Vi hadde militærbelte på oss og hekta oss på wiren. Det var alltid ein person som sat og styrte vinsja.

På nyåret 1967 heldt vi skipingsmøte 17. januar i Sjursgarden. Ikkje lenge etter møtet kom skitrekket og ein vossing som skulle hjelpe oss med å sette det opp. Han budde med oss i Sjursgarden og det likte Sjurs-Kristian godt, for då fekk han nokon å prate med. Det nye styret hadde det travelt denne tida. Vi måtte få inn pengar. Vi fekk laga lutbrev. Kvart lutbrev var på 100 kroner. Den gongen var dette mykje pengar. Eg hug-sar at mi netto årsløn den gongen var på 16.000 – 17.000 kroner, altså ei månadsløn på 1400 kroner.

Vi gjekk rundt og selde lutbrev og salet gjekk bra. Mange kjøpte, fordi dei visste at skulle vi hevde oss mot strandarar, norddalingar (Magne Engeset m.a.) ørstingar og ikkje minst voldingane, der landslagsløparane Arild Holm og Knut Bere gjekk på lærarskulen då måtte vi også ha skitrekk

Stein Eriksen-stil

På biletet av meg frå Blindheimsloypa ser vi at det var stilen til Stein Eriksen som var «in». Samla ski, knea saman og tyngda på ytre ski. Slalåmskiene var av merket Kneissl, 2,10 meter lange. Dei var limte saman av sterke, tunge treslag. Skorne var Munari lersko, laga i Italia, solide, stive – og dyre. Eg trur dei kosta 325 kroner. Skiene mine var Red Star, men landslagsløparane hadde White Star – dei kosta godt over 1000 kroner,- nesten ei utbetalt månadsløn.

Skorne vart solid bundne fast til skiene med reimar. Eg fekk bindingar som løyste seg

ut i 1967. Før det var det inga utløysing. Sjå på løystikkene på biletet. Rogn og has-sel var mest brukt. Dei var oftest sette godt fast og dei bøygde seg ikkje. Du merka det godt når du køyerde inn i ei stikke med skinneleggen. Vi brukte ikkje hjelm. Det gjekk fleire år før det kom på tale.

<p>Sykkylven Skitrekkselskab.</p> <p>V a l:</p> <p>Bjørn Tynes vart vald til formann i Skitrekket på Blaauheim i bruk med det første.</p> <p>Tysdag den 17. januar 1967 kl. 20.00 vart del halde styringsmøte for Sykkylven Skitrekkselskab L/L på Vlk.</p> <p>Formannen i interimsstyret ga ei utgjeving om del som er gjort og om kva slags skitrekk ein får. Deretter vart vedtekten for Sykkylven Skitrekks L/L vedteke, og et nytt styret velt.</p> <p>Det nye styret fekk følgjande samansettning:</p> <ul style="list-style-type: none"> o- Per Svein Tandstad, form. o- Borgar Tynes, nestledr. o- Bernt Ludvigsen, kasserar n- Lidvar Lillebø, skrivar n- Torleif Tynes, styreleid. ar- Aale Sunds, styreleid <p>Efter valet vart det diskutert dei vidare planar om korleis ein skulle gjere det med skitrekk på Fjellstraumen.</p> <p>Det vart her semje om at ein skal satse på eit stort skitrekk. Det vart litt diskusjon om kvar det skulle ligge. Somme ville at det skulle gå opp på Aureklipet, innedan andre meinte at det skulde gå framme i skyplassen og opp på Sætrefjellet. Det viste seg at det var eitt flertal for det siste fram legget og styret fekk fullmakl til å undesøke kurleis grunneigurane ville stulla seg.</p> <p>Trekket som skal setta opp i Blaauheimsleyna kjem med det første, og ein reknar med at det vil vera i drift før utgangen av denne månaden.</p> <p>— c —</p> <h2>Skipingsmøte for Sykkylven Skitrekks L/L</h2> <h3>Skitrekket på Blaauheim i bruk med det første.</h3> <p>Å undesøke kurleis grunneigurane ville stulla seg.</p> <p>Trekket som skal setta opp i Blaauheimsleyna kjem med det første, og ein reknar med at det vil vera i drift før utgangen av denne månaden.</p> <p>— c —</p> <h2>Stor heider —</h2> <p>Frahn. frå s. 1</p> <p>FRA 1950 var han både kommunekasserar og kontorsjef. Lillevik fekk stor ros av ordt. Welberg Aurist for sin innsats for Sykkylven Kommune og som seinare ordføraren etter at takssområdet overrekke ordføraren ett armbandsur med innskriftasjon, Sykkylven Kommune 1938-1966.</p> <p>Ordføraren heldt fram at uret symboliserte Lillevik. Det er eit godt ur som går utan at ein trekkjer det opp. — Du Lillevik har gatt som eit urevt gjennom alle år. Du har hatt evne til å forme, deg og vore stadig på høgde med tida, — sa ordføraren, som kom elles inn på Lillevik sine personlege eigenskapar. Han</p> <p>det er ting Op har vo og skofra vik m.a. hadde vor samarbeid Ola Tang Fredrikset Aurdal, kij og god V. har no gar, men e pektar. sa ei tak bidsigleva minte va ein ikomm</p> <p>— Om spa. Mark himlingane vi kjen. ne vund det a nei er eit le hengen og giøre sett i foket triv — sa Lillev Jostein fint frå de ne, og Joh maten.</p> <p>Det var specter Hu spesialer Vi velvilje un takta for g dustrien i b ser teknik arbeid. Len sa fra lens ka for god Ordførar ta hevet til telegr</p>
--

Skipingsmøtet for Sykkylven Skitrekk L/L. Artikkel i Sykkylvsbladet.

Per-Svein Tandstad i fint driv i ei kveldskøyring i Blindheimsbakken.

n helsingar på 80 års takk	Det andre kura er på 24 timer. Kursavgift kr. 20. På den første kura er deltagarlalet avgrensa, så interesserte bør medle og svara råd, og seimast laurdag, 4. februar.
Marta Lade	Påmelding såleis: Aure: Sykkylven hokkland, Velledalen: Joh. Grebstads Eft., Lars Holm Drablaas, Ikkornes: Håkon Eikemo, Strangjerd: Per Langeland.
LEG TAKK	
og helsingar på bryl- on var.	
ri og Ove Ramstad	
er	
LEG TAKK	
n kom oss i hug då vyrde.	Endeig er no skitrekket i lysloyna på Blindheim klart til bruk og skal prøvekjørt idag, torsdag.
Eidsvilk Tandstad	Trekket vil bli brukt kvar dag framover. Om yrkedagane vil dei gje om kveldene frå kl. 18.30 og utover sålenge det er ynskjede. Summa dagar vil det også gå om ettermiddagane.
nild Nygård	Om laurdagane startar trekket kl. 15.00 og om sundagane litt tidlegare.
Smøte	Fin kan få kjøpe følgjande kort:
Venstreig fredag	Arskort: Vaksne kr. 60,00. Barn kr. 39,00.
ar. kl. 20.00 på Ba-	Kvedskort/dagkort: Vaksne kr. 5,-. Barn kr. 2,50.
et 1967 og vanlige	Klippekort: som gjeld for 10 timer for vaksne eller 20 timer for barn, kr. 7,50.
Styret	Billettar:
ente	Ein kan -ties til tjenar-øillettar.
er plass — holst på	Desse kostar kr. 1, — for vaksne og kr. 0,50 for barn.
il Sykkylvensbladet	Når ein kjem opp med skitrekket, så kan ein gå innover i Ty-
nesmarkane, der det er ypparleg terring for familiefolk med	småbarn. Her er det småbakkar og lunt og stift for nordvesten.
II. 160	Dessutan ligg det mot sør, slik at sol tek godt ut på ettervin-
nchilla	teren.
ne og kvelpar til	Enga og ødre — nytt no den spansne De har til å kome ut å få frisk luft og prøve skien.
J. Skotte	
Sykkylven	
Sakliste: Arskelding	
Sakliste: Revidert regnskap	
Alle medlemmar er hinsende	
Vur	
Diverse saker	

Skitrekket er ferdig. Annonsen i Sykkylvsbladet

*Lutbrev i Sykkylven Skitrekk
frå 1967.*

Lakkerar Edvard Hole i Velledalen:

-Vi måtte vere forsiktige når vi tende oss ein røyk

Av Eldar Høidal

-Eg lakka stolbein heilt til eg vart svimmel. Så kom eg meg ut, sette meg ned for å få puste inn litt frisk luft. Så var det å gå inn igjen å ta ei ny økt.

Edvard Hole var ikkje gammal då han byrja i møbelindustrien. 13 år gammal fekk han i oppgåve å lakke stol- og sofabein i ein liten krok i enden av fabrikklokala til Hjalmar Brunstad i Straumgjerde. Her var ikkje vindauge som kunne lukkast opp. Romet var heilt tett og skulle han få frisk luft, måtte han ut.

Det var slik det skulle vere. Det var knapt nokon i lokalmiljøet som kjende til hel-seeffektane av bruk av lakk med løysemiddel. Det dei var opptekne av var å få møblane så blanke og skinande som råd. Då måtte det til seks lag med lakk. Den fine glansen fekk dei ved å pusse og polere emna til slutt. Slik vart det pengar og inntekter av. Det trongst i eit samfunn der landbruksnæringa ikkje lenger kunne brødfø alle som vokste til.

Stor tilflytting

Edvard hadde også ei anna oppgåve ved Brunstad-fabrikken. Han mata maskina som reiv opp alfabalgane. Alfagraset kom i hardpakka balgar og måtte rivast opp til ei porøs masse som kunne nyttast som fyllmateriale i møbelseta. Også denne prosessen skjedde i eit lukka rom, og rommet vart fylt av stov under rivinga. Når han var ferdig, låg det eit to cm tjukt støvlag på skuldrane hans. Då var det å ta ein tur ut i heisdøra og børste av seg støvet, før han var klar til ei ny arbeidsøkt.

Trass i at arbeidsmiljøet etter våre dagars målestokk hadde store manglar, var Edvard glad for å vere i arbeid og for å kunne tene sine eigne pengar. Vidare skulegang etter folkeskulen var det dei færreste som hadde høve til å ta. Dei som skulle gå vidare på skule, måtte flytte ut av kommunen og leige seg inn på hybel. Det var ikkje stipend og løneordningar for elevar den gongen. Slik dei fleste såg det, var ungdom i Sykkylven heldige som hadde god tilgang på arbeidsplassar. I desse åra kom det flyttande ungdom frå store delar av landet. Loft og kjellarar i heile kommunen var fulle av unge menneske som fekk seg arbeid med å kappe treverk, lakke og trekke møbeldelar.

Hell i uhellet

Edvard meinte at han var ekstra heldig, som fekk seg arbeid allereie i 13-årsalderen. Ei stund såg det ut til at han ikkje skulle bli arbeidskar i det heile. Då han var 12 år, var han utsett for ei stygg ulykke. Det var ein vinterdag i 1947 at han var ute og rende på ski langs vegkanten. Vegane var nokså trygge leikeplassar den gongen, for det var langt mellom bilane. Det var berre ei handfull personar i Velledalen som hadde bil, dei fleste var nyttekøyretøy. Men akkurat då Edvard køyrdé skia sine inn i ein snøklump i vegkanten og skar ut i vegen, kom det ein bil. Samanstoynen var kraftig og venstrebeinet til Edvard vart bretta opp underarma, og huda på hovudet vart flerra av og låg nedover nakken. Hell i uhellet: Bak rattet på bilen som køyrdé på han, sat møbelfabrikanten Hjalmar Brunstad. Han hadde lånt Chrysleren til John Hjortdal og teke på seg å hente bygda sin lege Morris Bendiksen til eit eldre menneske i dalen som trong i tilsyn. Bendiksen kunne ta den hardt skadde guten under behandling med ein gong. Det viktigaste var å få stoppa blødninga frå hovudet. Så gjekk han laus på beinet og spjelka det med ein stokk som dei fekk tak i på staden. Edvard ser i ettertid at han neppe hadde overlevd om det gjekk lenger tid før han kom under kyndig behandling.

Eldar Høidal

fødd 1956, er møbelhistorikar, lokalpolitikar og ivrig syklist. Han har skrive ei rekke lokal- og møbelhistoriske bøker. I 2014 presenterte han verket Gull av gråstein om det sunnmørske næringslivet dei siste hundreåra.

Etter at den livreddande først hjelpa var gjennomført, vart han frakta av Ole C. Brunstad, som hadde drosjebil, til sjukehuset. Der var han gjennom ein omfattande rehabilitering i fleire etappar. Han låg på sjukehuset i eit heilt år og gjekk glipp av det nest siste året på folkeskulen. På same romet som han låg ein voksen kar som kunne litt av kvart. Han hjelpte Edvard med leksearbeidet slik at han kom gjennom skulepensumet på same tida som klassekameratane.

Edvard Hole med ein stol han har laga sjølv. Foto: Eldar Høidal.

Med beina var det verre. Då han forlet sjukehuset, sa legen at han neppe ville greie å gå skikkeleg igjen. Men dei hadde gjort det dei kunne, fekk han vite. Ei sjukesyssyster spurte han om dei hadde rokk heime. Ja, det hadde dei då. – Ja, då må du trø på rokken så snart du greier å stå på føtene, sa ho. Det gjorde han ikkje lenge etter at han hadde fått av seg gipsen som han hadde hatt på begge beina i over fire månader.

Edvard lasta ikkje han som køyrdé bilen då ulukka skjedde. Bilen hadde ikkje høg fart og det var umogeleg å stoppe då unggutten plutsleg ramla ut i vegbanen. Hjalmar Brunstad var mellom dei som gledde seg over at ungdomen nokså raskt kom seg til hektene att, og tilbaud han arbeid så snart han var i stand til å gjennomføre enkle oppgåver. Lakking og riving av alfagras vart sett på som slike oppgåver, det var nybyrjararbeid.

På sykkel til arbeid

Brunstadfabrikken låg i Straumgjerde, og for å kome dit frå bustaden på Hole tok Edvard arbeidsbussen. Timelønna var då 85 øre, og det kosta 1 krone og ta seg fram og tilbake med bussen. Edvard gjorde som mange andre. Han kjøpte seg sykkel for å kome til og frå. Sykkelen kjøpte han av Lars Hole Drabløs, som hadde eit agentur for sykkelforhandlar P. Øie i Stordal. Sykkelen kostar 330 kroner og vart kjøpt på avbetalning.

Etter å ha vandra mellom lakkeringskroken og riverommet på Brunstadfabrikken i eitt år, flytte han til Vik der han fekk seg arbeid hos halvbroren Erling Lade. Lade

Ellinor og Edvard i heimen sin i Velledalen.
(Foto: Eldar Høidal).

Edvard Hole sit godt i ein Bimbo-stol frå Velledalen Lenestolfabrikk.
Foto: Eldar Heidal.

dreiv trevarefabrikk ved Vikeeleva og produserte tregrindar til møbelfabrikkar på Sunnmøre. Det var her Edvard laga sine første to lenestolar. Han har framleis stolane i kjellaren heime på Hole, og har no planar om å trekke dei på nytt. I 1951, då det vart mindre å gjere i verkstaden til Erling Lade, flytte Edvard fram att i Velledalen og tok i mot plass som lakkerar ved Velledalen Lenestolfabrikk.

Eksplosjon i avfallsdungen

Edvard opplevde ei stor utvikling når det gjaldt utstyr og arbeidsmiljø i lakkarbeidet. Den første tida nytta han kost til å føre på lakkene. Han heldt møbelemnna i hendene når han forte på lakk. Det var ikkje vanleg å bruke hanskars. Lakken som dei fekk på hendene, vart vaska vekk med löysemiddelet Lynol. Lakken vart påført i seks strøk, for lakkene dei brukte den gongen hadde ikkje så god dekkevne. Etter det siste strøket, skrapa dei vekk overskytande lakk med sikle. Så pussa dei med oljefast sandpapir på ein kloss. Sandpapiret dyppa dei med jamne mellomrom ned i bensin for at det skulle halde seg reint. Dei hadde eit forkle av strie, men det var det ikkje stor hjelp i. Det vart raskt gjenomtrekt av bensin. Dei tok seg av og til femminutt, og då var det vanleg å ta seg ein røyk. Lakkerarane måtte vere ekstra forsiktige når dei skulle tenne røyken, for dei var omgjevne med lettantennelege væsker og gassar. Dei heldt lighteren så langt unna kroppen som dei greidde når dei tende han. Så trekte dei den tende sigaretten langsamt inn mot munnen for å prøve seg fram. Var det mykje damp rundt dei, kunne det smelle. Det var ikkje forbod mot å røyke inne, men dei heldt seg eit stykke vekke frå bensinkannene!

Edvard minnest ein episode som viser kor eksplosive væsker dei var omgjevne av: På fabrikken var det kokelag. Dei som budde på hybel, fekk varmmaten sin servert der. Kokkene på kokelaget heiv matrestane ut i elvekanten like ved fabrikken. Det forte til at det samla seg rotter der. Ein av eigarane av fabrikken såg seg lei på dette og ville bli kvitt rotteplaga. Han kom til Edvard og spurde om han hadde noko tynnar til overs. Han ville dynke avfallsdungen med tynnar og brenne opp rusket. Det stod ei spenn med Lynol som karen tok med seg ut. Det var solskin og varmt. Han helte væska utover avfallet. Med det same han tende lighteren, så small det! Flammene stod høgt opp etter bygget. Ein del av væska hadde fordampa i varmen, og gassen i lufta eksploderte. Heldigvis slokna brannen fort slik at det ikkje vart skade på huset, men han som fyrt på fekk håret på eine sida av hovudet svidd av!

Betre luft

Dei brukte kost til lakkinga heilt til ut på 1960-talet. Då gjekk dei over til sprøyte med literkopp som var festa til sprøyta. Det gjekk raskare å føre på lakkene då, men lufta i lakkrommet vart ikkje stort reinare. Fram til 1960-åra var det ikkje vanleg med avsug i lakkromma. Det vart rekna som greitt berre dei hadde eit vindauge dei kunne lukke opp. Vintersdag var vindauge som regel att. Og det var også dørene ut til dei andre produksjonslokala. Arbeidskollegaene ville helst ikkje ha den strie lakkdunsten inn til seg. Edvard hugsar at dei fekk ei lita vifte som skulle trekke lakklufta ut i midten av 1960-åra. Neste steg i utviklinga var sprøytepistol der lakkene og trykklufta vart ført gjennom slangar. Det var lettare å halde slike pistolar, enn sprøytnene med påmonterte koppar.

I 1971 bygde Velledalen Lenestolfabrikk ny fabrikk i Straumgjerde. Dit flytte dei monterings- og stoppeavdelinga. Snikkar- og lakkavdelinga vart igjen i Velledalen. Dei som vart att fekk betre plass. Dei fekk då eit conveyor-anlegg som førte treemna fram

til dei som skulle lakkere. Emna vart også snudde automatisk, noko som var ein vesentleg lette i arbeidet. Lufta i lokalene vart også etter kvart betre med montering av betre uttrekksvifter og vassteppe som samla opp overskytande lakk.

I 1984 vart Velledalen Møbler kjøpt opp av Ekornes. Edvard fekk då tilbod om arbeid ved trekkeavdelinga til Ekornes. Han som hadde arbeidd som lakkerar, skulle setje seg inn i eit heilt nytt arbeidsfelt. Han såg i utgangspunktet positivt på skiftet i arbeidsoppgåver. Det var kome eit sterkare fokus på effektane av löysemidlar. Lufta i trekkeavdelingane var ei ganske anna enn i lakkavdelingane. Men det var først då problema starta for Edvard. Han var så van til å arbeide i lakkeringsrom at han fekk kraftig hovudverk i reinare luft. Han måtte stille seg i sona mellom lakkavdelinga og naborommet og puste inn lakkluft for å mildne hovudverken.

Edvard er glad for at det etter kvart vart meir merksemd rundt luftkvaliteten i fabrikklokala. Han fortel at han var med i diskusjonen rundt dette på Ekornes. Han la merke til at det stod kvinner på limavdelinga og sprøyte på lim som var i YL-gruppe 5, gruppa med dei mest skadelege avgassane. Han peika på at det fanst alternativ, og etter kvart gjekk dei heilt over til vassbaserte limar på Ekornes. Det var ikke alle som likte det så godt. Emna med lim på måtte leggast utover slik at vatnet kunne fordampe før dei vart ført vidare i prosessen. Det forseinka prosessen, men luftkvaliteten vart betre, og det tente både tilsette og bedrift på, seier Edvard Hole. Sjølv vart han ikkje kvitt hovudverken og vart uføretrygda og måtte slutte å arbeide før han nådde pensjonsalderen.

Trivsel i Velledalen

Edvard vart i 1956 gift med Ellinor f. Antonsen, som kom frå Ramfjord like utanfor Tromsø. Ellinor flytte med foreldra sine til Spjelkavik då ho var ung. Her møtte ho Edvard ein gong då han besøkte slektingar. Edvard og Ellinor fekk tre born; Hildegunn, Tove og Eli. Ellinor var heime med borna medan dei var små. Etter ei tid fekk også ho seg arbeid i møbelindustrien. Ho arbeidde både ved Lade Møbelfabrikk og Brødrene Brunstad før ho fekk seg arbeid i trekkeavdelinga på Hjellegjerde. Her var ho i fem år. Så byrja ho på Velledalen Lenestolfabrikk og arbeidde i lakkavdelinga saman med Edvard. Ho lakk og han beisa.

– Dette arbeidet likte eg godt. Eg har aldri likt å sy, eg likte betre å få på meg kjeledressen og vere meir i aktivitet. Etter at Ekornes tok over, kom også eg i arbeid på Ikornnes. Der var eg både på stanseavdelinga og på mekanisk avdeling, der eg hadde fleire forskjellige oppgåver, fortel ho. Også Ellinor fekk helseplager etter mange år i arbeidslivet. For henne var det ryggen som slo seg vrang. Då ho var komen opp i femtiåra, måtte ho slutte å arbeide. Sidan har ho og Edvard halde til i heimen på Hole, og teke tak når borna har hatt behov for hjelp. Elles har dei alltid likt å reise, både saman med borna og åleine.

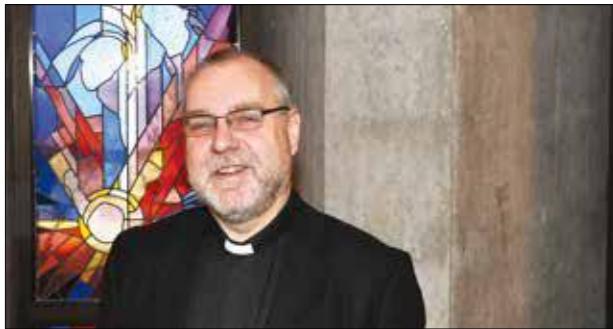
Ellinor, som kom frå eit ope kystlandskap i nord, kjende seg nok somme tider litt innestengd mellom alle fjella i Velledalen. Denne kjensla har kome vekk med åra. No kan ho ikkje tenke seg betre utsyn enn det dei har frå stova si, mot breane og toppane over. Det finst noko vakrare enn dette fjellandskapet opplyst i måneskin, seier Ellinor.

Ekteparet har fått fem barneborn og tre oldebarn, og dei er spreidde rundt om i landet. Barnebarnet Heidi er busett i Australia, men sjølv om avstanden er stor, er det råd å halde god kontakt, meiner Ellinor og Edvard. Særleg ho er ein flittig brukar av sosiale mediekanalar og brukar både Facebook, Messenger og Skype for å halde kontakt med familie fjernt og nært. Barnebarna har hatt andre valmulegheiter enn dei sjølve når det gjeld utdanning og yrkesliv. Men Edvard og Ellinor synest dei har hatt eit godt liv i Velledalen, med trivelege nabobar og ein natur til å bli inspirert av. Helsa og yrkeslivet har bygd på utfordringar, men når Edvard set seg ned i Bimbo-stolen som han har vore med å lage, og paret inviterer til ein hyggeleg kaffeprat i Mira Lux-salongen frå Hjellegjerde, kan dei smile og sjå seg nøgde tilbake. Dei har vore med å byggje eit samfunn som framleis står trygt på eit samvitsfullt oppbygd møbelfundament.

Biletkavalkaden 2017

B I L E T K A V A L K A D E 2 0 1 7

Ved Monica Aure Fallingen. Her er nokre glimt med små og store hendingar i året som gjekk, teke ut av Sykkylvsbladet sitt fotoarkiv.

I januar varsla sokneprest Helge Standal at han ville gå av, etter at vigslingsliturgien vart endra slik at homofile kunne gifte seg i kyrkja. Standal presiserte at avskjeden ikkje handla om protest eller aksjon, men at han ikkje kunne vere prest i ei kyrkje som innfører ei ny lære om ekteskapet.

I februar fekk ein servert ei skikkeleg gladsak. Rådmann May-Helen Molvær Grimstad orienterte formannskapet om at 2016-rekneskapen var gjort opp med eit netto driftsresultat på over 30 millionar kroner. Bakgrunnen for det store overskotet var meirinntekter, innsparing og god økonomistyring.

Kvart år kjem det mange flyktningar til Noreg. Dei blir først plassert på asylmottak, vidare blir dei omplassert rundt omkring i Noreg. Alle må gjennom eit introduksjonsprogram som skal integrere dei i samfunnet gjennom norskopplæring, samfunnskunnskap og arbeidspraksis. Sykkylven kommune hadde i starten av året 35 flyktningar som deltek i dette programmet. Ein av desse var Yourusalem Gezehey (23) frå Eritrea, som var i arbeidspraksis hos Krikane barnehage.

Ei prosjektgruppe i SIL symjing med Kjartan Grebstad (f.v.), Trond Bonesmo og Kenneth Brunstad i spissen engasjerte eit konsulentfirma til å utarbeide eit utkast til analyserapport i samband med bygging av eit nyt folkebadeanlegg på godsterminaltomta. Dei tre initiativtakarane meinte at eit folkebad er ei betre løsing, både driftsmessig og økonomisk enn å bygge ein ny symjehall knytt til ny sentrumsskulen i Bakkeøyane.

Lekepatruljen heldt kurs for barneskulelevar i Sykkylven i vår. I alt 75 barn frå 4.-7. klasse deltok i prosjektet som lærer dei å involvere og engasjere andre medelevar i fri-minutta. Erfaringa så langt har vore at dette tiltaket er med på å minske mobbing og utesenging, samt fører til meir aktivitet og sosialisering.

Det var stort engasjement kring kvar den nye sentrumsskulen skal ligge. Etter eit innbyggjarforslag om at skulen burde lokaliserast i Ullavika, skulle kommunestyret i marsmøtet vurdere om saka skulle takast opp att til vurdering. Det vart vedtatt å gå inn for rådmannen sitt forslag om å ikkje ta opp att saka. Derved står vedtaket om at skulen skal byggast i Bakkeøyane.

I mai var det igjen duka for den årvisse fotballfestivalen i Hundeidvik. I strålende sol og over 20 plussgrader kunne unge fotballspelarar og andre besökande nyte dagen med fotball og mange andre kjekke aktivitetar. Mange frivillige stilte som alltid opp for at dagen skulle bli minnerik for dei besökande.

Etter mange år i tronge kår, var det var ein stor dag for Sykkylven kommune, og minst for brannvernet som i slutten av mai kunne opne den nye og topp moderne brannstasjonen til 20 millionar kroner i Krikane. Det var ordførar Odd Jostein Drotninghaug som stod for snorklippinga saman med Synnøve Ramstad, som er medlem i den faste kommunale byggenemnda, og leiar i nærings- og utviklingsutvalet, Bjørn Idar Lyngvær.

Som ein del av Sykkylvsdagane vart det i juni arrangert Tour of Norway for kids, eit arrangement som går av stabelen ulike stadar i landet. I Sykkylven var det heile 342 barn som deltok, og ein kunne sjå at sykkelgleda var stor. Alle som deltok, fekk fine premiar, og nokre ekstra heldige vinnarar fekk med seg ny sykkel eller Tour De France-trøye heim.

Det slo ned som lyn frå klar himmel då Olav Harald Ulstein (FrP) under handsaminga av årsrekneskapen for 2016 i kommunestyret i juni fremja eit forslag saman med Petter Lyshol (H) og John Kenneth Brenne (V) om å fjerne eigedomsskatten. Med 15 mot 14 røyster vart det vedteke at innkrevjing av eigedomsskatt på bustadar og fritidseigedomar blir avvikla omgående. Eigedomsskatten som vart innført i 2015 har årleg tilført Sykkylven kommune om lag 11 millionar kroner.

I september gjekk Sykkylven musikkråd sine kulturfest-dagar av stabelen. Publikum fekk servert eit fullspekka program med noko for ein kvar smak. Ein fekk høyre Maria Arredondo og Torstein Sødal, Steinar Albrigtsen og Monika Nordli, i tillegg til mange lokale kor, korps og representantar frå kulturskulen. Prikken over i'en var den flotte friluftskonserten med Sykkylven skulekorps og Sykkylven janitsjarorkester på Fagrefjellet.

Amatec og Møbelkraft opna i haust dørene til kompetansesenteret for 3D-striking i Sykkylven. På senteret står det to teknisk avanserte strikkemaskiner, lånt ut av Shima Seiki i England. Initiativtakarane ønskjer å rette denne type teknologi mot møbelindustrien, samt nå ut til små og store tekno-bedrifter og gjøre 3D-striking meir tilgjengeleg, både her i Sykkylven og i resten av landet, fortalte dagleg leiar i Møbelkraft, Arnt Idar Dalen og marknadssjef i Amatec, Lars Einar Riksheim.

Kjetil Tandstad, fødd 1950, er tidlegare journalist i Sunnmørsposten og har dei siste åra arbeidd som avdelingsleiar ved Møbelmuseet i Sykkylven. Han er styremedlem i Aura-Påls vener.

Fredelege, likestilte, jord dyrkande soltilbedarar

Av Kjetil Tandstad

Her har det vore folk før, kan sykylvingar slå fast, med arkeologien i ryggen: Her har det vore busetnad i minst 3000 år.

I sommar og i haust har det vore bygjeaktivitet på Auremarka i sentrum av Sykkylven. Eit bronsealder-hus tek form. Med side valmtak på låge veggger i flettverk klint med leire minner det litt om dei tradisjonelle gardshusa med stråtak vi kjenner frå Danmark. Men her nord voks det ikkje denne typen siv. Derfor blir det torvtak. Huset som dugnadsgjengen frå Aura-Påls venebyggjer på Aure-marka ser ut slik vi meiner eit bronsealderhus kan ha sett ut. Akkurat korleis husa verkeleg var, er det ingen som veit.

Soldyrkarar

Vi veit heller ikkje så mykje om kva slags folk det var som heldt til her på sletta ved utløpet av Aure-elva 1800 – 500 år før vår tidsrekning i perioden vi kallar bronsealderen. Men noko har forskarane funne ut. Vi veit at dei dyrka sola som en guddom. Sola gir lys og varme, og jarar vinteren vekk og vekkjer naturen til nyt liv. Bronsefargen har også noko av solkrafta i seg. Andre stader har ein funne flotte bronselurar med tuten er forma som ei solskive.

Dei eldste dateringane ein har gjort på Aure-marka, er frå spreidde stolpehol frå parkeringsplassen utanfor Mega. Funna er datert til tidsrommet 1155 – 915 før vår tidsrekning. Skiljet mellom eldre og yngre bronsealder er sett til 1100 år før vår tidsrekning, fordi kremasjon då vart den einderådande gravskikken. Eld gjorde daudt metall til vakre bronsegjenstandar. På same måten tenkte ein truleg også at kroppen måtte brennast for å frigjere sjela.

Førebelser er det funne fire hus frå 700 - 500 før vår tidsrekning (Blinken-tomta). Husa er små, mellom fem og ni meter lange og opp til 4,5 til 5 meter breie. Dei som budde i desse husa, hadde byrja å dyrke jorda og halde husdyr. Vi kan tenkje oss at dei levde tett saman med dyra. Dei koka mat i kokegropar utandørs. Innført kopar var ei viktig råvare. Kopar er i seg sjølv eit mjukt metall. Men herdar ein kopar med tinn, får ein bronse, som kunne brukast til våpen, smykke, økser og lurar.

Dei eldste bronsealderhusa ein har funne i Sykkylven vart bygde nesten 2000 år før det vi kallar vikingtida. I kontrast til vikingane, trur ein bronsealderen var ei relativt fredeleg tid. I denne tida utvikla ein landbruket og vevkunsten seg. Det milde og tørre klimaet i steinalderen, hadde blitt kaldare og våtere. Det var behov for betre hus og varme klede. Alt no reiste handelsmenn til og frå område i Europa for å bytte handelsvarer.

Rituell leiarar

Historikaren Michelle Louise Pettersen meiner det er gode grunnar for å meine at kvinnene stod sterkt i denne perioden. Funn av kvinnesmykke med spiralornamentikk tyder på en solkult og/eller ein fruktbarhetskult der utvalde kvinner hadde ei sentral rolle. Kanskje var kvinnene også religiøse leiarar. Utstrekkt bruk av kvinnegjenstandar som offergåver står teorien om at kvinnene på denne tida hadde en form for religiøs eller rituell rolle. Svært mange av dei ofra gjenstandane ein har funne, kan knytast til

kvinner. Det gjer det sannsynlig at det var kvinner som ofra og at dei ofra til en kvinlig guddom. I eldre bronsealder vart nokre kvinner gravlagde i store gravhauger med mykje og rikt gravgods. Det seier noko om statusen til den gravlagde.

Sidan tekstilar var så viktig i denne perioden, tyder det også på at kvinnene var ein del av handelsnettverket. Kvinner handla og delte tekstilteknologi med kvarandre. Kvinner arbeidde også med leire, og sidan leire var brukt til å lage støypeformer til metallproduksjonen, kan det også tenkast at dei hadde ei sentral rolle i dette arbeidet. Dersom kvinnene laga formene som vart brukt til å lage bronsegjenstandar, vil det seie at dei bestemte forma på gjenstandane. Det finst ikkje arkeologisk materiale som direkte viser at metallarbeid vart gjort av menn. Derfor han vi ikkje sjå bort frå at kvinna også var metallarbeidar, skriv Michelle Louise Pettersen i masteroppgåva si om bronsealder-kvinnene på Vestlandet.

Park

Det ligg føre omfattande planar for å gjøre Auremarka til ein historisk park med bygningar og miljø frå steinalder, bronsealder og jernalder. I dette miljøet tenker ein å formidle kunnskap og skape interesse for historia. Kommunen stiller området til rådvelde og hjelper til med planlegging. Parken blir utvikla i samråd med Stiftinga Sunnmøre Museum, fylkesarkeolog Bjørn Ringstad og fylkesarkitekt Jens Peter Ringstad.

Arbeidet med parken er basert på dugnadsinnsats og innsamla midlar gjennom den frivillige organisasjonen Aura-Påls vene, der Erling Opdahl jr. er styreleiar. Ta gjerne kontakt med han om du vil vere med på dugnader. Medlemskontigenten er **100 kroner**. Du kan også kjøpe andelsbevis for **500 kroner**. Kontonummeret er **3910.54.00695**.

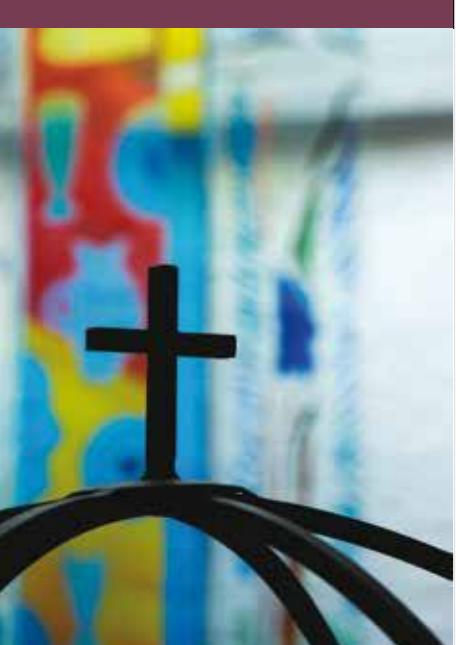
Bronsealderhuset på Auremarka tek form. Frå bygginga hausten 2017.
Foto: Hallvard Sandvik.

Samlingsstad i 40 år

Av Roald Solheim

Roald Solheim
fødd 1946, er pensjonert lektor og bur i Hundeidvik. Han har vore rektor ved Hundeidvik skule og legg ned eit stort arbeid med å formidle lokal tradisjon og historie. Han er tidlegare redaktør i Årbok for Sykkylven og har redigert 40-årssoga til Ikornnes kyrkje.

Ikornnes kyrkje feirar jubileum og soknerådet har i høve festen gitt ut ei bok med tittelen «Ikornnes kyrkje. Ein samlingsstad i 40 år». Boka er dugnad. Overskotet skal brukast til beste for borna.

Soga seier at det var fabrikkeigar Jens E. Ekornes som bygde Ikornnes kyrkje. Undsøker vi litt nærare, finn vi snart ut at fabrikkeigaren spela ei svært viktig rolle. Men det var også andre som leverte i planlegginga, bygginga og drifta av praktbygget på Sørestrandå.

Petrine

Kona til fabrikkeigaren, Petrine Riksheim Ekornes, var viktig i arbeidet. Petrine kom litt i skuggen av mannen sin, sjølv om Jens ikkje på nokon måte ville det slik. Petrine investerte sparepengane sine i Fjærfabrikken som seinare skulle utvikle seg til Ekornes-konsernet. Ho ønskte seg underleg ei kyrkje på Ikornnes, og ho støttet og motiverte mannen sin i denne saka gjennom alle år. Jens E. døydde 28. november 1976, medan kyrkja enno var under bygging, men før ho var vigsla. I ettertid heldt Petrine fram med å vere som skytsengel og primus motor for prosjektet, heilt til ho gjekk bort i 2005.

I andre grender i Sykkylven var der bedehus. Særleg etter siste krigen var det mange som ivra for bygging av bedehus i Jarnes/Ikornnes-området. Det vart jamvel samla inn pengar. No kunne det ikkje byggast både bedehus og kyrkje. Bedehustilhengarane skrinla planane sine, og om lag alle gjekk inn for bygginga av ei arbeidskyrkje som også skulle gje rom til bedehusaktivitetar.

Boka har mange flotte barneetikningar. Dette er barna si bok – også. Barnehagane og skulane var inviterte til å leve inn teikningar. Det kom inn mange. Ein del er med i boka. Alle blir med på ei utstilling i kyrkja våren 2018. Boka fortel mellom anna soga om klokketårnet. Veit du kva klokkene heiter? Her er også ein artikkel om vigslingsa i 1978, ein om organiststillinga, altartavla, tilsette i kyrkja, bispevisitas, Jippi-koret, sondagsskulen, høgmesser, kveldssamlingar, tysdagstreff, dåp, konfirmasjon, bryllaup, gravferder og mykje anna.

Foreiningar

Omgrepet kyrkje har minst to meininger. Ei meining er sjølve bygningen. Huset er viktig. I dette vinterkalde landet vårt er vi avhengige lyse og varme rom. Omgrepet tyder også den levande organisasjonen av menneske som meiner at fint fellesskap er viktig. Lenge før kyrkjebygningen på Ikornnes såg dagens lys, samlast særleg kvinnene seg i foreiningar i heimane. Dette fortel boka om. Det var, og er, foreiningar både på Jarnes/Ikornnes, Blakstad/Tusvik og i Hundeidvik. Det er til dømes ganske imponerande at misjonsvenner i soknet har bygt skulehus i Etiopia med plass til over 1200 elevar. Foreiningane er representantar for den usynlege, men viktige delen av kyrkja på Sørestrandå.

Prestefolket

Eldbjørg og Trygve Ebbesvik kom til Sykkylven i 1988. Dei busette seg på Ikornnes. Trygve hadde tenestested som kallskapell i begge kyrkjene, men med eit særleg ansvar for Ikornnes kyrkje. Sykkylven kyrkje hadde brunne ned til grunnen i 1983, og nykyrkja vart først teken i bruk i 1990, så Ikornnes kyrkje vart mykje brukt. Gjennom

mange år vart det drive ungdomsklubb i Ikornnes kyrkje. Det var naturleg for Trygve å gå inn og støtte det flotte arbeidet som Nils Kristian Moe stod som leiar for. Men etter kvart vart ungdommane meir mobile, og dei fann ut at det var betre å samle arbeidet frå ungdomskulealder på Aure. Mange av ungdommane frå Sørestrandå vart med i dette arbeidet.

Trygve Ebbesvik var den av prestane som hadde ansvaret for ungdoms- og konfirmandarbeidet. Ikornnes kyrkje vart flittig brukt til konfirmandtreff. Ungdomskoret Message, som på det meste talde 130 medlemmar, var fleire gonger i året med på gudstenester på Ikornnes. Trygve Ebbesvik var omtykt prest i begge kyrkjene i mange år, og kan stå som ein verdig representant for dei mange flinke kyrkjelilsette. Ei tid var Trygve Ebbesvik effektiv og populær leiar av Ikornnes sokneråd.

Eldbjørg Ebbesvik la ned eit stort og viktig arbeid mellom barn, unge og i kristenlivet elles. Ho var ivrig leiar både i sondagsskulen og i barnekoret. Trygve og Eldbjørg, saman med andre eldsjeler, skipa til lovsongsamlingar i kyrkja. Folk i salen kunne komme med ønskje om song. Ei utvald gruppe song føre. Etterpå var det mat og sosialt samvær. Prestefolket opna også heimen sin for samlingar. Omsorg er eit viktig stikkord for ekteparet Ebbesvik.

*Ikornnes kyrkje ein sommardag i 2017.
(Foto: Hallvard Sandvik)*

Brudebilete av ekteparet Petrine Riksheim Ekornes (1910-2005) og Jens Vik Ekornes (1908- 1976). Foto utlånt av Arve Ekornes.

*Mange barneetikningar prydar boka og skal stillast ut i Ikornneskyrkja i 2018.
(Foto: Hallvard Sandvik.)*

Denne 101 år gamle stilen vart skiven av 18-åringen Ole Tu, den 12. april 1916, då han gjekk Sunnmøre Amtsskule. Denne skulen låg på Ørskog frå 1898. Stilen fortel om ein tur på Skophornet saman med kamerater.

Ole Martinus Cornelius
Karlson Tu
vart fødd 3. oktober 1898 og
døydde 21. mai 1992. «Tu-Ole»,
som han i daglegtalen vart kalla,
vaks opp som den eldste av fire
søsken på bruk nr. 2 på Tu i
Tusvik.

Ole var ugift. Etter ungdomsskule, realskule og landbrukskule fekk Ole ein vikarpost som lærar i Fosnes, Overhalla, som ligg i Namdalen i Nord-Trøndelag. Denne posten hadde han i eit år. Etter dette vart han lærarvikar på Stranda og Fausa. Etter tida som lærar kom han til Sunnmøre Meieri i Ålesund, der han var ekspeditor i 20 år, 1920-1940.

I Ålesund kom han med i ungdomslaget «Ivar Åsen», og her fekk han interessa for nynorskarbeidet, og vart styremedlem i seks år. Han var formann i laget i jubileumsåret 1930. I Ålesund kom han også med i kommunalt stell, og vart vald inn i bystyret, og ei rekke nemnder, m.a. vegnemnd, lønsnemnd og i styret for Moa gard. Han var også i lang tid med i forretningsstyret for Hotell Noreg.

I 1946 døydde far hans, Karl Tu, og Ole tok då over heimegarden på Tu.

Bygde seg sag i 1940 og har drive mykje med den som attatt næring. Ole vart i 1952 vald inn i Sykkylven kommunestyre, og vart vald til ordførar frå 1958 - 1963. For sitt arbeid på dette området fekk han ein pokal med takk for godt arbeid. Han var formann både i Skogreisningsnemnda og i Sykkylven Skoglag, som vart skipa i 1966. For sitt arbeid der fekk han eit sølvfat.

Til fjells

Av Ole Tu

Det var ein sundag i fjar sumar at eg og nokre andre ungdommar skulde taka oss ein fjelltur. Det var daa speglende fint sumarsvær, og soli skein bjart i bjørketoppene og elles ut yver til alle stader. Markine hadde no mist den kvite snøbreidsla som hadde lege utsyver om vinteren, og alt stod no livande og veksande i den milde sumarslufti.

Graset, blomane og fruktrei stod no paa det fagraste og alt livande hadde no faatt ein finare og helsetyrkande ange. Alt hadde liksom fenge ny kraft til aa veksa upp fraa det daude vintersliv. Og alt saag so gildt ut no, det var nett som ein blømmande hage. Byfolket var komne paa landet for å njota godt av den reine, styrkande innlandsufti. Den dagen me tok av stad, var det rein og klar himmel, og utsyver til alle stader skein soli bjart. Me vilde vera tidleg paa det um morgonen, for um kvelden var det losjefest, og der vilde me vera.

Daa me var komne fram gjennom dalen (som heiter Midtgardsdalen) eit stykke, fekk me auge på nokre andre gutar som og vilde til fjells. Daa me møtte dei, helsa me og bad dei slaa fylgle. Dei hadde ikkje noko imot det og so tok me av stad. På andre siden av elva flaug upp ei tiurshøna or gøymsla si. Ho hadde visst vorte rædd og so vart ho uroa midt under beste sundagsfreden sin.

Det var stilt og fint i dalen i dag. Elvi, som hadde heimen sin langt attanfor dei høge fjelli, kom stilt rennande nedetter dalen, liksom ho ikkje hadde noko hastverk no. Daa me var komne framst i dalen, tok me inn paa dei sætrane der var, for med skulle smaka på nista me hadde med oss. Paasætri fekk me god sætremjølk, og det var rett eit framifraa godt maal som me hadde godt av på vegen. No tok me med kikar, og so vart det «marsj» til me naadde toppen av fjellet.

Uppa fjellet var det ei stor slett vidd, og utover alle stader låg store steinar som i istidi hadde kome der etter som me trur, daa det er andre fjellslag dei høyrer til enn som finst der uppe. Daa me hadde sett oss umkring gjekk me frampaa røri og saag utsyver, frampaa røri stend ein varde og den laut me sjaa.

Ein gong imillom vart det velt ein Stein for å høyra klangen i fjellet. Frå fjellet hadde me godt utsyn til alle kantar av Sunnmør. Nedunder fjellet saag med buskapen gjekk roleg og nøgd og aat på det næringsrike fjellgraset. Soli steikjer godt i dag, sa den eine kameraten. Det tykte me, og me kunde godt sjaa kvar elvi kom ifraa, ho rann i svingingar ned gjennom dalen og nedanfor vatni laga ho ein foss og rann so ned gjennom dalen og ut i sjøen.

Daa eg saag burt på sjøen, var der mange eimbaatar som for strykande so fint utsyver og innyver. Fjelli stod rundt fjorden kjempestore. Og attanfor dei hadde mange av elvane heimstaden sin. Det er store snøbredar som ligg der det er sokk i fjellet, og fraa dei renn elvane ofte stupbratt i havet. Fjelli er av dei høgste, og det er ofte underlege fjellformer med merke etter istida. Her uppaa fjellet var friskt og lett og me måtte syngja songen «O, hei, kor er det vel friskt og lett uppaa fjellet». Saag me ned i gardane, so fekk me sjaa kyrkjefolket som no for til kyrkja.

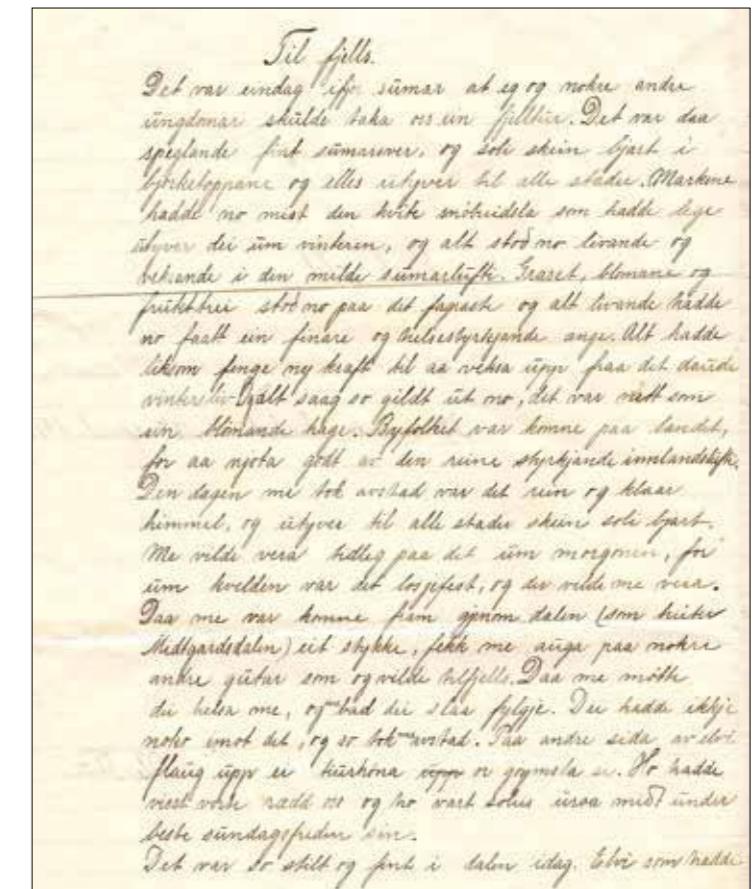
Ja, so var det sume som meinte at me maatte lakka paa heimvegen og det vart alle samde um. Daa me gjekk nedetter, vart det spela noko på ei fela som me hadde med. Daa me skildest, takka me for laget og yngste at me maatte hava fleire fjellturar saman.

Tu, bnr 2, slik tunet såg ut då Ole dreiv garden.

Ole Tu som ordfører.

Første side av stilen i Ole Tu si prydelyge handskrift,

Oldefars bibel

Av Johan P. Aurdal

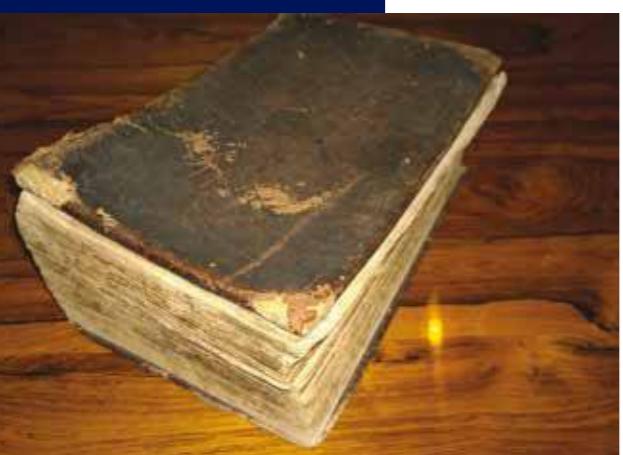
Johan P. Aurdal
fødd 1946, er pensjonert
bankmann med lang fartstid i
det kristelege arbeidet i
Sykkylven. Her fortel han om
ein kjær eignalut, Bibelen etter
oldefar sin.

Ein gammal bibel var meir enn bibelord. Bibelen var den viktigaste boka ein hadde og det var vanleg å skrive inn slike etterslektar burde kjenne til.

«Denne bok tilhører mig Lars Peter Grebstad kjøpt år 1853 og betalt med 1 Spd 1 ort. Jeg Lars Peter Grebstad ble født 1828, den 27. desember og ægtet i 1852 med Johanne Olave Ingebrigtsdatter (Brudevold), som ble født 1833, den 14. april.» Slik innleier min oldefar tre sider med opplysningar om seg og familien innskriven i Bibelen sin, der han også skriv om ætta si bakover i tid. Det er tre sider med interessante fakta om fortida og litt om livet til kvart slektsledd.

Bibelen var den viktigaste boka dei hadde. Her kunne dei skrive inn slektshistorie og andre viktige opplysningar som dei ville skulle bli teke vare på for ettertida. Min farfar har så arva denne bibelen etter sine foreldre og den har vore oppbevart på Aurdal dei siste 100 åra. Så dette er ikkje berre ein godt brukt og sliten bibel, men også ei slektshistorie og litt lokalhistorie som fortel om farne tider.

Jubileum

Øvst: Lars Peters bibel fra 1853.

Første sida i bibelen og handskriften til Lars Peter.

I fjor var det 200 år sidan Det Norske Bibelselskap blei stifta. Det var mangelen på biblar som førte til at bibelselskapet vart stifta i fleire land i Europa og USA på denne tida. Bakgrunnen i Noreg var både opprettinga av eit bibelselskap i England i 1804 og Noregs frigjering frå Danmark i 1814. Med god hjelp frå morselskapet, Det britiske bibelselskapet, skaut bibelutgjevinga fart i Noreg på byrjinga av 1800-talet. Bibelen skulle bli folkeeige. Då bibelselskapet vart stifta, var det langt mellom biblane. I enkelte område av landet eigde i gjennomsnitt kvar fjerde husstand ein bibel. Andre stader kom ein fram til at kvar trettiande person hadde ein bibel. I nesten halvparten av prestegjeldet var skulen og lærarane heilt utan biblar.

Det skulle likevel ta lang tid før vi fekk ei bibelomsetjing som braut med det danske språket. Det skjedde først i 1904. I 1889 blei Det nye testamentet utgitt på nynorsk. Ivar Aasen sakna tidleg det nynorske språket i den kristelege litteraturen. Det var derfor ein viktig del av den språklege kongsten hans å få ein bibel på nynorsk. Saman med m.a. Elias Blix stod han bak den første nynorske utgåva av Det nye testamentet. I 1921 var heile Bibelen omsett til nynorsk, og utgitt av Studentmållaget i Oslo.

Tittelen på jubileumsboka til Bibelselskapet i 2016, som er skriven av Dag Kullerud, heiter: «Bibelen – boken som formet vår kultur», er dekkande for den betydning Bibelen har hatt på vårt samfunn.

Ei slektshistorie

Det kan vere interessant å ta fram nokre glimt i noko av det oldefar han skriv han om sine fedrar og mødrar i mange ledd bakover. I ein slik artikkkel vil eg anonymisere dei mest mogleg og berre nemne nokre viktige opplysningar som fortel mykje om strevsame liv i fortida og litt bygdehistorie. «Vor første familielader av vor slekt (f. ca 1703) som er mig bekjendt, var en driftig og strebsom mand, flyttet til Grebstad frå Sandvig i Ørskog», skriv han. I gardssoga står det at han skal vere komen frå Trandal før han flytta til Sandvika. Han skriv vidare: «han hadde en syg og sengliggende kone, hvilken han etter bedste evne pleide i 20 år». Dette har nok

sikkert vore ei munnleg overlevering gjennom generasjonar. Når ein studerer nøyare årstal i andre kjelder, kan det tyde på at denne perioden har vore kortare. Desse få linjene seier mykje om liva til to menneske som levde på 1700-talet.

Son til denne familielaren døydde ung i 1782 «da han i et missvekstår var på Hjørundfjord for at hente almebark til fødevare. Han forslog sig således at han døde på hjemveien», skriv oldefar. I gardssoga står det at «I fylge tradisjonen var han i eit misvekstår i Gjævestrand for å hente almebark, fall i ein fjellskrent og slo seg slik at han døydde på heimvegen». I kyrkjeboka er det skrive at han døydde ved ei ulukke «da han var paa gaarden Findnes i Jørgenfjord for at afslae noget græss, ved et uheldig fald mistede sit liv». Dette er i alle fall dei tilgjengelege skriftlege kjeldene eg har funne. Då måtte gamlefaren «igjen bestyre gården» til sonesonen kunne overta. Slik kunne livet fortone seg. Det var ikkje lett, men dei klarte seg igjennom.

64 hus brende ned

Om sin bestefar skriv han at han var prestens medhjelper og bestemora var «meget gudfrygtig og huslig». «I deres tid blev gården eiendomsgods for 75 speciedaler, men dette beløp, i forening med en brand som indtraf den tid, nemlig 1793, og som gav anledning til at Grebstad gard ble solgt, var mere end nok for dem at utrede i den for storstedelen meget knappe pengetid.»

Gardssoga for Sykkylven fortel også om storbrannen på Grebstad i januar 1793. Dei fleste husa på Grebstad stod i ei klynge, slik det var vanleg den tida, om lag der Gammelgarden er no. Brannen var ei katastrofe og la i oske 64 hus, også husa til besteforeldra hans. Det står at «framandfolk hadde vore uvarsame med kjerteljos (talglys)» på ein av gardane, og når brannen fekk overtaket, så spreidde den seg frå hus til hus. Det at talglys kunne vere brannårsaka, kan tyde på at brannen starta i mørket, kanskje seint på kvelden, og heldt på ut over natta. Dei prøvde sjølvsagt å berge det dei kunne medan brannen spreidde seg, og å få dyra ut av fjøsane. At brannen var midtvinters gjorde nok ikkje tilhøva lettare, korkje for folk eller fe. Det gjekk ikkje menneskeliv, men det er uviss om dei berga alle dyra. Ein kan i dag lure på korleis dei klarte seg i tida etterpå, utan hus både til folk og husdyra. Det var nok gode naboar, slekt og venner som var redninga på kort sikt.

Ja, det måtte vere tøffe tider, men folket på Grebstad tok fatt på nytt. Dei søkte Kongen om nokre års skattefridom medan dei bygde opp att husa sine, og i 1797 kunne dei fleste flytte inn i nye heimar. Tre av bruksbygde stovhus med kakkelom i og kjøkken, og desse husa hadde også skorstein. Dei andre brukarane sette opp att røykstover.

Aktiv

Lars Peter var der det skjedde noko i bygda og tok ofte sjølv initiativ. Han var utdanna lærar og praktiserte i krinsane Aure og Aurdal. Elles var han gardbrukar i Gammelgarden på Grebstad. Då skulelova av 1860 skulle tre i kraft, blei han og to andre valde til å gjennomføre den i Sykkylven og Ørskog, som då var ein kommune. I 1863 var han saman med Amund C. Aure med å ta opptaket til å skipe ein sparebank for Sykkylven. Saman med ord-

Lars Peter Grebstad
(1828-1914) og Olava
Grebstad (1833-1915).

Sykkylven kring 1905. Aure sentrum med gamlekyrkja i venstre biletkant og det gamle bedehuset i høgre. Grebstad-gardane i bakgrunnen.

Dødsannonsa til Lars Peter Grebstad i Sunnmørsposten 19. februar 1914.

Gravstøtta til Lars Peter og Olava Grebstad. Gravminnet er over 100 år og freida.

førar Lars Strømme var dei med å førebu saka og han vart vald inn som medlem i det første styret. Han var kasserar i banken 1863-1881.

Han var politikar i ein mannsalder og «traadte ind saa snart han var valgbar», står det i minneordet om han. Han gjekk nok også litt i fotspora til faren Sivert, som også var med i heradstyret i Ørskog i mange år. Sivert vart vald inn der i det første valet i 1837 etter at formannsskapslovene var vedtekne. Lars Peter var varaordførar i Ørskog samanhengande i perioden 1864 - 1881, og ordførar 1882-1883. Då Sykkylven vart utskild som eigen kommune i 1883 vart han vald som ordførar her, og vart såleis den første ordføraren i kommunen og sat i vervet til 1887. I ei årrekke var han forlik-skommisær.

Då Sykkylven Indremisjon vart skipa i 1888 var han ein av initiativtakarane og vart vald inn i det første styret, og var med å bygge det første bedehuset i 1891-1892. Som ordførar hadde han saman med kyrkjeverje Peter O. Eidem også mykje å gjøre med bygginga av gamlekyrkja som stod ferdig i 1883.

Minneordet om Lars Peter i Sunnmørsposten 19. februar 1914 blir inndeia slik: «En av Søkkelvens ældste og mest agtede mend, Lars Peter Sivertsen Grebstad, er avgaaat ved døden, vel 85 år gammel», og nekrologen blir avslutta slik: «Lars Peter Grebstad har således gjennom et langt liv nedlagt et meget betydelig arbeide i sin hjembygds tjeneste. Han var en av de gode gamle, som kom til at sætte merke etter sig, og hvis minde vil bli bevart for efterslekten.» Originalavisa av Sunnmørsposten frå 19. februar 1914 med minneord og dødsannonsa fekk eg med Per Arne Grebstad, og den hadde vore oppbevart i Kapralgarden i 100 år. Eldste son til Lars Peter og Olava, Sivert, budde der med sin familie. No deler eg litt av historia om Lars Peter med andre i bygda og med ei stor slekt etter desse to.

«- og etter dette liv til evig salighed»

Til slutt i ættesoga si skriv Lars Peter opp namna på dei åtte barna som han og Johanne Olave fekk, når dei blei fødde og av og til tidspunktet på døgnet. Til slutt står namnet på min farfar Johan Severin, som var yngst, fødd 12. april 1874. Så avsluttar han med desse orda: «Herren give at disse som du har givet oss må få lyst til dig og din frygt til glæde for oss som foreldre, andre medmennesker til exempel og dem selv til gavn, og etter dette liv til evig salighed.»

Ja, slik tenkte oldefar, og slik bad og ønska han det beste for sine barn og etterkomrarar. Det er naturleg å sitere eit par bibelvers til slutt frå bibelen hans anno 1853, som inkluderer den vesle Bibelen, frå «St. Johannes Evangelium 3:16-17: Thi saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn den eenbaarne, paa det at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv. Thi Gud haver ikke sendt sin Søn til Verden, for at han skal dømme Verden, men at Verden skal blive frelst ved ham.»

Dette var dåtidas dansk-norsk som dei skreiv og las på 1800-talet. Bibelen er verdas mest leste bok, og den viktigaste boka som har prega vår kultur.

Kjelder:

Oldefars bibel

Gardssoga for Sykkylven band I

Det norske bibelselskap

Gard-Ola: Då skulen hadde fire lærarar (Årboka 2001)

Minneord i Sunnmørsposten 19. februar 1914

Anton Grebstad: Sykkylvsprofil – Lars Peter Sivertsen Grebstad

Sykkylven Sparebank gjennom hundrad år

Djupdykk i lokalhistoria

Av Jarle Tusvik og Stein Arne Fauske, Sykkylven Historielag

Det nyskipa Sykkylven Historielag har arrangert tre historiske djupdykk i form av møte og vandringar i 2017. For dei som ikkje hadde høve til å ta del – her kjem kortversjonen.

Handelsstaden Tusvik

Sykkylven Historielag inviterte søndag 2. april til kveldsete på Galleri 2K i Tusvik. Over 60 personer møtte opp og fekk høyre handelstaden si 300 år gamle historie. Heilt fram til butikken vart lagt ned i 2002, har det i fleire hundre år vore handelsverksemd i Tusvik. Mads Jensen Bondal (1665-1749) var den første som starta handel i Tusvik, og sonen Peder Madsen Bondal tok deretter over. Men det var først med Jens Knutsen Winje (1751-1824) frå Geiranger at Tusvik gjekk inn i ei oppgangstid som handelsstad frå 1789.

I 1801 bygde Jens Knutsen Winje eit flott hus på garden etter den tida sin standard. Der andre budde i røykstover, var stovehuset til Winje på to etasjar, 17,5 meter langt og 8,7 meter breitt. Svigerson til Winje, Lars Tommesen (1796-1886) frå Riksheim, hadde gifta seg i 1819 med Emte Juliane Winje (1802-1839) og han tok etter kvart over og dreiv garden og handelen fram til 1859.

Handelen tok seg oppatt etter nokre labre år i Winje-tida, og Tommesen starta i byrjinga av 1800-talet trondheim- og bergenshandel med båtane «Fortuna» og «Foreningen».

Eldste dotter til Tommesen, Emte Marie Tommesen, gifta seg i 1841 med kaptein Carl Ludvik Lied (1812-1881) frå Romsdalen. Dei tok over og dreiv garden og handelen. Grunna eit båthavari i 1863, kom kaptein Lied i økonomiske vanskar og gjekk deretter konkurs i 1868. Garden vart driven vidare av paktarar fram til 1884.

Fra 1875 var garden driven av paktarar fram til 1884 då Lars Andreassen Gjøsund (1841-1905) og kona Elisabeth Gjøsund (født Longvastøl) kjøpte boet etter Lied av prokurator Sanne, som hadde vore eigar i desse åra. Ekteparet Gjøsund dreiv garden og handelen fram til dei i 1891 delte bruket mellom døtrene Severine og Marie. Dei delte til og med våningshuset i to. Marie fekk ytste delen då ho i 1891 gifta seg med Karl «Johan» Knutsen Hjorthol.

Halvdelen av huset vart flytta til Nygarden, som deira del av Tusvik vart kalla.

Severine gifta seg med Lars Larssen Kjemphol (1892-1915) frå Ingarden på Kjemphol i 1892. I 1886 søkte Gjøsund og grannane om at det måtte verte poståpneri i Tusvik, og alt året etter var poståpneriet der. Lars Larssen Kjemphol vart tilsett som postopnar etter Gjøsund, og heldt fram med handelen i Tusvik. Han var også bygningsmann og snikkar, og bygde løe, dampskipskai av tre og ei gardssag.

Det vart rikstelefostasjon i Tusvik det året Lars Kjemphol døydde. Sonen til Lars Larssen Kjemphol, Alfred (1898-1967), gjekk i elektrikarlære, men måtte avbryte studia og ta over garden og butikken då faren brått døydde i 1915. Han bygde etter kvart nytte forretningsbygg, det som i dag er bustadhús på garden.

Alfred gifta seg i 1928 med Petra Pettersdatter Vik, og dei dreiv handelen og garden i Tusvik vidare. Nytt bustad- og forretningsbygg ved hovudvegen vart bygd av Alfred i 1958, og Tusvik Handel AS vart etablert med svigersonen Bjarne Saltre som butikkstyrar. Alfred døydde brått og uventa i 1967.

Sonen til Lars Kjemphol, Alfred Kjemphol tok over butikken og garden i 1915. Alfred Kjemphol bygde nytte forretningsbygg som i dag er bustadhús på garden.

Ekteparet Bjarne og Sigrid Saltre heldt fram med butikkdrifta til Bjarne også brått døyde i 2002. Med dette var handelshistoria i Tusvik slutt.

I 1801 bygde Jens Knutsen Winje eit flott toetasjars stovehus som vart kalla Winje-låna (under). Både garden og våningshuset vart seinare delt likeleg mellom Severine og Marie Gjosund i 1891 og halvdelen av huset vart sett oppatt i Nygarden, som den ytste delen av garden vart heitande. (over)

Familien Lars Kjemphol i 1909.

Ekteparet Gjosund delte garden og handelen på døtrene Severine og Marie. Dei delte til og med våningshuset i to. Halve huset vart flytta til Nygarden, som Marie og Karl Johan Knutsen Hjorthol budde i.

Erna Alfstad vart intervjua av Stein Arne Fauske under den historiske vandringa på Kambane.

Kulturhistorisk vandring på Kambane,

Frå parkeringsplassen på Hjellane og utover Fauskekamben finn vi det som var ein av dei største klyngene husmannsplassar i heile bygda. Heile fire plassar var det her oppe. Meir enn 50 peronar møtte søndag 28. mai.

Først gjekk vegen til «Ås-Karolina-plassen», eller Storetuen som den offisielt er kalla. Denne plassen vart utlagt under garden Åsen i 1863.

Den første brukaren var Jens Knutsen Åsen. Han tok

med seg gamlehuset i Åsen då han flytte hit ut. Det er same huset som står der i dag. Tidlegare var der tilbygt fjøs og løe, men det er no rive.

Løa som står der i dag vart flytta frå Rødal i Tafjorden tidleg på 1900-talet. Jens omkom i eit forlis på Flisfjorden i 1890. Etter dette reiste dei fleste borna til USA.

Dottera Karoline vart verande att ilag med mora. Karoline budde her til i 1960-åra.

Etter ein kort spasertur, over den kjende fotballbana på Kambane, kom vi til neste husmannsplass. Denne vart rydda under Indre Fauske i 1844. Fleire av brukarane her kom frå fjellgardar inne i fjordane, som Korsedal og Skotet.

Dei siste som budde her var Anton og Ella Larsen. Dei flytte til Grebstad kring 1960. Vi var svært glade for at dottera deira, Erna Alfstad, var med på vandringa. Ho kunne som ei av få, fortelje om oppvekst og ungdomsår på Kambane – ein stad dei slett ikkje såg på som nokon utkant.

Den neste plassen ligg berre eit steinkast frå den førre. Dette er mykje truleg den første husmannsplassen som vart rydda her oppe. I kjeldene finn vi den først nemnd i 1817. Den låg som plass under Larsgarden på Indre Fauske fram til 1913. Fram til då måtte folket her både betale avgift og arbeid til eigaren der. Dette var også den siste plassen på Kambane som vart fråflytt. Hjalmar Fauske (f 1903) budde her fram til kort tid før han døyde i 1981.

Heilt ytst på Fauskekamben ligg Jetmundplassen. Den første som busette seg her var Ole Olsen Rygg frå Stryn. Han budde her ei kort tid før dottera Inger og mannen Jetmund O. Åkre overtok. Dei fekk 8 born der 7 døyde av difteri. Den siste, Ole, reiste til USA. Jetmund døyde i 1904 i Larsgarden på Fauske.

Til slutt gjekk fylgjet ned i Dalen, til Stølane, som er der sommarfjøsane til brukar på Indre Fauske ligg. På biletet ser vi fjøsen til Larsgarden. Nord og austveggen, samt delar av taktroet på denne fjøsen, er frå røykstova som sto på Jetmundplassen.

Jetmund Olsen (1822-1904) fødd på Åkre i Hjørundfjorden. Han og familien brukte Jetmundplassen frå om lag 1848. Jetmund flytte til Larsgarden på Indre-Fauske då kona Inger døyde i 1897.

Klokkehaugen med huset og løa tidleg på 1900-talet.

Ingjerd Asbjørnsen orienterte om historia til Berli-huset på Klokkehaugen. (Foto: Jarle Tusvik)

Huset på Klokkehaugen

-Det har aldri budd nokon klokkar på Klokkehaugen. Men i katolsk tid stod det eit klokke-tårn her. Derfor er det rette namnet Klokkehaugen, ikkje Klokkarhaugen, sa Ingjerd Asbjørnsen.

Historielaget arrangerte sitt første haustmøte i det staselege Berli-huset som SapDesign ved Ingjerd og Svein Asbjørnsen overtok frå dei tidlegare eigarane og restaurerte. Huset vart bygd i 1896 som sommarbustad for familien Berli i Ålesund. I 1996 - akkurat hundre år etterpå - fekk Svein Asbjørnsen Godt vern-prisen for arbeidet med å ta vare på det særmerkte huset.

På møtet orienterte Ingjerd Asbjørnsen om historia til garden og huset. Ho fortalte også kva tankar familiene gjere seg om framtidig bruk av eigedommen. Ole Jakob Tronstad, som er barnebarnet til paret som dreiv garden for Berli-familien, hadde med seg forpaktaravtalen. Der gjekk det blant anna fram at han skulle betale 150 kroner per år og dessutan levere 600 liter nysilt mjølk og åtte tønner godt sorterte poteter i leige. Avtalen gjer nøyne greie for plikter forpak-taren hadde. Han skulle slå gras og trimme hekkar. Doen i kjellaren var berre til bruk for sjølvefolket og paktarfamilien måtte bruken doen i løa.

Klokkehaugen og huset som står der er eit landemerke i Sykkylven. Historia til huset og garden var tema for eit møte i Sykkylven Historielag. (Foto: Kjetil Tandstad)

Desse har vore med å støtta utgjevinga av
Årbok for Sykkylven 2017

Sparebanken Møre

Coop Mega Sykkylven

Amatec AS

Nyborg

Formfin Møbler AS

Nordea

SandellaFabrikken AS

Spar Sykkylven

B. S. Aure AS

Handelsservice AS

Sykkylven Gjensidige Trygdelag

Sykkylven Bok & Papir AS

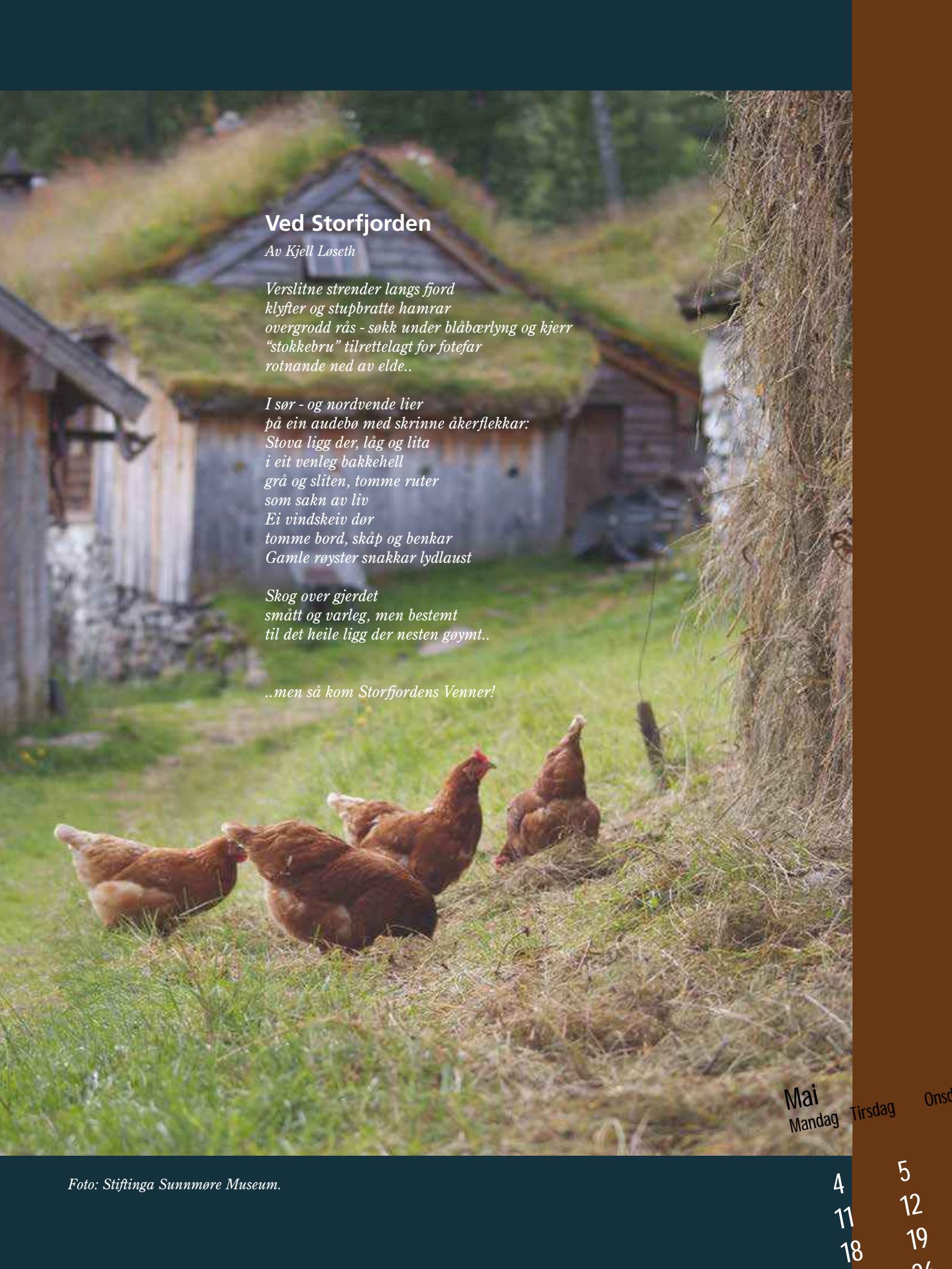
Kiwi Sykkylven

Ekornes ASA

Møre Trafo AS

Advokat Kjetil Kvammen

Brunstad AS

Ved Storfjorden

Av Kjell Løseth

*Verslitne strender langs fjord
klyfter og stupbratte hamrar
overgrodd rås - søkk under blåbærlyng og kjerr
"stokkebru" tilrettelagt for fotefar
rotnande ned av elde..*

*I sør - og nordvende lier
på ein audebø med skrinne åkerflekkar:
Stova ligg der, låg og lita
i eit venleg bakkehell
grå og sliten, tomme ruter
som saken av liv
Ei vindskeiv dør
tomme bord, skåp og benkar
Gamle røyster snakkar lydlaust*

*Skog over gjerdet
smått og varleg, men bestemt
til det heile ligg der nesten gjøymt..*

..men så kom Storfjordens Venner!

Mai
Mandag 4
Tirsdag 5
Onsdag 12
11
18
19
26